

**İSPİR FASULYESİ'NİN ÜRETİM-PIYASAYA
ARZ SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Rabia EFEOĞLU

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
Prof. Dr. Ö. Selçuk EMSEN
2015
Her Hakkı Saklıdır**

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Rabia EFEOĞLU

**İSPİR FASULYESİ'NİN ÜRETİM-PIYASAYA ARZ
SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ö. Selçuk EMSEN**

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

15/07/2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "İspir Fasulyesi'nin Üretim-Piyasaya Arz Süreçlerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

15/07/2015

Rabia EFEOĞLU

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ömer Selçuk EMSEN danışmanlığında, Rabia EFEOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 15 / 07 / 2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ömer Selçuk EMSEN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Serap BEDİR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ahmet Fatih AYDEMİR

İmza:

İmza:

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
TABLolar DİZİNİ	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**İSPİR İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER**

1.1. TARİHİ VE GENEL YAPISI	4
1.1.1. İspir'in İsmi Hakkında.....	4
1.1.2. Kısa Tarihi	5
1.1.3. Coğrafi Konumu.....	7
1.1.4. Coğrafi Özellikleri.....	8
1.1.5. İklim ve Bitki Örtüsü.....	9
1.2. SOSYAL YAPISI	10
1.2.1. Demografik ve İdari Yapısı	10
1.2.2. Eğitim	11
1.2.3. Sağlık.....	11
1.3. EKONOMİK YAPISI	12
1.3.1. Tarım	12
1.3.2. Hayvancılık	13
1.3.3. Madencilik.....	14
1.3.4. Ormancılık.....	16
1.3.5. Sanayi	16
1.3.6. Ulaşım	17
1.3.7. Ticaret.....	18
1.3.8. Turizm	18
1.4. KÜLTÜRÜ	20
1.4.1. Tarihi ve Turistik Değerleri.....	20
1.4.2. İspirli Âlim ve Edipler.....	21

1.4.3. Halk Oyunları	21
1.4.4. El Sanatları	21
1.4.5. Yerel Lezzetleri	21
1.4.6. Geleneksel Değerleri	22

İKİNCİ BÖLÜM

TARIMSAL ÜRÜN FİYATLARI

2.1. TARIMSAL ÜRÜN ARZI.....	24
2.2. TARIMSAL ÜRÜN TALEBİ	26
2.3. TARIM ÜRÜNLERİNDE FİYAT OLUŞUMU	27
2.4. TARIM ÜRÜNLERİ FİYATLARINDA DALGALANMALAR	30
2.4.1. Tarımsal Ürün Rekoltesinde Yıllık Değişmeler ve Tarımsal Ürün Fiyatlarında Dalgalanma (King Kanunu)	31
2.4.2. Üretimin Fiyat Değişmelerine İntibakının Gecikmesinden Kaynaklanan Devresel Fiyat Dalgalanmaları (Örümcek Ağı Teoremi).....	34
2.4.2.1. Sürekli Dalgalanma (Sabit Yörüngeli Dalgalanma).....	35
2.4.2.2. Dengeye Yönelik Dalgalanma (Daralan Dalgalanma)	36
2.4.2.3. Dengeden Uzaklaşan Dalgalanma (Genişleyen Dalgalanma)	37
2.4.3. Tarımsal Ürün Fiyatlarında Konjonktürel Dalgalanmalar	38
2.4.4. Mevsimlik Fiyat Dalgalanmaları	39
2.5. TARIMSAL ÜRÜN FİYATLARINA MÜDAHALE.....	40
2.5.1. Müdahalenin Gerekçeleri	40
2.5.2. Müdahalenin Amaçları	40
2.5.3. Müdahale Biçimleri.....	43
2.5.3.1. Dolaysız Müdahale	43
2.5.3.1.1. Taban Fiyat (Asgari Fiyat).....	43
2.5.3.1.2. Tavan Fiyat (Azami Fiyat).....	45
2.5.3.1.3. Mali Yardım (Prim Sistemi)	46
2.5.3.2. Dolaylı Müdahale	48
2.5.3.2.1. Arzı Etkileme.....	48
2.5.3.2.2. Talebi Etkileme.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İSPİR FASULYESİNİN ÜRETİM-PİYASAYA ARZ SÜREÇLERİNDE
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ÜZERİNE
UYGULAMALI BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	50
3.2. MATERYAL VE YÖNTEM.....	50
3.3. LİTERATÜR ÖZETLERİ	51
3.4. İSPİR İLÇESİNDE FASULYE YETİŞTİRİCİLİĞİ	56
3.5. İSPİRLİ FASULYE YETİŞTİRİCİLERİNİN FASULYE ÜRETİMİNDE	
KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ÜZERİNE ARAŞTIRMA BULGULARI	57
3.5.1. Fasulye Yetiştiricilerinin Demografik Özellikleri.....	57
3.5.1.1. Cinsiyet Dağılımı.....	57
3.5.1.2. Yaş Dağılımı	58
3.5.1.3. Eğitim Düzeyi	58
3.5.1.4. Meslek Durumları	59
3.5.1.5. Gelir Düzeyi.....	59
3.5.1.6. Ailedeki Kişi Sayısı	60
3.5.1.7. Fasulye Bahçe Büyüklüğü	60
3.5.1.8. En Son Yapılan Üretim.....	61
3.5.2. Fasulye Yetiştiriciliği Sırasında Karşılaşılan Sorunlar	61
3.5.3. Fasulyenin Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Araştırma	
Bulguları	65
3.5.3.1. Fiyatlandırmadan Kaynaklanan Problemler	65
3.5.3.2. Fasulye Bedellerinin Alınmamasından Kaynaklanan Problemler	68
3.5.3.3. Komisyoncu veya Aracı, Maliyet ve Yıllık Gelir-Gider, Çiftçi	
Organizasyonlarına Üyelik Durumu, Birlikte Hareket Etme Eğilimleri, Temel	
Geçim Kaynağı Olup Olmama ve Aksama Durumuna İlişkin Sorunları	69
3.5.3.4. Maliyet Hesapları Yapma Davranışlarının Eğitim Seviyelerine Göre	
İncelenmesi	73
3.5.3.5. Fasulye Yetiştiricilerinin Likertli İfadelere İlişkin Tutumları	73
3.5.3.5.1. Fiyata Dair Sorunlar.....	73
3.5.3.5.2. Tanıtıma Dair Sorunlar	75

3.5.3.5.3. Kurumlara ve Eğitime Dair Sorunlar	77
3.5.3.5.4. Örgütlenmeye Dair Sorunlar	79
3.4.3.5.5. Geliştirmeye Dair Sorunlar	81
3.5.4. Fasulyenin Üretimi ve Satışı	82
3.5.5. Fasulye Pazarına İlişkin Araştırma Bulguları	85
3.5.5.1. Fasulye Pazarı İle İlgili Bilgilere Ulaşma Şeklinin Eğitim Seviyesine Göre İncelenmesi	88
3.5.5.2. Yetiştiricilerin Gerekli Finansmanı Nereden Temin Ettiklerinin Gelir Düzeylerine Göre İncelenmesi	91
SONUÇ	92
KAYNAKLAR	98
EKLER	103
EK 1. ANKET	103
ÖZGEÇMİŞ	106

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****İSPİR FASULYESİ'NİN ÜRETİM-PIYASAYA ARZ SÜREÇLERİNDE
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ****Rabia EFEOĞLU****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ö. Selçuk EMSEN****2015, 106 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Ö. Selçuk EMSEN****Yrd. Doç. Dr. Serap BEDİR****Yrd. Doç. Dr. A. Fatih AYDEMİR**

Bu tezin amacı, Erzurum iline bağlı İspir ilçesinde yetiştirilen İspir kuru fasulyesinin üretim ve piyasaya arz süreçlerinde karşılaşılan sorunları belirlemek ve bu sorunlara uygun çözüm önerileri geliştirmektir. Bu amaçla çalışmada markalaşan fasulyenin yetiştirildiği İspir ilçesi hakkında genel bilgiler verilerek ilk etapta İspir'de daha çok tarımsal faaliyetlerin olması nedeniyle tarımsal ürün fiyatlarının oluşumuna ilişkin teorik tartışmalar yapılmıştır. Uygulama bölümünde ise 2014-2015 üretim sezonunda kuru fasulye üretimi yapan ve İspir'i temsilen seçilmiş köyler baz alınarak tam sayım yöntemi ile belirlenen 188 üretici ile anket yapılmıştır. Anket yöntemiyle alınan bilgiler SPSS for Windows 13.0 paket programında analizlere tabi tutulmuştur.

Uygulama sonuçlarına göre fasulye yetiştiriciliğinde karşılaşılan en önemli sorunlar; ilaç ve gübre temini, işçilik masrafları, sulama maliyetleri olarak tespit edilmiştir. Üreticilerin fasulyenin üretiminde daha fazla zorluk çektikleri, maliyet ve gelir-gider hesabı yapmadıkları ortaya çıkmıştır. Üreticilerin fasulyenin pazarlanmasında karşılaştığı sorunlar; fiyatın firmalarla anlaşarak oluşturulduğu, herhangi bir organizasyona üye olmadıkları, yetiştiricilerin fasulyelerini satarken ortak hareket etmedikleri, fasulye üretimi için kredi kullanmadıkları, fasulye üretimlerini geliştirmek için resmi ve yarı resmi kurumlar ile bilimsel çalışmalar yapan enstitülerden yardım alanların ve fasulye pazarıyla ilgili bilgilere ulaşmak için kooperatif ile ilçe tarım müdürlüğünden bilgi alanların düşük bir oran olduğu, fasulyenin tanıtım çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığı, ilçedeki eğitim programlarına katılımın olmadığı, resmi ve yarı remi kurumların yetersiz kaldığı ve böylece üretim ve piyasa arz aşamasında modern değil, daha çok geleneksel kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kurumsal unsurların etkisizliği ile yetiştiricilerin oldukça geleneksel kalmalarını giderici önlemlerin alınmasının yararlı olacağı açıktır.

Anahtar Kelimeler: İspir Kuru Fasulye, Üretim, Piyasaya Arz

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****THE PROBLEMS AND SOLUTION SUGGESTIONS ON PROCESSES IN
PRODUCTION AND MARKETING OF İSPIR BEAN****Rabia EFEOĞLU****Advisor: Prof. Dr. Ö. Selçuk EMSEN****2015, Page: 106****Jury: Prof. Dr. Ö. Selçuk EMSEN
Yrd. Doç. Dr. Serap BEDİR
Yrd. Doç. Dr. A. Fatih AYDEMİR**

The aim of this study is to determine the problems encountered during the production process of İspir dried beans which is produced in İspir, a city of Erzurum, and placing it on the market, and to develop reasonable solutions for these issues. For that reason, theoretical discussions have been given related to the formation of prices regarding agricultural products due to having much more agricultural activities in İspir in the first place by giving general information about the district where this branded dried beans are produced. In the application chapter, however, a questionnaire has been carried out with 188 producer determined by complete inventory method basing on selected villages representing İspir and producing dried beans throughout 2014-2015 production period. Data collected thanks to the questionnaire method have been analyzed by SPSS for Windows 13.0 package program.

According to the application results the most important results of dried beans production are; drugs and fertilizer supply, labour costs, and watering costs. It has been found out that producers have difficulty in producing dried beans and do not carry out income and expenditure account. Producers' problems encountered during marketing the product are found out to be that; formation of prices by the firms mutually, they are not members of any organization, producers do not interoperate while selling their beans, they do not use loans for producing beans, those who receive help from the institutes carrying out scientific studies with official and quasi-official institutions in order to develop production of dried beans and those who receive help from cooperatives and district directorates of agriculture in order to have access to information related to the beans market have a low rate, promotional activities of dried beans are not sufficient, there is no participation in educational programs in the village, official and quasi-official institutions are insufficient and thus developments during the production and marketization processes have been traditional rather than modern. In this context, it is obvious that corrective precautions against inactiveness of institutional elements and producers' being traditional will be helpful.

Key Words: İspir Bean, Production, Marketing

KISALTMALAR DİZİNİ

MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MİGEM	: Maden İşleri Genel Müdürlüğü
TG	: Toplam Gelir
HES	: Hidroelektrik Santralleri
DA	: Dekar
HA	: Hektar
KG	: Kilogram
TL	: Türk Lirası

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Talepteki Değişmenin Fiyata Etkisi.....	25
Şekil 2.2. Arzdaki Değişmenin Fiyata Etkisi.....	27
Şekil 2.3. Piyasa Fiyatı (Denge Fiyatı)	29
Şekil 2.4. King Kanunu.....	32
Şekil 2.5. Sürekli Dalgalanma	35
Şekil 2.6. Dengeye Yönelik Dalgalanma.....	37
Şekil 2.7. Dengeden Uzaklaşan Dalgalanma	38
Şekil 2.8. Taban Fiyat Politikası	44
Şekil 2.9. Tavan Fiyat Politikası	46
Şekil 2.10. Mali Yardım Politikası	47

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Literatür Tablosu	51
Tablo 3.2. Yıllık Kuru Fasulye Ekim Alanı ve Ortalama Verim	57
Tablo 3.3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımını Gösteren Frekans Tablosu.....	58
Tablo 3.4. Katılımcıların Yaş Seviyelerini Gösteren Frekans Tablosu.....	58
Tablo 3.5. Fasulye Yetiştiricilerinin Eğitim Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	59
Tablo 3.6. Fasulye Yetiştiricilerinin Meslek Dağılımlarını Gösteren Frekans Tablosu	59
Tablo 3.7. Fasulye Yetiştiricilerinin Gelir Düzeyini Gösteren Frekans Tablosu	60
Tablo 3.8. Fasulye Yetiştiricilerinin Ailedeki Kişi Sayısını Gösteren Frekans Tablosu	60
Tablo 3.9. Fasulye Yetiştiricilerinin Fasulye Bahçe Büyüklüğünü Gösteren Frekans Tablosu	61
Tablo 3.10. Fasulye Yetiştiricilerinin En Son Yaptıkları Üretimi Gösteren Frekans Tablosu	61
Tablo 3.11. Fasulye Yetiştiriciliği Sırasında Karşılaşılan Sorunlar İlişkin Frekans Tablosu	62
Tablo 3.12. Fasulye Yetiştiricilerinin Fasulye Fiyatlarıyla İlgili Düşüncelerine Ait Frekans Tablosu	66
Tablo 3.13. Fiyat Oluşumuna İlişkin Frekans Tablosu	67
Tablo 3.14. Fasulyenin Satış Türlerine İlişkin Frekans Tablosu.....	68
Tablo 3.15. Komisyoncu veya Aracıya Bağlılık Durumu, Maliyet ve Yıllık Gelir-Gider Hesaplama ile Çiftçi Organizasyonlarına Üyelik Durumu ve Birlikte Hareket Etme Eğilimleri ile Temel Geçim Kaynağı Olup Olmama ve Aksama Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları.....	70
Tablo 3.16. Eğitim ve Maliyet Çapraz Tablosu	72
Tablo 3.17. Anova Tablosu	73
Tablo 3.18. Likertli İfadelere İlişkin Fiyata Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu	74
Tablo 3.19. Likertli İfadelere İlişkin Tanıtıma Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu	76

Tablo 3.20. Likertli İfadelere İlişkin Kurumlara ve Eğitime Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu	78
Tablo 3.21. Likertli İfadelere İlişkin Örgütlenmeye Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu	80
Tablo 3.22. Likertli İfadelere İlişkin Geliştirmeye Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu	81
Tablo 3.23. Fasulye Yetiştiricilerinin Fasulye Yetiştirme ve Satmada Zorluk Çekme Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu	82
Tablo 3.24. Fasulyenin Satış Zamanına İlişkin Frekans Tablosu.....	83
Tablo 3.25. Yetiştiricilerin Fasulyeyi Daha İyi Şartlarda Satabilmek İçin Başvurdukları Yöntemlere İlişkin Frekans Tablosu.....	83
Tablo 3.26. Fasulye Üretimini Geliştirme Yollarına Ait Frekans Tablosu	84
Tablo 3.27. Fasulyenin Tanıtımını Gösteren Frekans Tablosu	85
Tablo 3.28. Fasulye Pazarına İlişkin Bilgilerin Alındığı Yerleri Gösteren Frekans Tablosu	86
Tablo 3.29. Eğitim ve Fasulye Pazar Bilgileri Çapraz Tablosu	87
Tablo 3.30. Anova Tablosu	88
Tablo 3.31. Fasulye Üretimi İçin Gerekli Finansmanın Alındığı Yerleri Gösteren Frekans Tablosu	89
Tablo 3.32. Gelir ve Finansman Çapraz Tablosu	90
Tablo 3.33. Anova Tablosu	91

GİRİŞ

Adını Saka Türklerinin “Sasper Boyu”nun M.Ö. VII. yüzyıldaki fethinden sonra alan İspir, Orta Çoruh Havzasında birçok uygarlığa yurt olmuş, dağlık bir yerleşim yeridir. Zengin bir tarihi ve kültürel yapıya, doğal turistik değerlere, Karadeniz ve Karasal iklim arasında geçiş özelliği gösteren bir iklime sahip olan İspir’in toplam nüfusu 2013 yılı nüfus sayımına göre 16248, okur-yazarlık oranı %96,5’in üzerindedir. Son zamanlarda yatırımlar konusunda da genel anlamda iyi gelişmeler görülen İspir, turizm açısından kırsal turizm faaliyetlerine uygundur.

İspir’in ekonomik aktivitelerinin başında ise daha çok tarım ve hayvancılık faaliyetleri gelmektedir. Dolayısıyla ekonomisi önemli ölçüde tarıma dayalı olan İspir ilçesinin 2013 yılı verilerine göre tarım arazisi 12629,2 ha’dır. Tarım arazisinin 6845 ha kadar alanını tarla ürünleri, 335 ha kadar alanını meyve ve sebze, 5449,2 ha kadar alanını diğer ürünler oluşturmaktadır. Yerel bir marka olan kuru fasulye sebze üretimi içerisinde İspir’de en çok üretilen tarım ürünü olup, bu ürün ilçe ekonomisinde önemli bir yere sahiptir ve yetiştiricilerin önemli gelir kaynaklarından biridir. İspir ilçesinde kuru fasulye üretimi özellikle Köprüköy ve Öztoprak köylerinde yoğunlaşmıştır. İspir’de kuru fasulye, sırk fasulye ve yer fasulyesi şeklinde yetiştirilmektedir.

Kuru fasulye İspir’de üretilen tarım ürünleri içerisinde miktar bakımından birinci sırada yer alırken, bunda şüphesiz markalaşmanın getirdiği değerlerin fiyatlara yansımaları etkili olmaktadır. Dolayısıyla birçok yetiştirici diğer ürünler için ayırdığı alanı fasulye ile ikame etmektedir. 2009 yılında 1670 da alanda 334000 kg olan kuru fasulye üretimi 2014 yılında 3000 da alanda 660000 kg üretime ulaşmıştır. Yıllık verim miktarı 1 da alanda ortalama 200 kg olan fasulyenin elde edilen üretim sonucu İspir’e 1 da alandan 2012 yılında 1100,00 TL, 2013 yılında 2600,00 TL ve 2014 yılında 3520,00 TL gelir sağlamıştır.

Diğer taraftan özellikle kırsal kesimde tarım insanların zorunlu ihtiyaçlarını karşılayan bir sektör olarak ekonomilerde önemli bir yere sahiptir. Üretimin doğa koşullarına bağlı olması, arz ve talebinin inelastikliği ve üretim süresinin uzunluğu gibi faktörler tarım sektörünün belirgin özelliklerindedir. Genelde tarım ürünlerinde ve özelde de fasulyede piyasa oluşumu diğer mallara göre farklılık gösterdiğinden, tarım ürünlerinde fiyat oluşumunun büyük ölçüde doğa koşullarına bağlı olması,

fiyatlarındaki dalgalanmalarını da beraberinde getirmektedir. Bunun nedeni de tarımsal ürünlerin hem arz hem de talebinin inelastik olması sonucu meydana gelen küçük değişikliklerin fiyatta büyük dalgalanmalara sebep olmasındandır. Fiyat dalgalanmaları ise literatürde “King Kanunu”, “Cobweb Teoremi”, “Konjonktürel Dalgalanmalar” ve “Mevsimlik Fiyat Dalgalanmaları” şeklinde ifade edilmektedir. Bu fiyat dalgalanmaları içerisinde;

- İyi hava koşullarının olması sonucu o yıl olması gerekenden daha fazla ürün elde edilmesiyle arzın artmasına yol açarak fiyatların azalmasını; dolayısıyla gelirin de azalması olarak tanımlanan King Kanunu olarak tanımlanır.

- İklim koşulları gibi nedenlerden dolayı üreticilerin risk altında olması ve üretim kararı verirken bir önceki yılın fiyatlarını dikkate alması, tarımsal ürün arzının bir önceki yıl fiyatının, talebin ise cari fiyatın bir fonksiyonu olmasından dolayı, üretim için verilen karar ile ürünün alınması arasında geçen süre arasındaki fark nedeniyle fiyatların dalgalanmaları ortaya çıkar ve bu da Cobweb Teoremi olarak tanımlanır.

- Konjonktürün yükseliş safhasında tarımsal ürün fiyatlarının diğer ürün fiyatlarından daha hızlı yükselmesi, düşüş safhasında daha önce düşmekte olduğu konjonktürel dalgalanmalar ortaya çıkar.

- Hasat aylarında üretimin fazla ve fiyatın düşük, üretimin azaldıkça fiyatların yükselmesi de mevsimlik fiyat dalgalanmaları olarak tanımlanmaktadır.

Ortaya çıkan fiyat dalgalanmalarını önlemek için de devlet piyasaya müdahale etmektedir. Devlet sadece tarımsal ürün fiyatlarındaki istikrarsızlığı azaltmak için değil, tarımcıların düşük olan gelir düzeyini iyileştirmek, tarımsal üretimi ülke çıkarları açısından yönlendirmek, tüketicilerin menfaatlerini korumak ve politik amaçlarla da müdahale bulunmaktadır. Müdahale biçimi olarak da taban fiyat, tavan fiyat ve mali yardım politikası ile dolaysız araçları; arz ve talebi etkileme suretiyle de dolaylı araçları kullanmaktadır.

Diğer taraftan tarımsal ürün piyasalarının alıcı ve satıcılarının belli koşullar altında hiçbir engel olmadan karşılaştıkları bir rekabet ortamını ifade eden tam rekabet piyasasına daha yakın olduğu ileri sürülebilir. Piyasa fiyatının üzerindeki bir fiyat düzeyinde arz fazlası, altındaki bir fiyat düzeyinde ise talep fazlası oluşmaktadır.

Birincisinde satıcılar arası rekabet ve ikincisinde de alıcılar arasındaki rekabet fiyatı denge fiyatına getirmektedir.

Tipik tarımsal fiyatlama sorunları ve doğa koşullarına bağlı üretim sorunlarını bünyesinde taşıyan, ancak marka değeri yüksek olan İspir fasulyesi yetiştiriciliğinde sorunlar ve eğilimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilecek sonuçlardan çıkarılacak önerilerin İspir ilçesinde kuru fasulye üretimi ve piyasaya arzına ilişkin sorunların çözümüne katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Araştırma verileri kuru fasulye üreticilerinden 2014-2015 üretim sezonunda anket yoluyla toplanmıştır. Çalışmada üreticilerin demografik yapısı, fasulye üretimi ve piyasaya arzı konusunda karşılaşılan sorunlar ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve çözüm yolları üzerinde durulmuştur.

İspir ilçesinde yapılan bu araştırma ile;

- Fasulye yetiştiricilerinin fasulye yetiştiriciliği konusunda ne düzeyde teknik bilgi ve beceriye sahip olduğunu,
- Üreticilerin çiftçi organizasyonlarına üye olup olmadığını,
- İspir fasulyesinin ulusal ve uluslararası arenada ne ölçüde tanındığını,
- Yetiştiricilerinin birlikte hareket etme yeteneklerinin ne düzeyde olduğunu,
- Fasulye fiyatının genel olarak tarımsal ürün piyasasıyla ne türde bağdaştığı,
- Fasulye yetiştiricilerinin fasulye pazarlamasıyla ilgili sorunların çözümü için katkılarının olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İspir ilçesinin tarihi ve genel yapısı, sosyal ve ekonomik yapısı, kültürü ele alınarak İspir ilçesi hakkında tanıtım mahiyetinde genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde tarımsal ürün arzı, tarımsal ürün talebi, tarım ürünlerinde fiyat oluşumu, tarım ürünleri fiyatlarında dalgalanmalar, tarımsal ürün fiyatlarına müdahale konuları inceleme konusu yapılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın amacı ve önemi, materyal ve yöntem, literatür araştırması ile İspir fasulyesinin üretim ve piyasaya arz süreçlerinde karşılaşılan sorunlar ile çözüm önerileri üzerine uygulamalı bir araştırma yapılmıştır. Uygulamada anket yoluyla sağlanan veriler ışığında yapılan bulgular, tablolar ve bunlara ait analizlere yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda, ortaya çıkan sonuçlar ve çözüm önerileri sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSPIR İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. TARİHİ VE GENEL YAPISI

1.1.1. İspir'in İsmi Hakkında

İspir adı, çeşitli kaynaklarda farklı şekilde geçmektedir. Eski Yunan kaynakları, Gürcistan Tarihi, Medya'nın "Zend-Avesta" adlı din kitabı ve eski tefsiri "Bundahiş"ten öğrenildiğine göre atlı göçebe Saka (İskit) Türkleri'nin "Sasper", "Taok", "Pasian" adlı boy ve oymakları M.Ö. VII. yüzyıldan itibaren yerleştikleri coğrafi bölgelere kendi adlarını vermişlerdir. Sasper (İspir Bölgesi), Taok/Tav/Tav-eli (Oltu/Tortum/Yusufeli Bölgesi); Tavusker (Olur); Pasian (Erzurum Deve Boynundan Horasan'a kadar olan Pasinler Bölgesi). M.Ö. 680 yılında Kafkasların kuzeyinden gelen atlı göçebe Sakalar (İskitler), Orta Asya kökünden ve Türk soyundandır. Saka Türklerinin "Sasper/Sper" boyunun yerleşmesi ile bu boyun ismi İspir olarak kalmıştır. M.Ö. 400 yılında Helen Ordusunun artçı kumandanı olarak bölgeden geçen Ksenofon (Anabasis IV. Kitap) eserinde İspir Bölgesinden "Seyhenler Yurdu", İspirden de "Hesperit" ismiyle bahsetmiştir. Strabon'da "Saspir" ile "syspritude"; Herodot'da "Saspir-Sasper"; Fautus'da "Sber/Sper" şeklinde İspir'den bahsedilmiştir. İspir Arap kaynaklarında "Sibirh", Osmanlı İmparatorluğu yazışmalarında "İsbih", tapu tahrir defterlerinde ise "İspih" şeklinde kaydedilmiştir.¹

Herodotos, Saspeir'lerin sınırlarını çizerken; "*Kolkhis'den sonra Media'ya kadar aşılacak yol o kadar çok değildir, zira bu iki bölge arasında tek bir ulus vardır, bunlar Saspeir'lerdir ve onlar arkada kaldıkları zaman artık Media'dır. Med'lerin üst yanında Saspeir'ler, Saspeir'lerin üstünde Kolkhis'liler ki bunlar Phasis ırmağının döküldüğü kuzey denizine (Karadeniz) kadar giderler...*" demektedir.² Ksenophon Anabasis (Onbinlerin Dönüşü) adlı kitabında; geçtiği ülkelerin krallarından "*...Phasian'lar ve Hesperit'ler ülkesinde Tribazos...*" şeklinde bahsetmiştir.³

¹ M. Y. Çağlayan, *Şu Bizim İspir*, Ünal Matbaası, İstanbul 1981, 9-10

² Veli Ünsal, "Doğu Karadeniz'in Tarihi Coğrafyası", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 2006, 129-144

³ Ksenophon, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, (Çev.: Tanju Gökçöl), Hürriyet Yayınları, İstanbul 1974, 262

1.1.2. Kısa Tarihi

İspir ve çevresinde, tarih öncesi çağlarda son kalkolitik ve özellikle eski Tunç çağından itibaren yoğun yerleşme görülmüştür ki, bu İspir'in önemli ticari ve askeri yolların kavşağında yer alması, coğrafi konumu ve jeopolitik durumu nedeniyledir. Tarihi çağlarda ise bölgede, Hayaşa ve Diauehi krallıklarının varlığı söz konusudur.⁴

İspir'in bulunduğu Çoruh boylarının tarih çağı M.Ö. IX. yüzyıl sonlarında başlamaktadır.⁵ Adını Saka Türklerinin "Sasper Boyu"nun M.Ö. VII. yüzyıldaki fethinden sonra alan İspir ve Çoruh boyları; Hurriler, Urartular, Sakalar (İskitler), Medler, Persler, Romalılar, Bizanslılar, Sasaniler, Araplar, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Moğollar/İlhanlılar, Karakoyunlular, Timurlular, Akkoyunlular, Gürcü Krallığı ve Osmanlı medeniyetlerinin yerleşim alanı olmuştur.⁶

Khaldi-Urartu Devletinin hükümdarı Menua (M.Ö. 810-785)'ya ait çivi yazılı belgelerde, Çoruh boyları KULKA adı ile anılmaktadır. M.Ö. 680 yılında Kafkas geçitlerinden gelen akıncı Saka Türkleri; Kür, Aras, Çoruh ve Karasu boylarına yayılarak yerleştikleri yerlere kendi boy isimlerini vermişlerdir. Sasper Boyundan gelen "Saspir"ler, Çoruh nehri boylarına yerleşmişlerdir. M.Ö. 626 yıllarında İranlıların saldırıları sonucu Sakalar, önce Medya (İran) İmparatorluğuna sonra da Perslere tabi olmuşlardır. Pers Hükümdarı I. Darius zamanında Doğu Anadolu Bölgesi 23 satraplığa (valilik-eyalet) ayrılmış, Aras kaynakları bölgelerinde ve Çoruh vadisinde yaşayan Phasianlar, Saspirlar, Taoklar bu satraplığın 18.sine bağlı bulunmaktaydı. Hazar Denizi doğusundaki Sakalar soyundan gelerek M.Ö. 140 yıllarında bir devlet kuran Partlar (Büyük Arsaklılar) ile M.Ö. 65 yıllarında Doğu Anadolu'yu ele geçiren Romalılar arasındaki savaşlarda Çoruh Boyları bu iki devlet arasında el değiştirmiştir. İspir ve Çoruh boyları, 430 yılından sonra Bizanslıların eline geçmiş ve Küçük Arsaklı Hanlığı sırasında Çoruh Boylarına yerleşen Türk "Kam" (Şaman) ailesi olarak bilinen Bağarat sülalesinin ülkesi olarak kalmıştır. Daha sonra bu sülale Gürcülerle kaynaşmış, Gürcü Krallığına yükselmiştir. İspir ve Oltu Bölgelerine hakim olan Bagratlı Gürcü Kralı III. David zamanında Bizanslılar ile Gürcüler arasındaki mücadeleyi Bizanslılar kazanarak

⁴ Yunus Özger, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında İspir ve Köylerinin Nüfusu", *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (34), 2007, 275-294

⁵ Çağlayan, 11.

⁶ A. Murat Aktemur ve İ. Umut Kukaracı, *Kültür Varlıkları İle İspir*, İspir Kaymakamlığı Kültür Yayınları, Erzurum 2004, 6.

bu sülaleyi 1018 yılında kuzeydoğu'ya sürmüşlerdir. 645-1049 döneminde Bizans-Arap mücadelesi başlamış ve İslam Ordusu Bizanslılara karşı Doğu Anadolu'yu fethetmişlerdir. Araplar, "Kalı-Kala" diye tanıdıkları Erzurum'u kuşatarak fethetmişlerdir. 653 yılında Bizans İmparatoru Konstantinos Erzurum'u Araplardan geri aldıysa da 662'de Emevi Hükümdarı I. Muaviye'nin ordusu Erzurum'u tekrar fethederek burada Bayburt-İspir ve Pasinleri de içine alan bir İslam valiliği merkezi kurmuştur. İspir Bölgesi 949 yılına kadar Arapların Kalı-Kala Emirliği idaresinde kalmış ancak 949 yılında Bizanslılar Erzurum'u alarak buradaki 300 yıllık İslam Emirliğine son vermişlerdir. Böylece İspir de Bizanslıların eline geçmiş ve bölgede yeniden Ortodoks-Hristiyanlık yerleşmiştir.⁷

İspir, Türklerin Anadolu'da ilk fethettikleri ve yerleştikleri bölgelerden birisidir ve İbrahim Yınal komutasındaki Selçuklu Ordusu'nun 1048 zaferi ile Türklerin eline geçmiştir. Bu tarihten itibaren Bizans-Selçuklu mücadeleleri arasında sürekli el değiştiren İspir ve çevresi Sultan Alparslan'ın 26 Ağustos 1071 Malazgirt Zaferi ile kesin Türk yurdu olmuştur.⁸

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, Erzurum'u fethetme görevini Emir Ebul-Kasım Saltuk'a vermiş ve bölge 1072-1202 yılları arasında Saltuklular tarafından idare edilmiştir. İspir ve çevresindeki Saltuklu hakimiyeti, Selçuklu hükümdarı Rükneddin Süleyman Şah tarafından ortadan kaldırılmış ve burayı kardeşi Mugiseddin Tuğrul Şah'a tayin etmiştir. Tuğrul Şah Erzurum'da 23 yıl hüküm sürmüş, ondan sonra yerine Rükneddin Cihan Şah geçmiştir. Fakat o da yaklaşan Moğol tehlikesi nedeniyle yönetimi Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad'a teslim etmiştir. Böylece Erzurum Selçukluları Devleti sona ermiş, İspir artık kesin olarak Selçuklu Türkiye'sine dahil olmuştur. Türkiye birliğini kesin şekilde kuran Sultan Alaaddin Keykubad'ın Moğol tehlikesinin arifesinde ölümü Türkiye için felaket olmuştur. Çünkü oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev onun yerini doldurmaktan tamamen uzak ve tahta çıktığında henüz 13,5 yaşında idi.⁹ Böylece Moğollar hem Doğu Anadolu'daki Babai İsyanını hem de Selçuklu Hükümdarı'nın çocuk yaşta olmasını fırsat bilerek Baycu Noyan komutasında Gürcü ve Ermeniler'den oluşan bir ordu ile Erzurum üzerine harekete geçmişlerdir.

⁷ Çağlayan, 11-15.

⁸ Aktemur ve Kukaracı, 8.

⁹ Çağlayan, 18-22.

1242 yılında Erzurum ve çevresi Moğol İstilasına uğramış, 1243 Köseadağ Bozgunu da Selçuklular'ın Moğol tabiiyetine girmelerine neden olmuştur. Sırasıyla İlhanlı, Eretnalı, Karakoyunlu, Timurlu, Akkoyunlu, Gürcü Krallığı hakimiyetlerinin yaşandığı İspir ve çevresi, Yavuz Sultan Selim'in 1514 Çaldıran Zaferi dönüşünde fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır. Özellikle Kanuni devrinde olmak üzere Osmanlı'nın refah bir yönetim anlayışında yönetilen İspir, 20 Şubat 1916 yılındaki Rus İşgali ile tekrar mücadele ve zorlukla geçen günlerin yaşandığı bölge olmuştur. 7 Kasım 1917'deki Bolşevik İhtilali'nden sonra çözülmeye başlayan Rus cephelerine yerleşen Ermeniler, bölgede kanlı çatışmaların yaşanmasına neden olmuşlardır. Yöre 25 Şubat 1918'de milli kurtuluşunu gerçekleştirmiş ve Türk idaresine kavuşmuştur.¹⁰

1.1.3. Coğrafi Konumu

İspir, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümü'nde ve Doğu Anadolu Bölgesinde Erzurum ili sınırları içerisinde 40°29'1"K, 40°59'43"D'de yer almaktadır.

G.Stratil-Sauer, İspir'in konumunun nehir tarafından belirlendiğini, Çoruh'un ortasında tek önemli kasaba olduğunu; bunu da coğrafi konumuna ve önemine borçlu olduğunu söyler.¹¹

İspir konum itibariyle güneyi, Yukarı Çoruh Havzası'nın küçük bir bölümünü oluşturan Çermeli Çayı Havzası içerisinde; kuzeyi ise Orta Çoruh Havzası içerisinde bulunan iki havzadan oluşmaktadır. İspir ve çevresi, Doğu Anadolu Bölgesini, Doğu Karadeniz kıyılarına ve Kafkaslara bağlayan tarihin çeşitli dönemlerinde askeri ve ticari amaç ile kullanılmış bulunan doğal ve tarihi yollar üzerindedir.¹²

Kuzeyinde Karadeniz Bölgesi ve güneyinde Doğu Anadolu Bölgesi olmak üzere kuzeyde Rize ili ve İkizdere, Çamlıhemşin, Yusufeli ilçeleri; batıda Bayburt ili ve Pazaryolu ilçesi; güneyde Erzurum ili; doğuda Artvin ili ve Tortum ilçesi ile sınırlanmıştır. İspir ilçe merkezi Erzurum'a 143 km, Rize'ye 105 km, Bayburt'a 89 km, Artvin'e 75 km uzaklıktadır.

¹⁰ Aktemur ve Kukaracı, 9.

¹¹ G. Stratil-Sauer, "From Baiburt via İspir to Lazistan", *The Geographical Journal*, 86 (5), 1935, 402-410.

¹² Veli Ünsal, *Eskiçağ'da İspir ve Çevresi*, (Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000.

1.1.4. Coğrafi Özellikleri

İspir'in yüzölçümü yaklaşık 2100 km² olup rakımı 1050 m'dir. İspir bölgesinin özelliği dağlık bir alan olmasıdır.

Doğu Karadeniz kıyısından itibaren başlayan dağlık alanlar, Çoruh Nehri havzası sınırında yüksekliğini daha da artırarak Doğu Anadolu Bölgesi ayrı tutulursa yurdumuzun en yüksek sivrilğini meydana getirir.¹³

İlçe sınırları içerisinde 2400 m ile 3900 m arasında irili ufaklı çok sayıda dağ bulunmaktadır. Kaçkar 3937 m, Mescit Dağı 3240 m, Deve Dağı 3363 m, Bozan Dağı 2924 m, Sandık Dağı 3186 m, Yassı Dağ 2500 m, Kazancık Dağı 2750 m, Korga Dağı 2364 m, Ayazöldüren Dağı 2500 m, Asniyar Dağı 3040 m, Dilek Dağı 3549 m, Hasan Dağı 2900 m ve Nevse Dağı 3114 m bu dağlardan önemli olanlardır. Bölgenin en yüksek dağı ise Kaçkar Dağlarıdır.

Volkanik kayalar, İspir'in Çoruh Irmağı kuzeyindeki kesimlerinde oldukça yaygındır. En geniş alanı 120 km, en dar alanı 50 km ve yüzölçümü 600 km²'dir.¹⁴ İspir, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Türkiye Deprem Bölgeleri Haritasında üçüncü derecede deprem kuşağı içerisinde kalmaktadır. Yani, İspir ve çevresi hemen hemen tehlikeli deprem kuşağı dışındadır.

İspir ve çevresinde büyük sirk göllerine rastlamak mümkündür. Güneybatıdan Kuzeydoğuya doğru sırasıyla; Aksu gölleri, Yedigöller, Çiftegöl, Deligöl, Mal Gölü, Haklı Göl, Kuşaklı Göl, Yıldızlı Göl, Çamlıkaya Gölü, Şorah Gölü, Döner Göl, Davalı Göl, Deniz Gölü, Donma Göl oluşturmaktadır.¹⁵

Karadeniz kıyı çizgisine paralel uzanan Barhar Dağlarının Çoruh Nehrine bakan güney yamaçlarındaki akarsular ve vadiler seyrekler. Akarsu yataklarında fazla eğim olup buralarda yağış az ve kurak iklim olduğundan şiddetli fiziki parçalanmalar olmaktadır. Çoruh vadisine açılan Salaçor, Hunut ve Çapans dere vadileri gibi vadilerin yukarı ve orta kısımlarında tekne vadileri hakimdir.¹⁶

¹³ Çağlayan,105.

¹⁴ Abdullah Köse, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü*,(Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.

¹⁵ Ünsal, *Eskiçağ'da İspir ve Çevresi*, 8.

¹⁶ Çağlayan,106.

İspir ve çevresinin akarsu şebekesi Çoruh ve kollarından ibarettir. Çoruh Nehri Dünya'nın en hızlı akan ve Türkiye'nin en önemli akarsularından birisidir. Yaklaşık 335 km olup ilçe sınırları içerisinde doğarak ilçeyi baştan aşağı ikiye bölmektedir.¹⁷

1.1.5. İklim ve Bitki Örtüsü

İspir ve çevresinin Karadeniz'e yakınlığı, bölgenin Karadeniz iklimine yakın bir iklimde olmasını düşündürse de kuzeyde yer alan Barhar Dağlarının denizle ilişkisi kesmesi, Karadeniz ikliminin etkilerini azaltmaktadır. Ayrıca Çoruh Vadisi'nin güneyinde uzanan dağlar da Doğu Anadolu sert karasal ikliminin etkisini kısırdığından İspir'de ve Orta Çoruh Havzasında farklı bir iklimin varlığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bölge, Karadeniz iklimi ile Karasal iklim arasında geçiş özelliği gösteren ılık bir iklime sahiptir.¹⁸ Bu iklim özelliği ilçede aynı anda farklı iklimlerin oluşmasına yol açmaktadır. İspir, Erzurum'un diğer ilçelerine göre kışları daha ılık bir iklime sahiptir. Fakat kış ve yaz mevsimleri, gece ve gündüz sıcaklık farkları fazladır. İspir ilçesi sınırları içinden geçen Çoruh nehri boyunca iklim özellikleri daha da farklılıklar göstermektedir. Ancak, son yıllarda Çoruh vadisi boyunca kurulmakta olan (HES) Hidroelektrik santralleri ve barajların tamamlanmasıyla, bu vadinin ekosistemi ile İspir ilçesinin iklim özelliklerinin tamamıyla değişikliğe uğrayacağı açıktır.

İspir Meteoroloji İstasyon verilerine göre İspir'in yıllık sıcaklık ortalaması 10.3°C'dir. İspir'de Aralık-Ocak-Şubat ayları soğuk mevsim, Temmuz-Ağustos ayları sıcak mevsimi oluşturmaktadır. İspir'de en düşük sıcaklık ortalaması gösteren ay Mart - 32.5°C (uzun yıllar ortalaması), en yüksek sıcaklık ortalaması gösteren ay Temmuz 42.6°C (1989)'dir. İspir'in yıllık yağış ortalaması 437.4 mm'dir. En fazla yağış Mayıs, en az yağış Ağustos aylarında olur. İspir'de rüzgâr yönü kuzey-batıdır ve bu yönden karayel eser. İspir'de basınç ortalaması 887.1 (hPa) olup ilkbaharda Basra alçak basınç alanı, sonbaharda Sibirya yüksek basınç alanı etkili olmaktadır.

İspir'in bitki örtüsü genel olarak; ormanlık alanları, sarıçam, köknar, meşe, karaağaç, çam, ardıç, çayır otları, kuzukulağı, menekşe, gelincik, yüksük otu, sütlügen, papatya vs türlerinden oluşturmaktadır. Ayrıca orkide, süsen, sardunya, kavak gibi bitki türleri de vardır. Bölge bitki örtüsü bakımından zengindir.

¹⁷ İspir Kaymakamlığı.

¹⁸ Aktemur ve Kucaracı, 3.

W. J. Hamilton eserinde İspir hakkında bahsederken; İspir'e doğru tarım ve bitki örtüsünün hızla arttığını, tepelerin yabani çiçeklerle kaplanmış olduğunu ve havanın hünnap ağacının çiçeklerinin tatlı kokusu ile parfüm koktuğunu ifade eder.¹⁹

1.2. SOSYAL YAPISI

1.2.1. Demografik ve İdari Yapısı

İspir'in nüfusu ile ilgili en eski bilgiler İspir'in kayıtlı bulunduğu ilk tahrir defterlerinde yer almaktadır. İspir'in 926/1520 tarihli Karaman-Rum tahrir defterine göre 139 köyü ve 22 mezrası bulunmaktadır. 1520 yılında 7579 kişi şehir merkezinde, 12290 kişi de köylerde olmak üzere toplam nüfus 19869'dur. İspir'e ait kısımların eksik olduğu 1530 tarihli tahrir defterlerinde İspir'in 27 köyü ve 22 mezrası bulunmaktadır.²⁰ Ayrıca Erzurum Vilayeti Salnamelerinde de İspir'in nüfusu hakkında bilgiler bulunmaktadır. Buna göre 1871 yılında toplam nüfus 9825, 1874 yılında 11304, 1899 yılında 35298, 1900 yılında 35672 'dir.²¹

W. J. Hamilton 1836'da ilçenin köylerinin her birinin 5 ile 50 hane arasında genişliğe sahip olduğunu, eskiden ise çok daha geniş olmasına rağmen İspir'in sadece 50 hanesinin olduğunu ifade eder.²²

G. Stratil-Sauer 1925 yılında İspir'de hemen hemen 300 ev olduğunu ve 1200 kişinin ikamet ettiğini belirtir.²³

İspir'in nüfusu ile ilgili sağlıklı bilgilere ise Cumhuriyet Döneminde yapılmaya başlanan nüfus sayımlarına göre ulaşılmaktadır. İlk olarak 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre İspir'in nüfusu 32825 olup 2013 yılı Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre İspir'in toplam nüfusu 16248 kişi, kadın sayısı 8294, erkek sayısı 7954'tür.²⁴

İspir ve çevresinde göçlere bağlı olarak nüfus da sürekli azalmaktadır. İnsanların çalışma, evlenme, eğitim gibi sebeplerle göç ettiği İspir'de göç daha çok genç nüfus

¹⁹ W. J. Hamilton, "Researches in Asia Minor ,Pontus and Armenia with Some Account of Their Antiquities and Geology", *Journal of the Royal Geographical Society of London*, London 1842, 226.

²⁰ Köse, 102.

²¹ Çağlayan, 71-72-75-77.

²² Hamilton, 226.

²³ G.Stratil-Sauer, 405.

²⁴ Türkiye İstatistik Kurumu

tarafından olmaktadır. Dolayısıyla göç nedeniyle İspir’de genç nüfus yok denecek kadar azdır. Tarıma elverişli alanların dar ve az olması nedeniyle bölge halkı iş bulmak amacıyla gurbet işçiliğine çıkmaktadır. Göç ettikleri yerlerde de genellikle fırıncılık işi yapmaktadırlar.

İlçenin idari durumu ise, İspir’in Erzurum Büyükşehir Belediyesine katılması ile birlikte tüm köyleri mahalle olmuş ve 2014 yılı itibariyle ilçenin 99 mahallesi bulunmaktadır.

1.2.2. Eğitim

İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü 2014-2015 verilerine göre; ilçede 10 ilkokul, 6 ortaokul, 5 lise, 1 anaokulu, 1 Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, 1 Halk Eğitim Merkezi ve ASO, 1 Öğretmen evi ve Akşam Sanat Okulu mevcut olup bu okullarda 2771 öğrenci ve 201 öğretmen bulunmaktadır.

2013-2014 yılında çeşitli alanlarda 95 kurs açılmıştır. Bu kurslara 4 kadrolu öğretmen, 3 usta öğretici, 3 ücretli öğretici, 97 dış kadro öğretmeni ve 1 memur hizmet etmiştir. 95 kursta kursiyer sayısı 1859 kişidir.

İspir’de bir de Atatürk Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. İspir Hamza Polat Meslek Yüksek Okulu 10 bölüm, 23 akademik personel, 7 idari personele sahiptir.

1.2.3. Sağlık

İspir’de 1 İspir Toplum Sağlığı Merkezi ve 1 İspir Devlet Hastanesi olmak üzere 2 sağlık kuruluşu vardır. İspir Devlet Hastanesine 2009’da ek bina yapılmış, gelişen teknoloji ile modernize edilmiş ve hastaların memnuniyetini sağlayacak düzeye gelmiştir. İspir ilçesinde bulunan devlet hastanesinde 5 hekim, Toplum Sağlığı Merkezinde ise 3 hekim hizmet vermektedir.

1.3. EKONOMİK YAPISI

1.3.1. Tarım

İspir ve çevresinde yaşayan nüfusun temel ekonomik faaliyetlerini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. İlçe ekonomisi öteden beri tarıma dayalı yapısını sürdürmektedir.

İspir’de tarıma elverişli alanlar az ve dardır. Bölgede yüksek yamaçlardan gelerek Çoruh’a karışan yan derelerin sürüklediği alüvyonların taşınması, dar olan ekime ve dikime yararlı toprakların miktarını daha da azaltmaktadır.²⁵

İspir tarımsal değeri oldukça düşük arazilerden oluşmaktadır. İspir ve çevresinin arazi kullanımına bakıldığında; 214000 ha olan toplam arazisininin 12629,2 ha kadarı tarım arazisi, 124670 ha kadarı çayır ve mera, 52763 ha kadarı ormanlık ve fundalık, 2250 ha kadarı tarım dışı yerleşim alanları, 4000 ha kadarı tarıma elverişli kullanılmayan arazi, 17687,8 ha kadarı tarıma elverişsiz araziden oluşmaktadır. Tarım arazisi alanınının 4078 ha kadarı tahıl (buğday, arpa, mısır, çavdar) tarımına, 2260 ha kadarı yem (çayır, korunga, yonca, fiğ) bitkilerine, 335 ha kadarı bağ-bahçe (meyve-sebze) tarımına, 5956,2 ha kadarı da diğer ürünlere ayrılmıştır²⁶

Tahıl tarımının içerisinde en fazla alan buğday, en az alan ise çavdar için kullanılmaktadır. Yem bitkileri içerisinde en fazla alan çayır, en az alan fiğ kaplamaktadır. Bağ bahçe tarımında ise fazla alanı meyve, az alanı sebze tarımı oluşturmaktadır. İlçe meyve ve sebze bakımından zengindir.

Meyvecilik faaliyetinin bölge için önemli bir ticari değeri yoktur. Çok çeşitli meyve türlerinin üretimi yapılmakta olup insanların ihtiyaçlarının çok üzerinde olmasına rağmen pazarlamadaki yetersizlikler, taze olarak tüketilmek üzere bölge dışına gönderilmesini engellemektedir. İlçede üretilen meyvenin çok az bir bölümü taze olarak tüketilirken büyük bir kısmı kurutulmakta veya başka şekillerde değerlendirilmektedir. Ayrıca meyve tarımı için sulama, gübreleme ve zararlılarla mücadele gereği gibi sürdürülmediğinden verim düşük gerçekleşmektedir.²⁷ İspir’de dut, elma, ceviz, kayısı,

²⁵ Çağlayan, 110.

²⁶ İspir İlçe Tarım Müdürlüğü.

²⁷ Köse, 262.

vişne, armut, kiraz, erik, badem, kızılcık, zerdali, ayva, şeftali, üzüm gibi meyveler yetişmektedir. Ayrıca duttan yapılan pestil, pekmez, köme, kuru dut da önem taşımakta ve en önemli geçim kaynaklarından biri olmaktadır.

G. Stratil-Sauer, İspir ve çevresinde dut ağaçlarının bulunduğunu, otlayan katır, at ve sığırları gözlemleyerek Kerab adlı köyünde oturan kişilerin kendi ihtiyaçları için arpa, mısır ekip biçtiklerini ve sığır yetiştirdiklerini söyler. Ayrıca dışa satımın dut ağaçlarının meyvelerinden oluştuğunu ve köylülerin bunları 80 km'nin üzerinde sırtlarında Erzurum'a taşıyarak son derece düşük fiyatı kabul ettiklerini belirtir. Aynı şekilde Salaçur Çayı civarındaki köylerde de dut ağacı meyvelerini çok düşük fiyata sattıklarını, sığır yetiştirerek arpa ekmeği ile yaşadıklarını ifade eder.²⁸

İspir ve çevresinde sürdürülen sebzeçilik faaliyeti de ekonomik anlamda fazla bir değer taşımamaktadır. Meyvecilikte olduğu gibi yüksek bir potansiyele sahip olmakla birlikte pazarlama sorunu sebzeçiliğin gelişmesini engellemiştir. Aynı şekilde sebzeçilikte de sulama dışında sebze tarımı için önemli olan gübreleme ve zararlılarla mücadele gereği gibi sürdürülmediğinden verim düşük gerçekleşmektedir.²⁹ Patates, fasulye, domates, biber, patlıcan, hıyar, kavun, karpuz, lahana, soğan, sarımsak gibi sebzeler yetiştirilmektedir. İspir'de en çok üretilen sebze türü, yaklaşık 600 tonluk üretim miktarı ile kuru fasulyedir.

İspir ve çevresinde sürdürülen tarımsal faaliyetlerde, ekstansif metodlar uygulanmaktadır. Tarım alanlarının yetersizliği yanında sulama, gübreleme, mekanizasyon ve pazarlamada karşılaşılan güçlükler de bölge tarımının gelişmesini engelleyen en önemli sorunlardır.³⁰

1.3.2. Hayvancılık

Hayvancılık bölge ekonomisinde önemli bir faaliyet alanıdır. İspir'de 23850 büyükbaş, 11460 küçükbaş, 9054 kümes hayvanı, 10800 arı kovanı bulunmaktadır.³¹

İspir'de hayvancılık faaliyetlerinde de ekstansif metodlar uygulanmaktadır. Hayvanların et ve süt verimleri çok düşüktür. Çünkü mera hayvancılığı yapılmakta olup

²⁸ G.Stratil-Sauer, 406-407.

²⁹ Köse, 264.

³⁰ Köse, 265

³¹ İspir İlçe Tarım Müdürlüğü.

kaliteli yem sağlanamamaktadır. Geçim kaynağı daha çok hayvancılığa dayandığından canlı hayvan satımları dışında hayvansal ürünlerin önemli ticari değeri bulunmamaktadır. Aileler kendi süt ve süt ürünleri ihtiyaçlarını karşılayacak sayıda hayvan beslemektedirler.³²

İlçede küçükbaş hayvanlarından koyun, büyükbaş hayvanlarından sığır beslemeciliği ön plandadır. Bütün büyükbaş ve küçükbaş hayvan türlerinin yetiştirilmesindeki amaç yağ ve peynir gibi süt ürünlerinin elde edilebilmesidir. Çok az bir bölümü ise etinden faydalanmak üzere kesilmektedir. Süt ve süt ürünleri üretimi ticarete yönelik olmaktan çok ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Pazarlama yetersizliği bölgede ticari hayvancılık faaliyetinin gelişmesini engellemiştir.

İspir’de tavuk yetiştiriciliği şeklinde sürdürülen kümes hayvancılığında da tamamen ekstansif metodlar uygulanmaktadır. Daha çok ailelerin et ve yumurta ihtiyacını karşılamaya yöneliktir ve önemli bir ekonomik değeri bulunmamaktadır.

Seracılık ve arıcılıktan da son yıllarda ilçe ekonomisine girdi sağlanmaktadır. Bölgede yerel bitki varlığı olduğundan önemli düzeyde yayla balı elde edilmekte ve pazarlama imkânı yüksek bir ürün olmaktadır.³³ Bölgenin doğal kaynakları, iklim şartları, zengin bitki örtüsü sayesinde arıcılıktan elde edilen gelir de iyi olmaktadır.

Bölge dut ağaçlarının fazlalığı sebebiyle ipek böcekçiliği için oldukça uygun ve yüksek bir potansiyele sahip olmasına rağmen dut ağaçları daha çok meyve üretimine yönelik olduğundan bu ağaçların küçük ve ince yaprakları ipek böceği beslenmesinde fazla önem taşımamaktadır.³⁴

Bölgede aynı zamanda kültür balıkçılığı, sportif balıkçılık, birkaç yerde suni balıkçılık da yapılmaktadır.

1.3.3. Madencilik

İspir ve civarının madenciliği ilk çağlara uzanmaktadır. Bu çağlarda bölgenin yakınlarında kurşun, kehribar, kırmızı boya ticareti yapıldığı bilinmektedir. M.Ö. 95-54

³² Köse, 281.

³³ Fatma Gündoğdu, “İspir Ekonomisine Genel Bir Bakış ve Potansiyel Yatırım Alanları”, Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*, (178), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

³⁴ Köse, 277-278.

yıllarında bugünkü Gümüşhane, Bayburt ve İspir'i kapsayan bölgeye "Madenler Ülkesi" ismi verilmiştir. Bu bölgede demir, bakır, kurşun, şap, gümüş ve altın gibi madenler çıkarılmıştır. Özellikle İskitler başta olmak üzere bölge halkları demircilik konusunda uzmanlaşmışlardır.³⁵

1514'de İspir'e hakim olan Osmanlılar, buradaki ünlü firuze (turkuvaz taşı) ocaklarında, yerli Hristiyan işçi ve ustaları vergiden muaf tutarak çalıştırmışlar ve bütün Türkiye ve Osmanlı sarayına çok değerli olan bu Türk mavi firuze taşları İspir'den çıkarılarak yayılmıştır.³⁶

G. Stratil-Sauer, Çoruh'un sol kıyısında patlayan taş ve çökeltilerin oluştuğunu, fakat nehrin diğer kıyılarında biçimlendirmenin olmadığını, İspir ve çevresinde maden izleri bulunduğunu ifade eder.³⁷

1520 ve 1530 tarihli tahrir defterlerinde İspir sınırları içerisinde firuze madeninin işletildiği, 1899 ve 1900 tarihli Erzurum Salnamesine göre Hortuk Dağı'nda linyit kömürü³⁸, Maden köyünde demir cevheri, Karahan köyünde kömür ve tebeşir yatakları işletilmekteydi. En önemli madenini linyit yatakları oluşturmaktadır.³⁹

İlçenin 200 milyon ton jeolojik bakır rezervine sahip olduğu ve bazen buralarda üretim yapıldığı da bilinmektedir.⁴⁰

MTA araştırmalarına göre İspir ve civarında bakır, molibden, kömür ve mermer maden oluşumları bulunmaktadır. Bu madenlerin tenör ve rezerv durumları şöyle rapor edilmiştir: Kalkopirit-pirit-molibden sahası İspir Ulutaş Köyünde olup %0,3 Cu, %0,022 Mo tenörlü, 73.600.000 ton rezerve sahiptir. Mermer sahaları, yörede mermer olarak değerlendirilebilecek volkanik ve magmatik kayaçların varlığı bilinmektedir. İspir Vank köyünde molibden zuhuru vardır fakat zuhur olduğu için rezerve yönelik çalışma yoktur. Linyit, İspir-Karahan sahası, 4238000 ton görünür rezervi olan linyit sahasının işletildiği bilinmektedir. İspir-Bizdenkaç ve Kenasor sahasında ekonomik olmayan linyit oluşumları gözlenmiştir. MİGEM'in verilerine göre 2008 yılı itibariyle

³⁵ Ahmet Demirci ve Salih Yüksek, "Madencilikğin Önemi ve İspir Bölgesinde Maden Varlığı", Fahri Yavuz (Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-Erzurum*, (238-239), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

³⁶ M.F. Kırzioğlu, *Milli Tarih ve Edebiyatımızda 27 Asırlık Türklük Bölgesi İspir*, Erzurum 1970, 27.

³⁷ G.Stratil-Sauer, 405.

³⁸ Çağlayan, 76.

³⁹ Köse, 286.

⁴⁰ Gündoğdu, 178.

İspir bölgesinde 3 adet işletme ruhsatlı maden sahaları ve 59 adet arama ruhsatlı maden sahaları mevcuttur.⁴¹

1.3.4. Ormancılık

İspir'in orman alanı 25638 hektardır.⁴² Anlaşılacağı üzere İspir orman varlığı bakımından fakir sayılabilecek bir konuma sahiptir. İspir ormanları ilçenin Karadeniz'e yakın kesimlerinde özellikle Çoruh vadisi boyunca yoğunlaşmıştır. Bölgede yetişen başlıca orman ağaçları; sarıçam, köknar, ladin, ardıç, titrek kavak ve meşe türleridir. Ormanların üretilen emvalin satılması ile elde edilen ve üretilmesi sırasında istihdama olan katkıları; reaksiyon amaçlı değerlendirilmesi; avcılık gibi faaliyetlerde İspir'e birçok katkıda bulunduğu söylenebilir.⁴³ Ancak ormanlar, halkın gelişigüzel, usulsüz ve izinsiz kesimleri ile tahrip edilmiştir. Ormanlardaki üretim faaliyetleri ilçede bulunan İspir Orman Şefliği tarafından yürütülmektedir.

1.3.5. Sanayi

İlçede sanayi, küçük işyerlerinden oluşan ilçe geneline dağılmış küçük ve ferdi iş yapma anlayışına göre şekillenmiş yapıdadır. Teknoloji bakımından yeni ve pahalı teknolojiler getirilememiş, büyük sermayeler gerektiren iş kolları sanayileşmemiştir. Bu bağlamda genellikle marangozluk, demircilik, kalaycılık, nalbant, tenekecilik, ayakkabı tamirciliği gibi atölyeler mevcuttur.

Bölgede 1984 yılından itibaren halı dokumacılığı faaliyeti de yapılmış, ancak günümüzde bu faaliyet ile uğraşılmamaktadır.

İspir'in bugün faaliyette olmayan en modern sanayi tesisleri; İspir Deri Fabrikası ile İspir Tarım Kooperatifine ait Dut Pekmezi Üretim ve Paketleme Tesisidir. Bu sanayi tesislerinden ilki, özellikle sermaye yetersizliğine bağlı olarak, ikincisi ise özellikle hammadde yetersizliğinden dolayı üretime geçememiştir. Bugün faaliyette olan en modern sanayi tesisi ise, İspir Kuru Fasulyesi Paketleme Tesisi ve İspir Tarım Kredi

⁴¹ Demirci ve Yüksek, 239-240

⁴² Erzurum Orman Genel Müdürlüğü

⁴³ İbrahim Bektaş, Muammer Tizi ve İsmail Baki, "2005 Yılı İspir Ormancılığı ve Sosyal Yapıya Katkıları", Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-Erzurum*, (579-580), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

Kooperatifidir. İspir Kuru Fasulyesi Paketleme Tesisi ilçede tarımsal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve pazarlaması alanlarında faaliyet göstermektedir.

Son zamanlarda İspir’de önemli değişimler görülmekte ve büyük sermaye gerektiren yapılanmalar sağlanmaya çalışılmaktadır. Sanayileşme ve ekonomik kalkınma yönünde yeni çalışmalarla müteşebbisleri teşvik edilmekte ve yatırımlara yönlendirilmektedirler.

Son yıllarda artan baraj ve HES enerji yatırımları İspir’in ekonomik gelişmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Bu yatırımlar şöyledir: SOYAK HOLDİNG, BORUSAN HOLDİNG, ENERJİ SA HOLDİNG, 2M ENERJİ.

Enerji yatırımları kapsamında ilçede toplam 4 baraj ve 29 adet HES projesi mevcuttur. Enerji sektöründe yaklaşık 1,5 milyar dolar yatırımın planlandığı ilçede gelecek 5 yılda ekonomi ve istihdam açısından büyük hareketlilik beklenmektedir. Çalışmaları devam eden yatırımlara ilave olarak aynı alanda mevcut HES projeleri çalışmalarına en kısa sürede başlanacağı planlanmaktadır. Bu işlerin de başlamasıyla ilçe ekonomik anlamda daha iyi bir konuma gelecektir.⁴⁴

1.3.6. Ulaşım

İspir’de ulaşım genel olarak yeryüzü şekilleri tarafından belirlenmiştir. İspir’in kuzeyinde ve güneyinde güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda yer alan sıradağlar bu yönde ulaşımı büyük ölçüde engellemiştir. Dolayısıyla buralarda ulaşım sadece belirli geçitlerle sağlanabilmektedir. Ulaşım Çoruh vadisi boyunca çok daha kolay sağlanabilmektedir.⁴⁵ İspir’de ulaşım sadece karayolu ile sağlanmakta olup bu yollarda sürekli bakım ve onarım çalışmaları olmaktadır. Özellikle kış aylarında yoğun kar yağışı nedeniyle yollar sık sık kapanmaktadır. Örneğin; Ovit Dağı Geçidinde İspir-Rize karayolu kar örtüsü ve tipiye bağlı olarak yılda yaklaşık 4-5 ay, Kasım-Nisan ayları arasında ulaşım kapanmaktadır. Ancak, İspir-Erzurum ve İspir-Rize karayolları arasına yapılan geçitlerle bu sorunlar büyük ölçüde azalacağı umut edilmektedir. İspir’i bölge dışına bağlayan önemli karayollarından bir diğeri de İspir-Erzurum karayolu ile bağlantılı olan İspir-Rize karayoludur.

⁴⁴ İspir Kaymakamlığı

⁴⁵ Köse, 289-291.

G. Stratil-Sauer da Kan ve İspir arasında birkaç doğal yolun dağların ortasından geçtiğini, bu yolun dışında kuzeye doğru Çapans Nehri ve Çapans Geçidi boyunca Rize'ye gidildiğini, oradan Bayburt ve Erzurum'a, oradan da Yukarı Çoruh vadisi içinden Karans yolu ile İspir'den üçüncü bir yol geçtiğini eserinde ifade eder.⁴⁶

1.3.7. Ticaret

İspir'de ticaret yeterince gelişme gösterememiştir. Bölgede sanayileşmenin olmaması, pazarlama yetersizlikleri, ticari önemi bulunan malların (bal, kaymak, pekmez, vs.) üretiminin çok fazla olmaması ticaretin gelişmesini engelleyen en önemli faktörlerdir. Ancak, yine de İspir'de Pazartesi ve Cuma günleri ticaretin yoğun yapıldığı zamanlardır. Ayrıca Eylül ayında İspir'de düzenlenen panayır, bölgede üretilen tarım ve hayvansal ürünlerin pazarlandığı önemli bir organizasyondur.⁴⁷ İspir ve çevresindeki ticaretin esasını, üretimi bölgede gerçekleştirilen tarım ve hayvan ürünleri oluşturmakta olup ticari ürünlerinin çoğunluğunu arıcılık ve İspir balı, dut pekmezi, İspir fasulyesi, kuşburnu marmelatları, seracılık, besicilik, alabalık yetiştiriciliği oluşturmaktadır.

1.3.8. Turizm

İspir ve çevresi ekoturizm bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır. İspir yöresi trekking ve doğa yürüyüşü, yaban hayatı gözleme ve nehir seyahati, yayla turizmi, su sporları, doğal flora ve fauna keşfi, botanik turizmi, dağ turizmi, tehlikeli sporlar, kayak, at biniciliği, doğal hayatı inceleme, çevre eğitimi, arazi bisikleti, doğa kampı, doğa dostu konaklama, bitkisel ekoturizm, atıcılık, olta balıkçılığı veya sportif balıkçılık, mağara araştırması, kuş gözleme, kamp yapma gibi ekoturizm aktiviteleri bakımından önemli bir bölgedir.⁴⁸

İlçenin yerleşmiş olduğu çoruh vadisi, birçok sportif aktiviteye uygundur. Başta rafting, kano, trekking, dağcılık olmak üzere birçok açık hava sporunun rahatlıkla yapıldığı yerdir.⁴⁹ Çoruh Nehrinin İspir'den geçmesi, nehir üzerinde rafting sporunun

⁴⁶ G.Stratil, 405-406.

⁴⁷ Köse, 295.

⁴⁸ Ramazan Çakmakçı, Yaşar Erdoğan ve Ferit Ayyıldız, "Yukarı Çoruh Havzasının Eko ve Botanik Turizm Potansiyeli", Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-Erzurum*, (457), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

⁴⁹ İspir Kaymakamlığı

yapılabilmesi nedeniyle rafting turizminin ilçe ekonomisine katkıda bulunmasını sağlamaktadır.⁵⁰ Nitekim çeşitli yıllarda Çoruh Nehrinde birçok rafting yarışması düzenlenmiştir.

İspir doğa güzellikleri ile Türkiye'nin en güzel köşelerinden biridir. Yedigöller Bölgesi (Yedigöl Köyü, Mor yayla), Çamlıkaya, Taşlıca-Hotar, Ardıçlı- Devedağı, Sırakonaklar, Davalı Yayla, Kaçkar, Çamlıca Yaylası gibi bölgeler yürüyüş aktivitesi için oldukça uygun iken; Yedigöl, Verçenik, Moryayla Karaçelle Tepe, Sırakonaklar, Davalı Yayla, Kaçkar, Sırakonaklar, Soğanlı Yayla da Kaçkar dağcılık aktiviteleri için başlıca özel yerlerdir.⁵¹

Ayrıca Çoruh Nehri'nin kaynağını oluşturan Mescit Dağının batı yamacındaki krater gölleri ve Salaçor Deresi üstündeki Yedigöller yaz aylarında yaylacıların mekân tuttıkları yerlerdir.⁵²

Yörede bulunan ormanlar, düzenli iklimi ve eşsiz su kaynakları, bitki ve hayvanlar için doğal yaşam alanı olmaları, benzersiz doğal ve yerel özellikleriyle ekoturizm için büyük önem taşımaktadır. Yaz aylarında oldukça serin olan Kaçkarlar ve yaylaları bitki örtüsü, yaban hayatı, göl, şelale, kanyon gibi doğal çekiciliklerle, geleneksel yaşam ortamıyla, kamp şeklinde konaklamaya ve ekoturizme uygun özellikler göstermektedir. Bölgede Yedigöller, Çiftegöller, Mal gölü, Deligöl ve Verçenik etekleri ekoturizm bakımından önemli alanlardır. Yörede yayla turizmi yaygın olup Aksu, Sırakonaklar, Hunut, Gociktur derelerindeki yaylalar konaklama ve dinlenme faaliyetleri için oldukça uygundur.⁵³

Yörede Petekli köyündeki maden suyu, Kırık bucağına bağlı Karaköy yakınında ziyaret suyu, İspir'in Gülhas Mahallesinde Gülhas kaşıntı suyu, Kırık bucağına bağlı Alacabük köyü sınırında Koşmuşat Kaynarcası, İspir'in Duruköy'ün yakınında Duruköy İçmesi, Kaçkar Dağının yamacında Yedigöller gibi maden suları bulunmaktadır.⁵⁴

⁵⁰ Gündoğdu,178.

⁵¹ Abdulkadir Koşan, "İspir ve Çevresinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi", Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-Erzurum*, (520), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

⁵² Aktemur ve Kukaracı, 4

⁵³ Ramazan Çakmakçı, Yaşar Erdoğan ve Ferit Ayyıldız, 459-461-463.

⁵⁴ Çağlayan, 117-118

1.4. KÜLTÜRÜ

İspir tarihsel yapısı ve önemli bir geçit noktası olduğundan kültürel anlamda zengin bir coğrafyadır. Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin geçiş noktasında bulunan İspir birçok kültürü bir arada barındırır. Kuzey kesiminde ağırlıklı Karadeniz kültürü hakim iken, güney kesiminde az da olsa Erzurum ve Doğu kültürü mevcuttur.

1.4.1. Tarihi ve Turistik Değerleri

İspir ve çevresi zengin tarihine paralel olarak çok sayıda kültür varlığını da bünyesinde bulundurmaktadır. Bu kültür varlıkları şöyle sıralanabilir:⁵⁵

Kaleler: İspir Kalesi, Semehrek Kalesi, Karahan Kalesi, Fısırik Kalesi, Sanduk Kalesi, Mohurgot Kalesi (Karakale)

Eski Yerleşmeler: Viranşehir Harabeleri, Sırakonaklar (Hodiçor) Köyünün doğusunda Kaya Yerleşmeler (Mermer Sütunlu Mağaralar), Akkoyunlu Harabeleri

Kiliseler: Bahçeli (Çirkini) Köyü Doğusunda Kilise Kalıntısı, Sırakonaklar (Hodiçor, Hodaçür) Kilise Camii, İspir Kalesindeki Kilise, bazilikal planlı kiliselerdir. Yedigöze (Kerap) Şapeli, Cankurtaran (Kayser) Köyü Doğusunda Kilise Kalıntısı, tek nefli şapellerdir.

Hanlar: Karahan, Alacabük (Hoşmuşat) Köyünde Han Kalıntısı,

Camiler ve Mescitler: İspir Kale Mescidi, Çarşı Camii (Tuğrul Şah Camii), Melik Halil Gazi Mescidi, Numan Paşa Camii

Medreseler: Kadıoğlu Medresesi, Numan Paşa Medresesi

Türbeler: Ömer Paşa Türbesi, Derviş Melik Halil Türbesi

Köprüler: Numan Paşa Köprüsü

Çeşmeler: Yazıcızade çeşmesi

Mezar Taşları: Koç ve Koyun Heykeli Şeklindeki Mezar Taşları

Kitabeler: Kanuni Sultan Süleyman Kitabesi

⁵⁵ Ali Murat Aktemur, "İspir ve Çevresindeki Kültür Varlıkları", Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-Erzurum*, (37), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

Konaklar: Numan Ağa Konağı

1.4.2. İspirli Âlim ve Edipler

İspir’de bugüne kadar birçok âlim ve edip yetişmiş olup bu önemli şahsiyetlerden bazıları şöyledir: Ebubekir-i El-İsbiri, Hazık Mehmet Efendi, Kadızade Mehmed Efendi, El-Hac Hüseyin Efendi, Cemaleddin Ömer Fazıl Efendi, Haşı-ı Zade Şeyh Hacı Ali Efendi, Necmeddin Mehmed Rıza Efendi, Mustafa Niyazi Efendi (Şeyhü’l- Kurra), Ziya Paşa, Aşık Hicrani, Aşık Yanığı, Mahiri, Aşık Ömer, Aşık Arifi Baba, Aşık Garip Sultani, Aşık Meftuni, Aşık Canımoğlu. Şahin Yılmaz Hoca Efendi, Avni Kurt Hoca Efendi, Yusuf Aydın Hoca Efendi ise İspir’in son zamanlarda yetiştirdiği manevi şahsiyetlerden bazılarıdır. İspir için maniler, koşma ve türküler de söylenmiştir.

1.4.3. Halk Oyunları

İspir’de horon ve bar oyunları geleneksel halk danslarını oluşturur. Tulum yörede ağırlıklı olarak çalınan enstrümandır, bununla beraber davul ve zurna da kullanılmaktadır. Giyim-kuşam olarak çarık, şalvar, kuşak, sarık, fes gibi kıyafetler de dikkat çekmektedir.

1.4.4. El Sanatları

Bölgede kadınlar arasında yaygın olarak dantel yapılmaktadır. Fakat yöreye özgü bir teknik ya da motif söz konusu değildir. Bununla beraber İspir Halk Eğitim Merkezi aracılığıyla el sanatlarına yönelik birçok kurs açılmakta olup kadınlar tarafından yaygın olarak işlemler yapılmaktadır. Dekoratif ev aksesuarları hazırlama, elde kurdele işi, dekoratif ahşap süsleme, kadın üst giysileri dikimi gibi.

1.4.5. Yerel Lezzetleri

İspir ilçesi, coğrafi şartları ve çeşitli etnik grupları coğrafyasında barındırması nedeniyle zengin bir mutfak kültürüne sahiptir.

Süt ve süt ürünleri, İspir mutfağının temel besin kaynaklarını oluşturur. “Ağız”, yani ineğin ilk sütünden yapılan yemek İspir’in kültür atlası içindeki yerini belirlemesi

bakımından önemlidir. Süt ile tatlı olarak sütlaç ile bazı sebze yemekleri kabak, sırgan, evelik, bulgur sütlüsü, darı sütlüsü, lor ile kalacoş yapılmaktadır.⁵⁶ Ayrıca süttten yapılan yağ, peynir, lor, kaymak yöre insanının vazgeçemediği damak tatlarıdır. Gaygana, guymah ve mıhlama da İspir’de yapılan yöresel lezzetlerdendir. İspir’de tahıl yemekleri de önemli yer tutmaktadır. Tahıldan yapılan, tandırda pişirilen ve “tandır ekmeği” olarak adlandırılan ekmeğin tadına doyum olmaz. Ayrıca yufka, erişte, zero, kavut da hazırlanarak yemeklerde kullanılan diğer lezzetlerdendir.

Gızambuk, çaşur, guzu guyrugu, gelinparmağı, yağligen, şigahir, loputa, harman oti, gaz ayağı, kehlüg ayağı, guş guguli, almacuğ oti, simel, pirpirim, ağ pancar, nığniç, yemlik gibi sebzeleri vardır ve yemekleri yapılır. Kayısıdan yapılan kaysefe tatlısı, dut ve kızılıktan yapılan çorbaları ile yöreye özgü bir mutfağına sahiptir. Cevizin pestile sarılarak ve dut ile dövülüp “govdun” adı verilen lezzete dönüştürülerek yenmesi de İspir mutfağının ayrı bir yönüdür.⁵⁷ Aynı şekilde bal ve kaymağın karıştırılması sonucu oluşan ballı kaymak da İspir sofralarının vazgeçilmezidir ki; 17. yüzyılda İstanbul’a deniz yolu ile gelen fiçılar içindeki “kuru kaymaklı bal” çok ünlü ve aranır bir kış dirliği idi.⁵⁸ Ayrıca duttan yapılan pestil, pekmez ve kömesi ünlüdür. İspir balı, İspir pekmezi, İspir fasulyesi önemli yerel ürünlerdir. “İspir Kuru Fasulyesi” adı ile bilinen yemek için markalaşma ve tanıtım çalışmaları yapılmış ve eşine az rastlanır, eşsiz İspir Kuru Fasulyesi markalaşmıştır.

1.4.6. Geleneksel Değerleri

Bölgede Geleneksel Bal ve Fasulye Festivali, Boğa Güreşleri Festivali, Çoruh’tan Kaçkarlara İspir Kültür ve Turizm Festivali gibi festivaller düzenlenmekte olup boğa güreşleri, bölgeye hem yöreden hem çevre il ve ilçelerden gelen katılımcılarla turistik bir hareketlilik kazandırmaktadır. Ayrıca Eylül ayında düzenlenen panayır etkinlikleri de geleneksel eğlenceler arasındadır. Tüm bu geleneksel eğlencelerin amacı, toplumsal bir dayanışma ve kültürel etkileşimdir.

⁵⁶ Muhsine Börekçi, “Dil-Kültür Bağlantısı Açısından İspir Mutfak Kültürü”, Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-Erzurum*, (101), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

⁵⁷ Börekçi,103-104.

⁵⁸ Kırzioğlu, 27

İlçede sosyal yardımlaşma dayanışma vakfı başkanlığınca yapılan projeler; İlçe Merkez ve Bağlı Köylerde Fasulye Üretimini Geliştirme Projesi ve Ceviz ve Kiraz Bahçe Tesisi ve Üretimini Geliştirme Projesidir.

Bunlardan ayrı olarak kültür bakımından İspir'de 1 kütüphane, İspir Belediyesine ait 1 toplantı salonu, 1 spor tesisi, dernek ve vakıflar şeklinde sivil toplum kuruluşları olup müze, sinema, tiyatro gibi kültürel faaliyetler bulunmamaktadır.

Ayrıca İspir'de Eski Saka ve Balkar Türklerinin ağız özelliklerinin saklı olduğunu; Rize-Hemşin ağız ile Tortum-Yusufeli Kıpçak ağız arasında ses ve söyleyiş değişikliği görülmektedir.⁵⁹

⁵⁹ Kırzioğlu,27

İKİNCİ BÖLÜM

TARIMSAL ÜRÜN FİYATLARI

“Tarım ürünlerinde piyasa oluşumunun özellikleri diğer mallara göre önemli farklılıklar göstermektedir. Tarım ürünlerinde fiyat oluşumu; tarımsal ürünlerin iklimsel etkilere açık olması, üretim süresinin uzun olması, arazi miktarının sabit ve sınırlı olması, sermaye birikiminin yetersiz olması gibi etkenlere bağlıdır. Bu faktörlerin olumsuz etkileri ile üretimde, fiyatlarda ve gelirlerde büyük belirsizlikler ve dalgalanmalar görülmektedir. Bu istikrarsızlığın diğer sektörlerle göre daha şiddetli olması nedeniyle tarım sektörünün devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir.”⁶⁰

Tarımsal ürün fiyatlarının oluşumunun ve istikrarsızlığının ortaya konulabilmesi için tarımsal ürün arz ve talebinin özelliklerinin bilinmesi gerekir.

2.1. TARIMSAL ÜRÜN ARZI

Tarımsal ürün arzı; doğal koşulların etkisi altında olması, üretim ile arzın aynı olmaması, üretim dönemlerinin tarımsal ürünler arzı üzerindeki etkisi, tek bir tarımsal ürünler arzı ile toplam tarımsal ürünler arzının esneklik yönünden farklılık göstermesi gibi kendine özgü birçok özelliği ile tarım dışı sektörler ürünleri arzından farklılık gösterir.⁶¹

Tarım ürünlerinin arzı; çok kısa dönem (piyasa dönemi), kısa dönem ve uzun dönem olmak üzere üç dönemde incelenir ve bu üç dönemde farklılık gösterir:

Çok kısa dönem, ürün bir defa elde edildikten sonra izleyen üretim döneminin sonundaki hasat anına kadar geçen dönemdir.⁶² Bu dönemde üretim miktarında değişme olmaz.

Kısa dönem, tarım sektöründe toplam üretim kapasitesini belirleyen sabit üretim faktörlerinin değiştirilmesinin mümkün olmadığı bir dönemdir. Tarımsal ürün fiyatlarının artması halinde daha fazla değişir faktör kullanılarak tarımsal üretimi

⁶⁰ Ali Taha İnce, *Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Analizi: Manisa Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2007.

⁶¹ Zeynel Dinler, *Tarım Ekonomisi*, Ekin Yayınları, Bursa 2000, 216.

⁶² Cahit Karagölge, Semiha Kızıloğlu ve Orhan Yavuz, *Tarım Ekonomisi Temel İlkeleri*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Erzurum 2011, 9.

Talebin herhangi bir sebeple T_1 'den T_2 'ye arttığını varsaydığımızda tarımsal ürün arzının sabit olması durumunda talebin belli bir miktar artması karşısında fiyat F_1 'den F_2 'ye yükselmektedir. Talebin artması sonucu fiyat yükselmekte, dolayısıyla üreticinin geliri de artabilmektedir. Satıcının ilk durumda F_1 fiyatından geliri F_1OM_1S iken talebin artması sonucu geliri F_2OM_2L 'ye yükselmektedir. Satıcı M_1M_2 kadar malı kendisi talep ettiğinde OM_2 kadar miktarını alıcılara satacaktır. F_1 fiyatından satıcının gelirinde KM_1M_2S kadar azalma olmasına rağmen piyasada oluşan yeni F_2 fiyatına göre geliri KLF_1F_2 kadar artmış olacaktır. Bu durumda satıcı malının az bir kısmını (M_1M_2) satmayarak gelirini arttırmış olmaktadır.

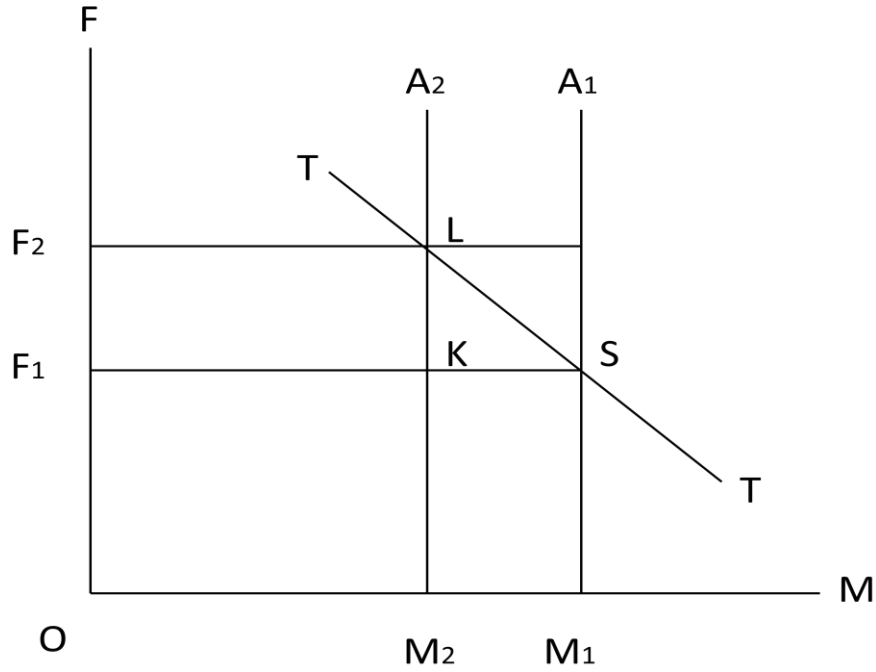
2.2. TARIMSAL ÜRÜN TALEBİ

Tarım ürünlerinin büyük bir kısmı gıda ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Gıda ürünleri talebinin fiyat esnekliği çok düşüktür. Çünkü bir taraftan bu ihtiyaçların karşılanması gerekmekte, diğer taraftan gıda ürünleri tüketimindeki artış, gelirdeki artışla doğru orantılı değildir. Dolayısıyla da fiyattaki değişimler toplam gıda maddeleri talebini çok az etkilemektedir.⁶⁶

Tarımsal ürünlerin talebi de arzı gibi inelastiktir. Yani, fiyat değişmelerine karşı tüketici talebinde önemli değişiklikler olmaz. Çünkü tarımsal ürünler, ne olursa olsun, insanların kolayca vazgeçemeyeceği ürünlerdir.

Tarım sektöründe talebin esnek olmaması nedeniyle arzdaki küçük bir artış (azalış) fiyatın dengesiz bir şekilde azalmasına (artmasına) neden olmaktadır.

⁶⁶ İnce, 19.

Şekil 2.2. Arzdaki Değişmenin Fiyata Etkisi

Arzın herhangi bir sebeple A_1 'den A_2 'ye azaldığını varsaydığımızda tarımsal ürün talebinin sabit olması durumunda arzın belli bir miktar azalması karşısında fiyat F_1 'den F_2 'ye çok daha fazla artmaktadır. Satıcının F_1 fiyatından malın tümünü satması halinde geliri F_1OM_1S kadar olacaktır. Oysa satıcının malının bir kısmını imha edip veya satmaktan vazgeçip arzını kısması ve OM_2 kadar arz etmesi sonucu F_2 fiyatından yapılacak satıştan elde edeceği geliri F_2OM_2L kadar olacaktır. Satıcının geliri bir yandan F_1 fiyatından satılmak istenmeyen ürün nedeniyle KM_2M_1S kadar azalırken, diğer taraftan ürün fiyatının F_2 'ye yükseltilmesi nedeniyle F_2F_1KL kadar artmaktadır.

2.3. TARIM ÜRÜNLERİNDE FİYAT OLUŞUMU

Genel olarak piyasa ekonomilerinde fiyatın oluşumunun açıklanmasında tam rekabet piyasaları temel alınmaktadır.⁶⁷ Tam rekabet koşullarında tarımsal ürünlerin fiyatları da diğer malların fiyatları gibi arz ve talebin (alıcı ve satıcının) piyasada karşı karşıya gelmesi ile belirlenir. Alıcı ve satıcı sayısının çok fazla olması ve ürünlerin

⁶⁷ Erkan Rehber, *Tarım Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa 2013, 191

özellikleri nedeni ile tarımsal ürün piyasalarının tam rekabet piyasasına daha yakın olduğu kabul edilir.⁶⁸

Tam rekabet piyasası, alıcı ve satıcıların belli koşullar altında hiçbir engel olmadan karşılaştıkları bir rekabet ortamını ifade etmektedir.⁶⁹ Tam rekabet piyasasının var olabilmesi için dört koşulun sağlanması gerekir ve bu koşulların tarımsal ürün piyasasında ne kadar geçerli olduğu şu şekildedir:

- **Atomisite** koşulu, alıcı ve satıcıların tek başlarına piyasa fiyatını etkileyemeyecek kadar çok sayıda olmalarını ifade etmektedir ve tarımsal ürün piyasalarında da geçerlidir. Çünkü bu piyasalarda da üreten ve tüketen kesim çok sayıda olduğundan bir tek üretici ya da tüketicinin piyasadaki payı o kadar küçüktür ki, bir üretici üretimden vazgeçse ya da bir aile tüketimden vazgeçse piyasa bundan etkilenmeyecektir.⁷⁰ Dolayısıyla bu durumda çok sayıda olan alıcı ve satıcılar, piyasa fiyatını kabullenmek (veri olarak almak) zorundadır.⁷¹ Alıcıların, satıcıların ve alışverişe konu olan malların birbirinin aynı olmasını ifade eden **homojenlik** koşulu da tarımsal ürünler piyasasında geçerlidir. Tarımsal ürünler genellikle birbirinin aynıdır. Yani bir üreticinin ürettiği buğday ya da karpuz öteki üreticinin ürettiği ile aynıdır. Alıcıların ve satıcıların piyasasında kendi lehlerine olan tüm bilgilere sahip olmalarını ifade eden **açıklık** koşulunun tarımsal ürünler piyasasında gerçekleştiği varsayılır. **Mobilite** koşulu; piyasaya giriş çıkışta hiçbir engellemenin olmadığı, alıcı, satıcı ve üretim faktörlerinin istedikleri piyasaya girebilmelerini ya da piyasayı terk edebildiklerini ifade etmekte ve bu koşulun da tarımsal ürünler piyasasında gerçekleştiği varsayılmaktadır.⁷²

Tam rekabet piyasasının bu özelliklerinden yararlanılarak tarım ürünlerinde piyasa fiyat oluşumu şu şekilde gösterilebilir:

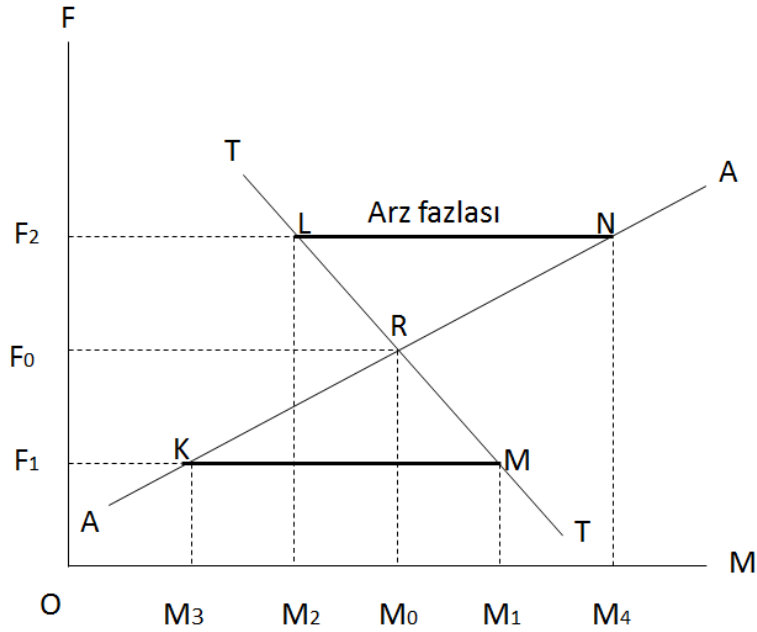
⁶⁸ Karagölge, Kızıloğlu ve Yavuz, 21.

⁶⁹ Zeynel Dinler, *İktisada Giriş*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 1998,70

⁷⁰ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 239.

⁷¹ Dinler, *İktisada Giriş*, 70.

⁷² Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 239.

Şekil 2.3. Piyasa Fiyatı (Denge Fiyatı)

Piyasada bir malın fiyatı, ancak o malı satın almak isteyenlerle satmak isteyenlerin, yani o malın talep ve arzının piyasada karşı karşıya gelmesi ile oluşur. Arz ve talep piyasada karşılaştığı zaman arz edilen miktarla talep edilen miktarı birbirine eşit kılan fiyat, piyasa fiyatı (denge fiyatı)'dır. Bu fiyat diyagramatik olarak arz ve talep eğrilerinin kesiştiği noktaya tekabül eder. Söz konusu malın piyasada tek fiyatı vardır ve bu fiyat değişmemektedir. Piyasa fiyatını oluşturan denge, kararlı denge niteliğindedir.⁷³ Grafikte görüldüğü gibi arz ve talep eğrilerinin karşı karşıya gelerek kesişmesi ile F_0 denge fiyatı, M_0 denge miktarı olmak üzere R noktasında fiyat oluşmuştur. Piyasa fiyatının herhangi bir nedenle denge fiyatının üzerinde olması sonucu arz fazlası ortaya çıkacak, bu durumda satıcılar ürünlerini satamayacağından fiyatlar düşerek denge fiyatına gerileyecektir. Grafikte fiyatın denge fiyatının üzerinde F_2 fiyat düzeyinde LN kadar arz fazlası olduğu görülmektedir. Bu fiyat düzeyinden satıcılar mallarını satamayacağından fiyatlar F_0 denge fiyatına düşecektir. Fiyat F_0 düzeyine geldiğinde fiyat düşmesi duracaktır. Böylece arz fazlası da ortadan kalkacaktır. Piyasa fiyatının herhangi bir nedenle denge fiyatının altında olması sonucu talep fazlası ortaya çıkacak, bu durumda alıcılar satın alacak mal bulamayacağından fiyatlar yükselerek denge fiyatına gelecektir. Grafikte fiyatın denge fiyatının altında F_1 fiyat düzeyinde KM kadar

⁷³ Dinler, *İktisada Giriş*, 72.

talep fazlası olduğu görülmektedir. Bu fiyat düzeyinden alıcılar satın alacak mal bulamayacağından fiyatlar F_0 denge fiyatına yükselecektir. Fiyat F_0 düzeyine geldiğinde fiyat yükselmesi duracaktır. Böylece talep fazlası da ortadan kalkacaktır.

Anlaşılabileceği üzere, fiyatın herhangi bir nedenle denge fiyatından ayrılması durumunda alıcılar ya da satıcılar arasındaki rekabet, fiyatı denge noktasına getirir. Fiyat denge fiyatının üzerinde ise arz fazlası, fiyat denge fiyatının altında ise talep fazlası olacaktır. Ancak, arz fazlası durumunda satıcılar arası rekabet fiyatın denge noktasına kadar düşmesini, talep fazlası durumunda alıcılar arasındaki rekabet fiyatın denge noktasına kadar yükselmesini sağlayacaktır. Arz ve talep eğrilerinin kesiştiği fiyat düzeyinde piyasada, söz konusu fiyattan mal bulamayan alıcı ve malına alıcı bulamayan satıcı olmadığından denge fiyatı (piyasa dengesi) oluşacaktır.⁷⁴

Özetle; tam rekabet piyasasında alıcı ve satıcıların karşı karşıya gelmesi ile oluşan piyasa dengesi, tarımsal ürünlerin fiyatlarının hava şartları ve doğa koşullarına bağlı olması, tarımsal ürünleri saklama zorluğu, tarımsal ürünlerin arz ve talep esnekliklerinin düşük olması, tarım ürünlerinde fiyat dalgalanmalarının olması, tarım ürünlerinde fiyatların oluşmasını etkilemektedirler.

2.4. TARIM ÜRÜNLERİ FİYATLARINDA DALGALANMALAR

Tarım ürünlerinde fiyatlar diğer ürünlere göre daha fazla dalgalanma göstermektedir. Çünkü tarım ürünlerinin hem arz ve hem de talep esneklikleri düşük olduğu için arz ve talepteki küçük değişiklikler, bu malların fiyatlarında büyük oranlarda dalgalanmalara neden olur. Tersine, tarım ürünleri fiyatlarındaki büyük değişiklikler de tarım ürünlerinin üretim ve tüketim miktarlarında küçük değişikliklere yol açar.⁷⁵

Tarımın tabiat şartlarına bağımlı olması nedeniyle tarımsal üretim sürekli değişmekte ve bu da ürün fiyatları ve üretici gelirlerinde büyük dalgalanmalara yol

⁷⁴ Dinler, *İktisada Giriş*, 73.

⁷⁵ Melda Koç, *Ege Bölgesinde Çekirdeksiz Kuru Üzüm Fiyatlarında Dalgalanmalar ve Etkileri Üzerine Bir Araştırma*, Proje Raporu (Rapor No: 122), Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Ankara 2004

açmaktadır.⁷⁶ Dolayısıyla tarımsal arz her zaman kontrol edilemez fakat talep sürekli vardır. İşte bu da fiyatları dalgalandırır.

Tarımsal ürün fiyatları, yıllara ve mevsimlere göre çok büyük dalgalanmalar göstermesi özelliğiyle tarım dışı sektörlerin ürünlerinin fiyatlarından ayrılırlar. Tarımsal ürün fiyatlarında görülen bu dalgalanmalar, bu ürünlerin arzında ve talebinde ortaya çıkan artış ya da azalışlardan kaynaklanmaktadır. Tarımsal ürünler arz ve talebi esnek olmadığından, ürünlerin arzında veya talebinde meydana gelen küçük bir değişme, bu ürünlerin fiyatlarında büyük dalgalanmalara neden olmaktadır.⁷⁷

2.4.1. Tarımsal Ürün Rekoltesinde Yıllık Değişmeler ve Tarımsal Ürün Fiyatlarında Dalgalanma (King Kanunu)

“Bolluk Paradoksu” da denilen King Kanununa göre; tarımcıların iyi hava koşulları sonucu üretimin bol olduğu yıllarda satış gelirlerinin azalmasını ifade eder.⁷⁸ Dolayısıyla tarımcıların kötü hava koşulları sonucu üretimin kıt olduğu yıllarda da satış gelirlerinin artması söz konusudur.

Bazı yıllar hava koşullarının çok kötü gitmesi rekolteyi normal ürün yılının altına düşürürken, bazı yıllarda hava koşullarının çok iyi gitmesi rekolteyi normal ürün yılının üstüne çıkarmaktadır. Rekoltenin normal ürün yılının üzerinde olması arzın artmasına neden olmaktadır. Arzın artışı (azalışı) fiyatların düşmesine (yükselmesine) neden olacaktır. Tarımsal ürünlerin hem arzı hem de talebi esnek olmadığından küçük bir arz değişmesi tarımsal ürün fiyatlarında çok büyük değişmelere neden olur bu da tarımcıların gelirlerini değiştirir. Bunu ilk defa Gregory King açıkladığından bu olaya **King Kanunu** adı verilmektedir.⁷⁹ Ürünün bol olduğu yıllarda fiyatın düşmesi sonucu gelirin azalması, ürünün az olduğu yıllarda fiyatın yükselmesi sonucu gelirin artması söz konusudur.

⁷⁶ Zekai Özdemir, “Türk Tarımında Destekleme Uygulamaları ve Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47 (1-4), 1989, 261-279

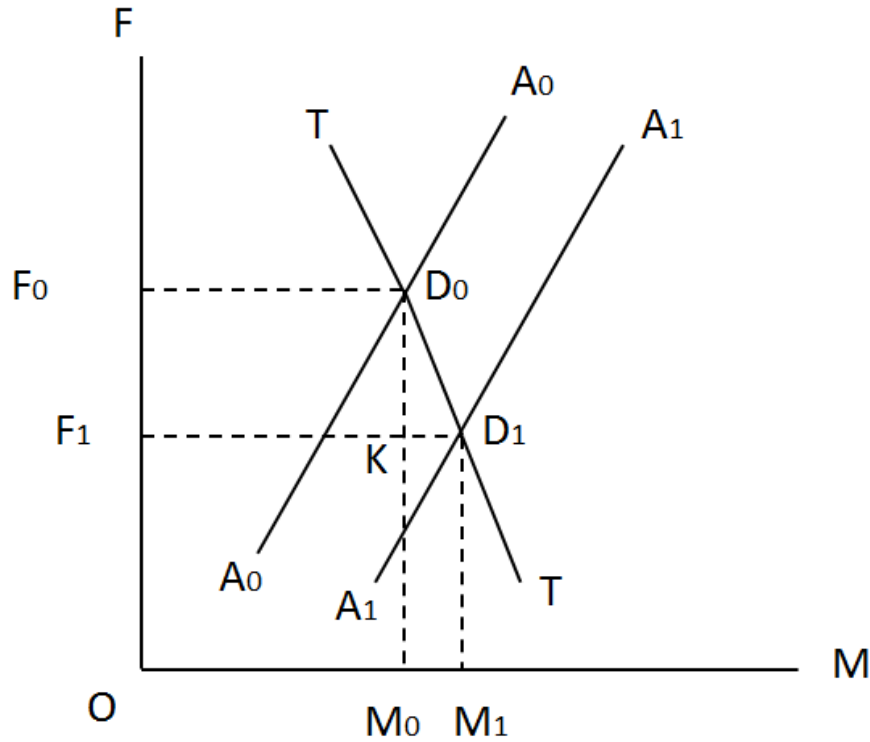
⁷⁷ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 255.

⁷⁸ Dinler, *İktisada Giriş*, 91

⁷⁹ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 256

Bu kanunun üzerinde durduğu ürünler, özellikle insanların zorunlu ihtiyaçlarını gideren tarım ürünleridir.⁸⁰ King Kanunu daha çok buğday ve buğday türü ürünlere uygulanır, sebze ve meyveler için pek geçerli değildir.⁸¹

Tarımcıların ürünün bol olduğu yıldaki gelirlerinin normal ürün yıllarındaki gelirinin altına düşmesi, tarımsal ürünler talebinden kaynaklanmaktadır. Tarımsal ürünler talebi esnek değildir. Çünkü zorunlu gereksinmelerin karşılanmasını sağlamaktadır. Tarımsal ürünler arzı da esnek değildir. Bu da fiyat artışları ile birlikte üretimi kısa dönemde artırmak mümkün olmadığındandır.⁸² Yani tarımsal ürünlerin fiyatları düştüğünde insanlar tüketim miktarlarını hemen artıramazlar. Çünkü gıda malları tüketimi tüketicinin mide kapasitesiyle sınırlıdır. Fiyat yükseldiğinde de gıda gereksinimi hem ertelenemez hem de ikame edilemez. Başka bir deyişle kitap okunarak açlık bastırılamaz. Bu nedenle de tarım ürünleri talebi esnek değildir. Aynı şekilde fiyat düşmesi karşısında üretimi hemen azaltmak mümkün olmadığından tarımsal ürünler arzı da esnek değildir.

Şekil 2.4. King Kanunu

⁸⁰ Aydın Türkbâl, *Fiyat Teorisi-Mikro İktisat*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1983, 76

⁸¹ Ali Özgüven, *Tarım Ekonomisi ve Politikası*, Bursa Üniversitesi Yayınları, Bursa 1977, 148

⁸² Dinler, *İktisada Giriş*, 91.

Başlangıç yılında herhangi bir tarımsal ürünün, örneğin buğdayın piyasa fiyatının F_0 düzeyinde ve denge fiyatındaki alışveriş miktarının M_0 kadar olduğunu kabul edelim. Bir yıl sonra hava koşullarının çok uygun gitmesi sonucu rekoltenin arttığını varsayalım. Bu durumda arz eğrisi bütünü ile sağa kayacak ve piyasa fiyatı F_1 düzeyine inerken alınıp satılan miktar M_1 'e yükselecektir. Fiyattaki önemli bir düşüş (F_0F_1 kadar) karşısında satış miktarında küçük bir artış (M_0M_1 kadar) olması sonucu, üreticilerin satış gelirleri normal yıllardaki satış gelirlerinden daha da küçük olacaktır. Ürünün bol olduğu yılda satış gelirinin bir önceki yıla göre ne kadar azaldığını açıklamaya çalışırsak; başlangıç yılında F_0 fiyatından M_0 miktarında mal satıldığına göre satıcıların toplam gelirleri (TG); $TG_0=OF_0*OM_0$ 'dır. Bu da $F_0D_0M_0O$ dikdörtgeninin alanının sayısal değerine eşittir. Bir yıl sonra arz artışı sonucunda piyasa fiyatı F_1 'e düşerken satış miktarı M_1 'e çıktığında toplam satış geliri; $TG_1=OF_1*OM_1$ 'dir ki, bu da $F_1D_1M_1O$ dikdörtgeninin alanının sayısal değerine eşittir. $F_0D_0M_0O$ dikdörtgeni ile $F_1D_1M_1O$ dikdörtgeninde OF_1KM_0 alanı ortaktır. Buna karşın $F_0D_0M_0O$ dikdörtgeninde $F_0D_0KF_1$ kadar bir alan fiyat düşmesi sonucu kaybedilirken $F_1D_1M_1O$ dikdörtgeninde $KD_1M_1M_0$ kadar bir alan miktar artması sonucu kazanılmıştır. $F_0D_0KF_1 > KD_1M_1M_0$ olduğundan $TG_0 > TG_1$ olacaktır. Tarımsal ürünler talebinin esnekliği birden küçük olduğundan, ürünün bol olduğu yıllarda piyasa fiyatı aşırı düşmekte, satın alınmak istenen miktar çok artmamaktadır. Bu nedenle üretici gelirleri, normal ürün yıllarında elde edilen gelirin altına düşmektedir. Bazen ürünün çok bol olması fiyatları o kadar düşürür ki, ürünün pazara taşıma masraflarını bile karşılamaz. Bu durumlarda üreticiler ürünü toplamadan tarlada bırakır. Üretici yaptığı üretim masraflarının karşılığını bile alamaz.⁸³

Ekonomik hayatta, King Kanunuyla örtüşen örnek olaylar mevcuttur. Alabama'da pamuk hortumlu böceğinin üretime zarar vermesi sonucu pamuk üretiminin az olması dolayısıyla pamuk fiyatlarının yükseldiği ve çiftçilerin diğer ürün yıllarına oranla o yıl daha fazla kazanç sağladıkları ve bu böceğin heykelinin dikildiği bilinmektedir. Brezilya'da kahve üretiminin bol olduğu yıllarda, kahve fiyatlarının düşmemesi ve yetiştiricilerin gelirlerinin azalmaması için ürünün bir kısmı yakılabilmektedir.⁸⁴

⁸³ Dinler, *İktisada Giriş*, 91-92.

⁸⁴ Karagölge, Kızıloğlu ve Yavuz, 49-50.

2.4.2. Üretimin Fiyat Değişmelerine İntibakının Gecikmesinden Kaynaklanan Devresel Fiyat Dalgalanmaları (Örümcek Ağı Teoremi)

“Cobweb Teoremi (Örümcek Ağı Teoremi), arz ve talebin zaman içindeki değişme hızlarının birbirine eşit olmadığı gözleminden hareket eder.”⁸⁵

Üretimi yıllık olarak yapılan tarımsal ürün fiyatlarındaki devresel dalgalanmalar, üreticiler tarafından yapılan üretim arzının bir üretim dönemi öncesindeki fiyatların esas alınarak yapılmasından kaynaklanmaktadır.⁸⁶

Piyasa dengesinin varlığı ve istikrarı için, malın fiyatı değiştiği zaman hem arz edilen mal miktarı hem de talep edilen mal miktarı değişir. Yani t döneminde talep edilen mal miktarı ile t döneminde arz edilen mal miktarı, malın t dönemindeki fiyatına bağlı olarak değişmektedir. Ancak, tarımsal ürünlerin üretiminde t döneminde arz edilen mal miktarı, malın önceki dönemlerdeki fiyatına bağlı olarak değişir. Çünkü tarımsal ürünlerde arz gecikmesi vardır. Diğer bir deyişle, tarım sektöründe belirli bir dönemde tohum ekilir ve bir dönem sonra hasat yapılır. Dolayısıyla t döneminde hasat edilen ürün miktarı t-1 döneminde ne kadar tohum ekildiğine bağlıdır. t-1 döneminde ne kadar tohum ekileceği ise, ürünün t dönemindeki fiyatı konusunda çiftçilerin t-1 dönemindeki beklentileri tarafından belirlenir. Yani t döneminde arz edilen ürün miktarı, ürünün t dönemindeki fiyatı konusunda çiftçilerin t-1 dönemindeki beklentilerine bağlı olarak değişir.⁸⁷

Arzın talep değişikliğine cevap verebilmesi için bir üretim döneminin geçmesi gereği, arz edilen miktarın bir yıl önceki fiyatların bir fonksiyonu olmasını ifade eder. t döneminde üretilen ve arz edilen miktar, bir önceki dönemin (yani t-1 döneminin) fiyatlarına bağlıdır.⁸⁸ Belirli bir zamanda talep edilen miktar o andaki fiyatın fonksiyonu iken, arz edilen miktar bir önceki dönemin fiyatının bir fonksiyonudur.⁸⁹ Örümcek ağı teoreminde gelecek yılın arzı bu yılın fiyatına, bu yılın arzı da geçen yılın fiyatına bağlıdır. Yani piyasaya giren arz miktarları geçmişte verilen kararların bir sonucudur. Dolayısıyla üretim bir zaman gerektirdiğinden arz ve talebin birbirine denkliği, bu

⁸⁵ Osman Nuri Filiz, *Tarımsal Destekleme Politikalarının Ekonomiye Etkisi*, (Uzmanlık Tezi), DPT, Ankara 1983

⁸⁶ Dinler, *İktisada Giriş*, 92.

⁸⁷ E.M.Ünsal, *Mikro İktisat*, İmaj Yayınevi, Ankara 2001, 327

⁸⁸ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 258.

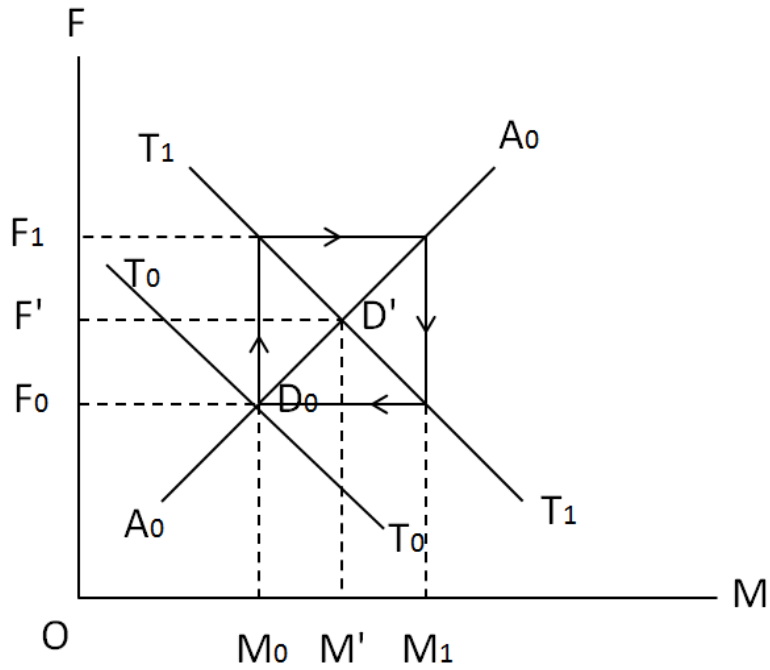
⁸⁹ Türkbal, 394

dönemki fiyatların fonksiyonu olan taleple geçen dönemin fonksiyonu olan arzın eşitliği ile sağlanır.⁹⁰

Tarımsal işletmelerin her yıl topraklarının ne kadarını hangi ürünlerin üretimine ayıracıklarına karar verirken bir yıl önceki piyasa fiyatlarını göz önüne almaları sonucu tarımsal ürün fiyatlarının yıllık dalgalanmalarını açıklayan şekiller bir örümcek ağını anımsattığından bu olayı açıklayan teoreme **Örümcek Ağı Teoremi** ya da **Cobweb Teoremi** adı verilmektedir. Dönemler arasındaki fiyat hareketleri, arz ve talep eğrilerinin durumlarına göre; sürekli bir dalgalanma, dengeye yönelen dalgalanma ya da dengeden uzaklaşan dalgalanma şeklinde olabilir. Dalgalanmanın hangi şekilde olacağı arz ve talep eğrilerinin eğimlerine bağlıdır.⁹¹

2.4.2.1. Sürekli Dalgalanma (Sabit Yörüngeli Dalgalanma)

“Eğer arz ve talep eğrilerinin eğimi birbirine eşitse, fiyat ve miktarlardaki dalgalanma dönemden döneme aynı oranda değişerek sürüp gidecektir.”⁹²

Şekil 2.5. Sürekli Dalgalanma

⁹⁰ Yüksel Ülken, *Fiyat Teorisi- Mal Piyasası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çağlayan Basımevi, İstanbul 1982, 56.

⁹¹ Dinler, *İktisada Giriş*, 93.

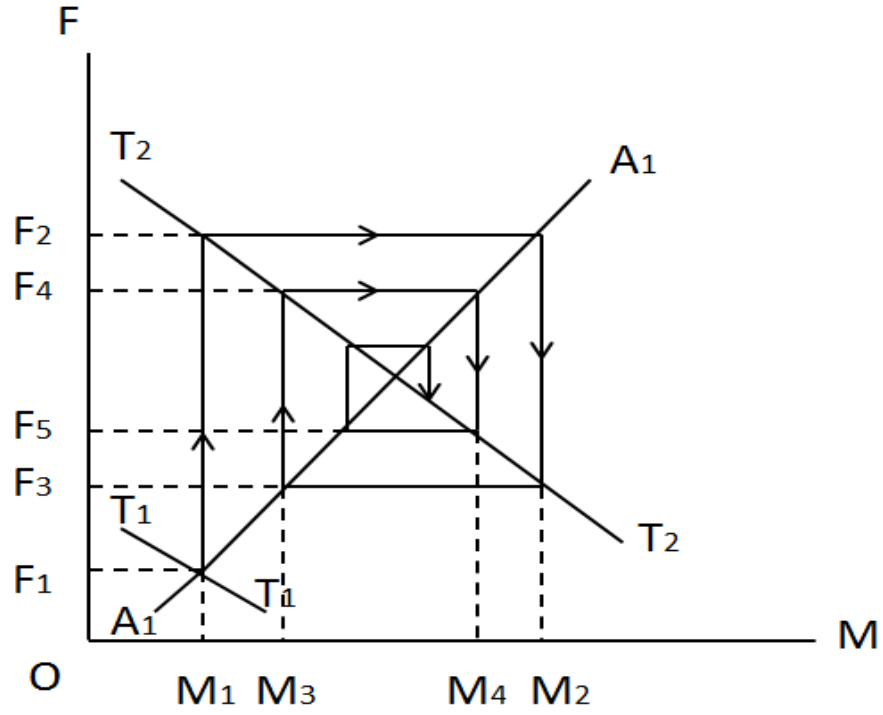
⁹² Dinler, *İktisada Giriş*, 93.

Belirli bir piyasada belirli bir dönemdeki soğan arz ve talebinin A_0A_0 ile T_0T_0 , piyasa fiyatının F_0 , alışveriş hacminin ise M_0 olduğunu varsayalım. Talebin herhangi bir nedenle artması sonucu talep eğrisi T_1T_1 konumunu almış olsun. Bu durumda soğan fiyatının F' düzeyine çıkması gerekmektedir. Ne var ki, söz konusu dönemde piyasa arzı (soğan miktarı) M_0 kadardır ve arzın M_1 'e yükselmesi için üretimin buna göre planlanarak izleyen yıl daha çok tarım alanının soğan ekimine ayrılması gerekir. Şu halde bir talep artışından sonra arzın talebe uyabilmesi için bir üretim döneminin geçmesi gerekmektedir. Bu nedenle talebin arttığı dönemde, tüketiciler M_0 miktarı için F_1 fiyatını vereceklerdir. Fiyatın F_1 'e yükseldiğini gören üreticiler, bir dönem sonraki üretimlerini bu fiyata bakarak planlayacaklardır (F' fiyatından habersizdirler). F_1 fiyatına göre planlanarak yapılan üretimin hacmi ise M_1 kadar olacaktır. M_1 kadar üretimin piyasaya geldiği bir sonraki dönemde, piyasa fiyatı yeniden F_0 'a düşecektir. Üçüncü dönemde üreticiler, F_0 piyasa fiyatını esas alarak üretimlerini M_0 miktarına düşürecekler (soğan ekimine ayrılan alanlar daraltılacaktır), bu defa da fiyat yeniden F_1 düzeyine çıkacaktır. Böylece talep artışıyla piyasa fiyatının değişmesi karşısında arzın talepteki değişmeye bir üretim dönemi gecikmeyle uyması fiyat ve miktarın dalgalanması sonucunu verecektir.

2.4.2.2. Dengeye Yönelik Dalgalanma (Daralan Dalgalanma)

*“Eğer bir tarımsal ürünün talep eğrisi arz eğrisine oranla daha yatıksa (eğimi azsa), cari fiyat herhangi bir nedenle denge fiyatından ayrılırsa söz konusu malın fiyatı yıllar boyu giderek dengeye yönelen bir şekilde dalgalanacaktır.”*⁹³

⁹³ Dinler, *İktisada Giriş*, 94.

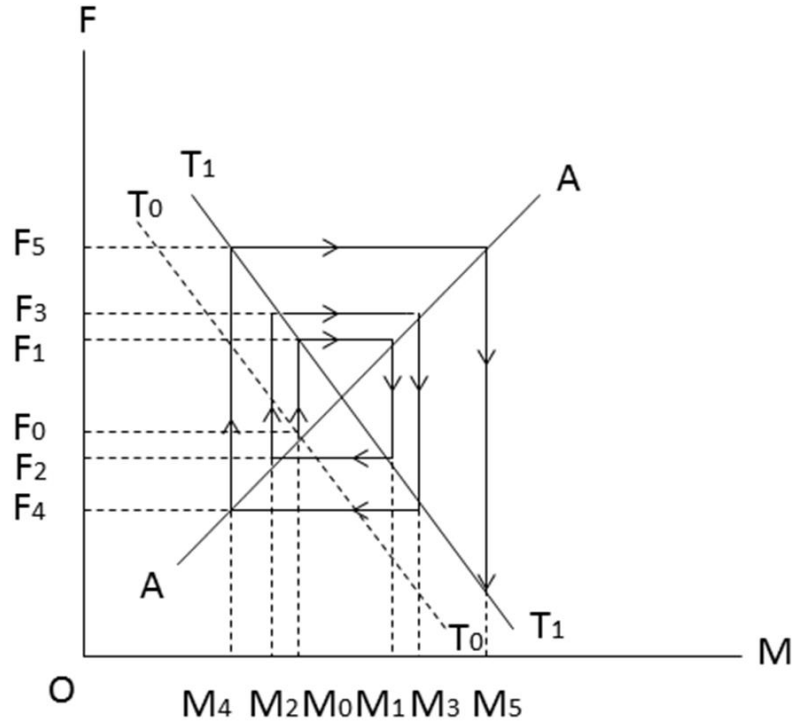
Şekil 2.6. Dengeye Yönelik Dalgalanma

Soğanın uzun dönem arzının A_1A_1 ve talebinin T_1T_1 iken, piyasa fiyatı F_1 ve alışveriş hacmi M_1 'dir. Herhangi bir nedenle talebin artarak T_2T_2 halini alması sonucu piyasa fiyatının F_1 fiyatının üzerine F_2 fiyatına çıktığını farz edelim. Bir sonraki dönemde üreticiler F_2 fiyatını göz önüne alarak üretimlerini M_2 'ye çıkaracaklardır. M_2 kadar ürün piyasaya geldiğinde ise piyasa fiyatı F_3 'e düşecektir. O üretim dönemini izleyen dönemde F_3 piyasa fiyatına bakarak üretimlerini M_3 'e düşüreceklerdir. Böylece her üretim döneminde bir önceki döneme göre fiyat artış ya da azalış şeklinde zikzaklar çizerken dengesizliğin şiddeti giderek azalacaktır.

2.4.2.3. Dengeden Uzaklaşan Dalgalanma (Genişleyen Dalgalanma)

“Eğer bir malın talep eğrisinin eğimi arz eğrisinin eğiminden daha büyükse, söz konusu malın talebinde ortaya çıkan herhangi bir artış üretim dönemlerine paralel olarak piyasa fiyatlarının giderek dengeden uzaklaşan bir şekilde dalgalanmasına neden olacaktır.”⁹⁴

⁹⁴ Dinler, *İktisada Giriş*, 94.

Şekil 2.7. Dengeden Uzaklaşan Dalgalanma

Bu durumu patates arz ve talebini örnek olarak açıklayalım: Patatesin uzun dönem arzının AA ve talebinin T_0T_0 iken piyasa fiyatı F_0 ve alışveriş hacmi M_0 'dır. Herhangi bir nedenle talebin artarak T_1T_1 halini alması sonucu piyasa fiyatının F_0 fiyatının üzerine F_1 fiyatına çıktığını farz edelim. Piyasa fiyatı F_1 fiyat düzeyini esas alarak patates üreticiler alanını genişleten üreticiler arzlarını M_1 'e çıkaracaklardır. M_1 kadar patates piyasaya geldiğinde piyasa fiyatı F_2 düzeyine düşecek ve bir yıl sonra bu fiyatı göz önüne alan üreticiler arzı M_2 'ye düşürünce piyasa fiyatı F_3 'e yükselecektir. Üretim dönemleri boyunca fiyatlardaki ve üretim miktarlarındaki bu dalgalanma giderek artan bir şekilde devam edecektir.

2.4.3. Tarımsal Ürün Fiyatlarında Konjonktürel Dalgalanmalar

Tarım ürünlerinin fiyatları tarım dışı malların fiyatlarına göre konjonktür hareketinden daha fazla etkilenmektedir.⁹⁵ Yani konjonktürün yükseliş safhasında tarımsal ürün fiyatları diğer ürün fiyatlarından daha hızlı yükselmekte, konjonktürün düşüş safhasında ise tarımsal ürün fiyatları diğer ürün fiyatlarından daha önce

⁹⁵ İnce, 21

düşmektedir.⁹⁶ Konjonktürün yükselme safhasında ekonomide canlanma olacağından tarım dışı kesimlerde üretim ve istihdamdaki artışa paralel olarak bu kesimde faaliyette bulunanların reel gelirleri ve satın alma güçleri artar. Satın alma gücü arttığından hem tarımsal ürünlere hem de tüm mallara olan talepleri de artar. Konjonktürün düşüş dönemlerinde, satın alma gücü azalacağından talep azalırken, tarımsal ürün fiyatlarında, tarım dışı sektörler ürün fiyatlarına göre daha büyük düşüş olacaktır.⁹⁷

2.4.4. Mevsimlik Fiyat Dalgalanmaları

Tarımsal ürünler, mevsimlere bağlı olarak yılda birkaç kez hasat edilebilmektedir. Hasat aylarında üretim miktarı çok fazla iken, fiyatlar düşmekte; üretim azaldıkça, fiyatlar yükselmektedir. Mevsimlik fiyat istikrarsızlıkları stoklanabilir ürünler ve stoklanması mümkün olmayan ürünler için farklılık göstermektedir. Muhafaza edilemeyen ürünlerde, ürünün turfanda döneminde fiyat çok yüksektir. Muhafazası mümkün ürünlerde ise turfanda fiyat pek yoktur. Bu ürünler piyasaya çıktıklarında fiyatlar düşüktür. Zaman geçtikçe stok giderlerinin de artmasından dolayı fiyatta yükselme görülür.⁹⁸ Yani tarımsal ürünlerin bazıları stoklanarak yıl boyunca veya yılın belli zamanlarında piyasaya arz edilebilir. Buğday, arpa, kuru fasulye, nohut vb. baklagiller depolarda; soğan, sarımsak ve bazı meyveler de kurutularak buzhanelerde muhafaza edilerek yıl boyunca piyasaya arz edilir. Fiyat yükseldikçe üreticiler daha fazla ürünü satışa çıkarırlar. Muhafazası mümkün olan ürünler yılda bir defa hasat edilirler ve bu tür ürünlerin fiyatlarının oluşmasında çok kısa dönem koşulları geçerlidir. Ancak, bu tür ürünlerde ürün stokta bekledikçe, satıcılar depolama masrafları, ürünün bozulması ve çeşitli nedenlerle fiyatın yükselmemesi gibi bir takım giderlere katlanmak zorunda kalırlar.⁹⁹

⁹⁶ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 261.

⁹⁷ Osman Z. Orhan, *Türkiye'de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyatları Politikası*, İTO Yayınları, İstanbul 1999, 15

⁹⁸ Orhan, 14-15

⁹⁹ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 265.

2.5. TARIMSAL ÜRÜN FİYATLARINA MÜDAHALE

2.5.1. Müdahalenin Gerekçeleri

Bütün ülkelerde gelişmişlik düzeylerine göre devletler, çeşitli şekillerde ekonomiye müdahale etmektedir. Tarım sektörünün yapısındaki bozukluklar, tarım sektöründe arz ve talebin yapısı ile değişmelerinin istikrarsızlığı, kaynakların hareketsizliği, ziraî gelir ve fiyatlardaki istikrarsızlıklar tarım sektörüne müdahaleyi gerektiren sebepler olarak gösterilebilir.¹⁰⁰

Devletler, tarımsal fiyatları ve gelirleri, arzdeki kontrolsüz dalgalanmalara ve talepteki konjonktürel dalgalanmalara karşı istikrarlı kılmaya çalışırlar. Bunun yanında çiftçilerin hayat düzeyini sürdürmelerini garanti etmek için de tarımsal fiyatları ve gelirleri destekler.¹⁰¹ Verimliliği ve üretim seviyesini artırmaya yardımcı olması amacıyla, sektör ayırımı yapmaksızın müdahale ederler.¹⁰²

Özetle; devletler, piyasada oluşan fiyat değişimlerine karşı fiyat istikrarını sağlayarak fiyat oluşumuna, ayrıca üretici ve tüketicileri korumak amacıyla piyasaya müdahale ederler. Böylece devletin aldığı önlemlerle tarım sektörü korunmuş olacaktır.

2.5.2. Müdahalenin Amaçları

Devletlerin yapmış olduğu müdahalelerin amacı, "ekonomik" olduğu kadar, üretici ve tüketiciyi koruyarak "sosyal" bir amaca da yönelik olmaktadır.¹⁰³ Müdahalelerin gelir dağılımında eşitlik sağlayıcı yöndeki etkileri, bu müdahalelerin sadece ekonomik değil sosyal nedenlerle de yapıldığını ortaya koymaktadır.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Yusuf Tuna, "Tarım Ürünleri Fiyatlarına Devlet Müdahalesi ve Türkiye'de Müdahale Fiyat Politikasının Tarihçesi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47 (1-4), 1989, 345-363

¹⁰¹ İlker Parasız, *İktisada Giriş Prensipleri ve Politika*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1992, 56

¹⁰² Özdemir, 263

¹⁰³ Özdemir, 263

¹⁰⁴ Atıla Kesim, "Türkiye'de Tarım Ürünleri Fiyatları", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (4), 1977, 157-171.

-Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki İstikrarsızlığı Azaltma

Tarımsal ürün fiyatları, diğer sektörler göre daha istikrarsızdır. Bu fiyat dalgalanmaları tarım sektörünü olumsuz etkilediğinden, bunları azaltmak için fiyatlardaki istikrarsızlığı ortadan kaldıracı veya azaltıcı yönde müdahale edilmelidir.¹⁰⁵

Fiyatlarda oluşan şiddetli dalgalanmalar ve bunların giderilebilmesi, üreticiyi fiyatlar konusunda belirsizlik içerisinde bırakır. Belirsizliğin etkisiyle üretici kendisini korumak amacıyla önlemler alır; aldığı önlemler de ürün, piyasa ve üretici faktörleri gibi tarımın ekonomik gelişmeye yaptığı katkıları olumsuz etkiler. Devlet bu durumdan tarımsal üretimdeki risk ve belirsizliği azaltarak, kârlılığı ve gelirleri arttırmaya çalışarak, tarımsal üretimi teşvik etmek amacıyla fiyatları kontrol etmektedir.¹⁰⁶

-Tarımcıların Düşük Olan Gelir Düzeyini İyileştirme

Tarımcıların gelirleri, tarım dışı sektörlerde faaliyette bulunanların gelir düzeyinin altındadır. Tarımcıların gelir düzeylerinin düşük olmasının nedenlerinden *birincisi*, tarımsal ürün fiyatları genel düzeyinin tarım dışı sektörler ürün fiyatlarına göre daha düşük olmasıdır. Böylece tarımcılar ürünlerini düşük fiyattan sattıkları için elde ettikleri gelir de düşüktür. Dolayısıyla tarımsal ürünler piyasası ile tarım dışı ürünler piyasasındaki rekabet koşullarındaki farklılıklar, tarımsal ürün fiyatlarının tarım dışı ürün fiyatlarına göre daha düşük olmasına sebep olmaktadır. Yani tarım dışı sektörler genellikle aksak rekabet piyasasında tarımsal ürünler ise tam rekabet piyasası koşullarına yakın piyasalarda faaliyette bulduklarından tarım dışı sektörler mallarını aksak rekabet piyasası koşullarında ortalama maliyet fiyatının üzerindeki fiyatlardan satarak önemli kârlar elde ederek toplumdaki gelir dağılımını da kendi lehlerine bozarlar. Fakat tarımcılar ortalama maliyete yakın fiyattan satış yaparak aşırı bir kâr edemezler ve hatta ürünlerini düşük fiyatlardan aracı firmalara kaptırırlar. Dolayısıyla tarımcıların gelirleri, tarım dışı sektörlerde faaliyette bulunan firmaların gelirlerinden nispi olarak daha düşüktür. Ayrıca tarımsal ürünler arzının artış hızının tarımsal ürünler talebinin artış hızından daha büyük olması da tarımsal ürünler fiyatı genel düzeyinin arz fazlalığı nedeniyle düşmesi sonucunu vermektedir. *İkincisi*, tarımsal ürün talebinin gelir esnekliğinin tarım dışı ürünlerin talebinin gelir esnekliğinden küçük olmasıdır. Tarım

¹⁰⁵ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 271.

¹⁰⁶ Kunt,30-31

dışı sektörlerin tarım sektöründen daha hızlı bir gelişme göstermesi, tarımsal ürünler talebinin gelir esnekliğinin birden küçük olması durumunda tarımsal ürünler talebinin artış hızının tarım dışı sektör ürünlerinin talebinin artış hızının altında kalmasına neden olmaktadır. Böylece tarım sektörünün milli gelir içinde nispi önemi azalırken, tarımcıların gelirleri de tarım dışı sektörlerde faaliyette bulunanların gelirlerine oranla daha düşük düzeyde oluşmaktadır.¹⁰⁷

-Tarımsal Üretimi Ülke Çıkarları Açısından Yönlendirme

Devletler ülkelerinin çıkarlarını tarım aracılığıyla da koruyabilmektedirler. Az gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük bölümü tarımsal faaliyetle uğraşmakta, endüstri yeterince gelişmediğinden bu ülkelerde tarım sektörü önemlidir. Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi de bu sektöre bağlıdır.¹⁰⁸

-Tüketicilerin Menfaatlerinin Korunması

Temel gıda maddeleri gibi ürünlerin fiyatlarının çok yükselmesini önleyici önlemler alınarak gelir düzeyi yüksek olmayan kesimlerin dengeli beslenmesini sağlamak gerekmektedir.¹⁰⁹

-Politik Amaçlı Müdahaleler

Gelişmekte olan ülkelerde tarımsal nüfus fazla, oy potansiyeli de yüksektir. Dolayısıyla tarım sektörüne yapılan müdahaleler popülist bir karakterde olmakta ve bu politikalar hem demokrasinin işleyişini zorlaştırmakta hem de uzun vadede çiftçiye yarar sağlamamaktadır.¹¹⁰

Bu müdahale amaçlarından ayrı olarak; devlet tarımsal ürünlerin üretimlerini teşvik ederek rekabet olanağı sağlamak, tarımda araçların haksız kazanç sağlamalarını önlemek, hazineye gelir sağlamak, toplumun sağlık ve güvenliği amacıyla da fiyatlara müdahale edebilmektedir.

¹⁰⁷ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 273-274.

¹⁰⁸ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 274

¹⁰⁹ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 275

¹¹⁰ Dinler, *Tarım Ekonomisi*, 276

2.5.3. Müdahale Biçimleri

Devlet fiyatlarla doğrudan ilgilenmeden piyasa şartları ve rekabet şekilleri üzerinde etkili olacak önlem ve kararlar alıyorsa “*Dolaylı Müdahale*” söz konusudur. Ancak, devlet fiyatlara bizzat müdahale ediyor, kâr oranlarını belirleme, üretici ve tüketici yönünden en yüksek ve en düşük narhların konulması, belirli bir fiyattan alıcı ve satıcı durumuna geçmesi biçiminde müdahalede bulunursa, “*Dolaysız Müdahale*” söz konusudur.¹¹¹

2.5.3.1. Dolaysız Müdahale

2.5.3.1.1. Taban Fiyat (Asgari Fiyat)

Taban fiyatı (destekleme fiyatı ya da asgari fiyat) politikasında devlet, piyasa fiyatının belirli bir düzeyin altına düşmemesini garanti eder. Çünkü üreticiyi korumak amacındadır. İşte devletin üreticiye garanti ettiği bu fiyata **taban fiyatı** denir. Piyasa fiyatının belirlenen taban fiyatının altına düşmesini önlemek için devletin ya da devlete bağlı kuruluşların piyasaya alıcı olarak girmesi gerekir.¹¹²

Taban fiyatı, piyasa fiyatının üzerinde belirlenir. Arz fazlası ortaya çıkar, bu arz fazlası kadar ürün devlet tarafından satın alınarak depolanır.

Devlet bu fiyatı belirledikten sonra üreticiler ürettikleri bütün ürünlere alıcı bulamazlar. Bu nedenle üreticilerin karşılaştıkları sorunu gidermek için devletin taban fiyatını belirledikten sonra destekleme alımlarına başlaması gereklidir.¹¹³

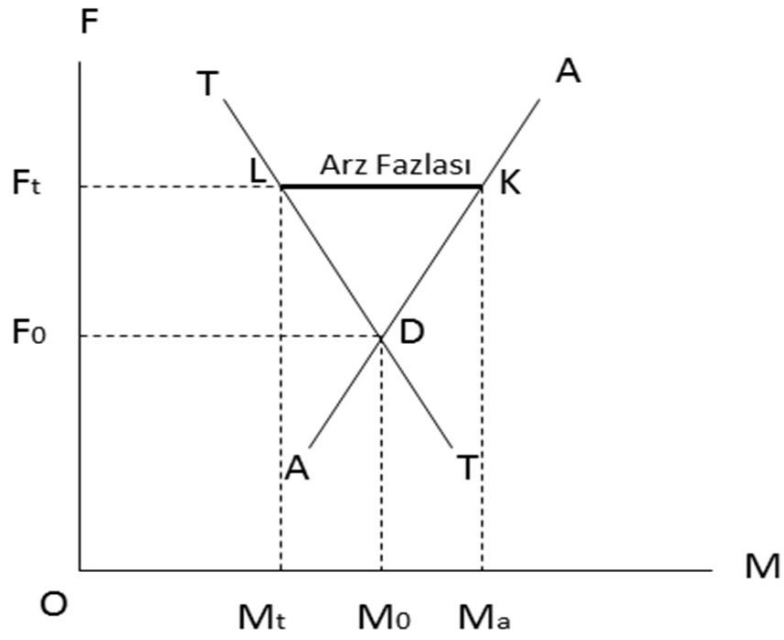
Taban fiyat politikasında amaç, piyasada ürünün ucuza satılmasını önlemektir. Dolayısıyla üreticinin gelirinin yükseltilmesi sağlanır. Alıcı ürünü taban fiyatının altında alamaz, fakat üretici ürününü taban fiyatının üstünde satabilir.¹¹⁴

¹¹¹ Türkbal, 62

¹¹² Dinler, *İktisada Giriş*, 95.

¹¹³ Kunt, 35-36

¹¹⁴ Özgüven, 143.

Şekil 2.8. Taban Fiyat Politikası

Arz ve talebe hiçbir müdahale olmadığı takdirde piyasa fiyatı F_0 düzeyinde oluşacaktır. Devlet taban fiyatı olarak F_t düzeyini ilan etmiş olsun. Bu fiyat düzeyinde piyasa tarafından talep edilen miktar M_t kadar, piyasaya üreticiler tarafından arz edilen miktar ise M_a kadardır. Bu durumda piyasada M_tM_a kadar arz fazlası ortaya çıkmaktadır. Devletin piyasa fiyatının üreticilere garanti ettiği F_t taban fiyatının altına düşmesini önlemek için arz ile talep arasındaki fark olan M_tM_a kadar ürünü (arz fazlası) piyasadan satın alması gerekir. Böylece üreticiler tüm ürünlerini F_t fiyatından satmış olacaklardır. Bu politika sonucunda piyasa fiyatı F_0 'dan F_t 'ye çıkmakta ve M_t kadar ürün piyasada satılırken, M_tM_a kadar ürün de devlet tarafından satın alınarak stoklanmakta ya da ihraç edilmektedir. Devlet F_t fiyatından M_tM_a kadar malı piyasadan satın alarak bunun karşılığında toplam M_tKLM_a dikdörtgeninin alanının sayısal değeri kadar bir parayı üreticilere ödemektedir.¹¹⁵ Eğer devlet piyasaya müdahale etmeseydi, M_0 kadar ürünü F_0 fiyatından satan üreticilerin ellerine F_0DM_0O dikdörtgeninin alanının sayısal değeri kadar bir satış hâsılatı geçecekti. Devlet taban fiyatı politikası izleyerek F_t fiyatını ilan ettiğinde, F_t fiyatından M_a kadar mal satan üreticilerin eline F_tLM_tO kadarı piyasadaki alıcılardan ve LKM_tM_a kadarı da devletten olmak üzere toplam F_tKM_tO dikdörtgeninin alanının sayısal değeri kadar bir satış hâsılatı geçecektir.

¹¹⁵ Dinler, *İktisada Giriş*, 95-96.

Denilebilir ki; taban fiyat, tarımsal ürünlerin belli bir fiyatın altında satılmamasının devletçe garanti edilmesi olduğundan devlet herhangi bir tarım ürünü için bir taban fiyatı saptar ve ilan eder. Daha sonra da söz konusu ürün fiyatının saptanan fiyatın altına düşmemesi için bazı girişimlerde bulunur ki, devletin piyasaya girerek o üründen ihtiyacı olmadığı halde satın alması bu girişimlerden en yaygın olanıdır.¹¹⁶ Diğer bir deyişle, tarımsal ürünlerde hükümetler ortaya çıkan arz fazlasını satın alır, depolar veya arz fazlasının bir kısmını düşük gelirli insanlara yardım etmek, okullar gibi bazı kurumların beslenme ihtiyaçlarını sübvans etmek amacıyla kullanırlar. Bundan başka arz fazlasının bir kısmı imha edilirken, bir kısmı da piyasada satılmaktadır. Arz fazlasının piyasada satılması durumunda artan arz fiyatlar üzerinde şiddetli baskı oluşturur ve destekleme amacına ulaşılmamış olur.¹¹⁷

2.5.3.1.2. Tavan Fiyat (Azami Fiyat)

Savaş ve kıtlık dönemlerinde, tüketicileri korumak amacıyla devlet ya da otoritesini devletten alan kamusal kuruluşlar özellikle temel gıda maddelerinin piyasa fiyatlarına müdahale ederler. Bu müdahalede amaç, çok yüksek olan piyasa fiyatını düşürmektir. Piyasa fiyatının altında bir fiyat, **tavan fiyatı (maksimum fiyat, azami fiyat)** olarak saptanır ve saptanan bu fiyatın üzerinde alışveriş yasaklanır. Genellikle kıtlık yıllarında temel gıda maddelerinin fiyatlarındaki aşırı yükselmeyi önlemek amacıyla başvurulan bu müdahale fiyatına **narh** adı verilir.¹¹⁸

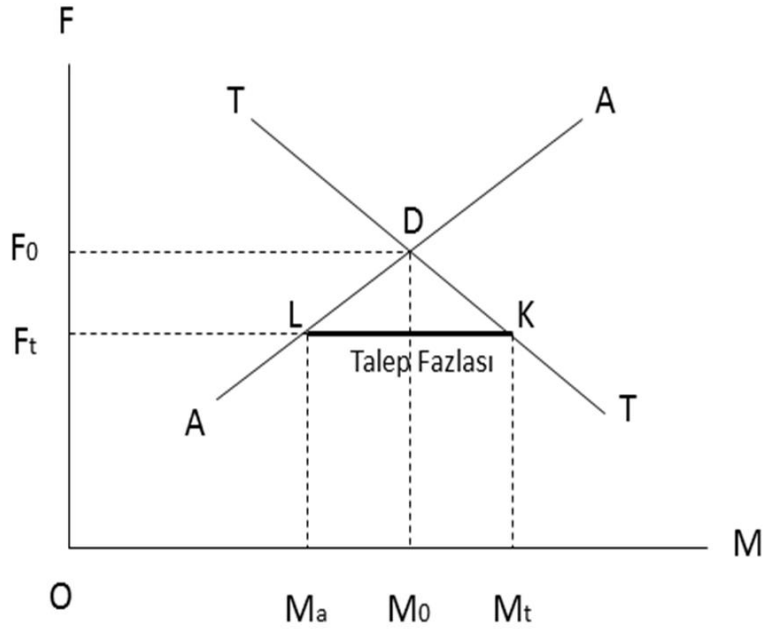
Hükümetler ekonomik, sosyal ve politik sebeplerden dolayı tavan fiyat belirlemektedirler. Tavan fiyat ancak denge fiyatının altında olması durumunda geçerlidir. Tavan fiyat uygulaması sonucu talep fazlası ortaya çıkmaktadır. Belirlenen bu tavan fiyatı düzeyinde arz yeterli olmadığı için bütün tüketicilerin istekleri karşılanamayacaktır. Bunun sonucunda da kuyruklar ortaya çıkacaktır. Arz sınırlı olduğundan hükümetler II. Dünya Savaşı sırasında olduğu gibi malları tüketiciler arasında dağıtmak için karne gibi çeşitli yöntemlere başvururlar.¹¹⁹

¹¹⁶ Atıla Bağrıaçık, *Taban Fiyatlar ve Türkiye'deki Uygulaması*, İTO Yayınları, İstanbul 1979, 5

¹¹⁷ Muammer Yaylalı, *Mikroiktisat*, Beta Yayınları, İstanbul 2004, 57

¹¹⁸ Dinler, *İktisada Giriş*, 97.

¹¹⁹ Yaylalı, 58-59.

Şekil 2.9. Tavan Fiyat Politikası

Bir ekonomide başlangıçta fiyat F_0 düzeyindedir. Bu fiyat düzeyini çok yüksek bulan devlet tavan fiyat politikası uygulayarak fiyatı F_t düzeyinde belirlemiştir. Bu F_t fiyat düzeyinde M_a kadar ürün arz edilirken, M_t kadar eklemek de talep edilmektedir. Dolayısıyla $M_a M_t$ kadar bir talep fazlası vardır ki, bu talep fazlası önceden gelen alır ilkesi, vesika (karne) yöntemi veya satıcının istediğine malı satması istemediğine satmaması ile ortadan kaldırılabılır.

Ayrıca tavan fiyat uygulamasının sonucunda malların kanuni olarak belirlenen maksimum fiyatın üzerinde kanunsuz bir şekilde satılmasını ifade eden karaborsanın ortaya çıkması kaçınılmazdır.¹²⁰ “Her satıcının ve her alıcının arkasına bir polis takılamayacağı için piyasadaki alışverişlerin hiç değilse bir kısmı kanuni azami fiyatların üzerindeki fiyatlarla gerçekleşir. Bu olaya verilen isim karaborsadır.”¹²¹

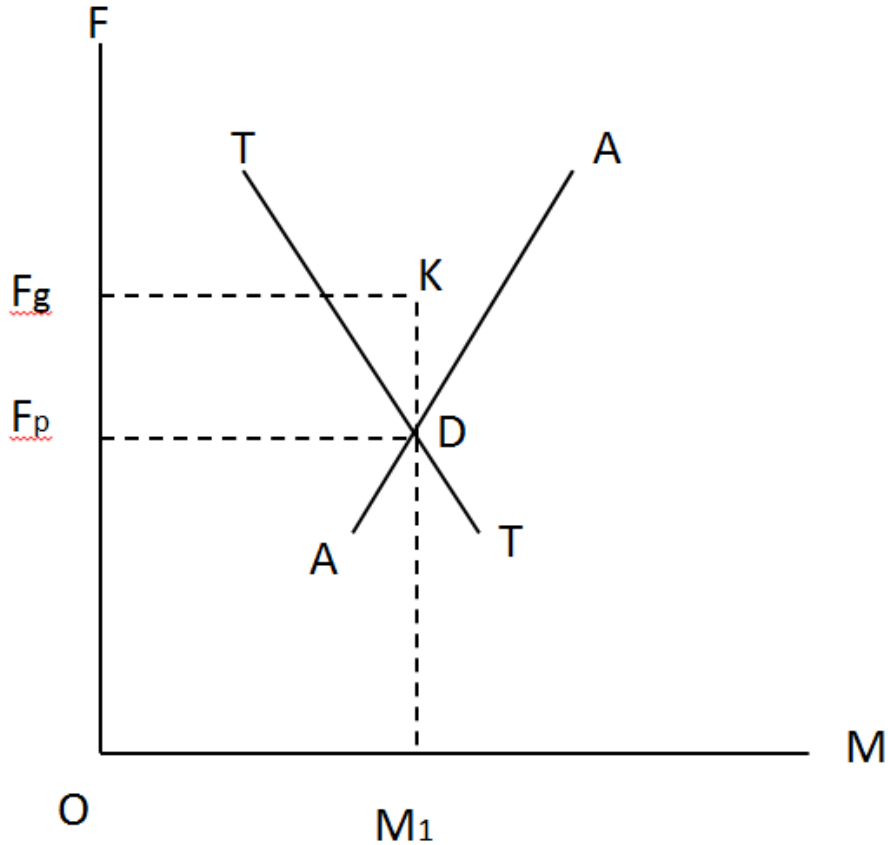
2.5.3.1.3. Mali Yardım (Prim Sistemi)

Mali yardım politikasında da devlet, üreticiyi koruma amacındadır ve yine üreticilere bazı tarımsal ürünler için belirli bir fiyatı garanti eder. Ancak, piyasa fiyatından alışverişin yapılmasını serbest bırakır. Ürünün piyasa fiyatının garanti edilen

¹²⁰ Yaylalı, 59.

¹²¹ Orhan Türkay, *İktisat Teorisine Giriş-Mikro İktisat*, İmaj Yayıncılık, Ankara 1997, 79

fiyatın altına düşmesi durumunda aradaki fark üreticiye ödenir. Bu ödeme de hem üreticiye hem de tüketiciye yapılan mali yardım olmaktadır.¹²² Yani mal piyasada belirlenen fiyattan satılır. Fakat üreticiye piyasa fiyatının üzerinde garanti fiyatından ödeme yapılır. Üretici ürünü piyasa fiyatının üzerindeki fiyattan satarken, tüketici de ürününü piyasa fiyatından satın alır. Böylece her iki taraf da kârlı çıkar.

Şekil 2.10. Mali Yardım Politikası

Piyasaya hiçbir müdahale yokken tereyağının piyasa fiyatı F_p düzeyinde oluşmuş olsun. Devlet tarafından garanti edilen fiyatın F_g olduğunu varsayalım. F_p fiyatından piyasada M_1 miktarında tereyağı alınıp satılacak ve devlet üreticilere garanti ettiği F_g fiyatı ile piyasa fiyatı arasındaki farkı prim adı altında mali yardım olarak ödeyecektir. Piyasada M_1 kadar tereyağı satıldığı ve satılan her birim (kg) için üreticilere $F_g F_p$ kadar bir ilave para ödendiği göz önüne alınırsa, devlet üreticiyi korumak amacıyla $F_g K D F_p$ dikdörtgeninin alanının sayısal değeri kadar bir parayı mali yardım olarak tüm üreticilere ödeyecektir. Devlet taban fiyatı politikasında piyasadan ürün satın alırken,

¹²² Dinler, *İktisada Giriş*, 96.

mali yardım politikasında hiçbir ürün satın almamaktadır. İki politika arasındaki en önemli fark ise, tüketicilerin ödedikleri fiyat yönünden ortaya çıkmaktadır. Mali yardım politikasında tüketiciler alışlarını garanti fiyatının altında oluşan piyasa fiyatından yapmaktadırlar. Bu nedenle de mali yardım politikası hem üreticiyi hem de tüketiciyi koruma amacına yönelmiştir.¹²³

2.5.3.2. Dolaylı Müdahale

2.5.3.2.1. Arzı Etkileme

Arzı etkileme durumunda, stokları ve üretim hacmini artırıcı önlemlerle maliyetleri oluşturan girdilere verilecek teşvikler sonucunda arzın artmasına bağlı olarak fiyatlar düşecek; kısıtlayıcı önlemler ise, arzın azalmasına bağlı olarak fiyatları yükseltecektir.¹²⁴

Devlet bolluk dönemlerinde arzı azaltmak amacıyla; fazla ürünleri satın alıp stok etme politikası uygular, dış piyasalara ihracatı arttırmak amacıyla üreticilere primler verir ve ihraç edilen mallardan vergi almaz,¹²⁵ üretim alanı sınırlandırılabilir, girdilerle sübvansiyonları kaldırmak suretiyle girdi kullanımını daraltılabilir, mali politikalar ile gelir üzerinden alınan vergi, resim ve harçlar artırılabilir.¹²⁶

Devlet kıtlık dönemlerinde arzı artırmak amacıyla; stokları eritmeye çalışır, ithalatı arttırır, gümrük vergilerini indirir, faiz politikası yolu ile üretim miktarının azaltılmasında veya arttırılmasında etkili olur, kredi politikası ile bazı üretim alanlarını uyarır, kredi imkanları daraltılarak spekülâtörlerin stoklarını likit hale getirir, mali politika ile vergileri yükseltir veya indirir, işgücü politikası ve transferler yapar.¹²⁷

2.5.3.2.2. Talebi Etkileme

Devletler özellikle savaş ve bunalım dönemlerinde halkın beslenme ihtiyacını garanti altına almak ve tüketicileri korumak amacıyla ellerindeki kıt ve yetersiz gıda maddelerinin tüketiminde vesika (karne) yöntemini uygulamaya yönelirler. Bunun

¹²³ Dinler, *İktisada Giriş*, 96.

¹²⁴ Kunt, 37

¹²⁵ Özgüven, 135.

¹²⁶ Karagölge, Kızıloğlu ve Yavuz, 79.

¹²⁷ Özgüven, 135-136.

yanında ekonomik bunalım ve enflasyonun çok hızlı seyrettiği dönemlerde ise narh fiyat uygulamak ve ücret artışlarını kısıtlayıcı, dolayısıyla tüketici gelirlerini daraltıcı politikalar uygulamak suretiyle talebi etkilemeye çalışabilirler.¹²⁸

Devlet bolluk dönemlerinde tüketimi arttırmak amacıyla talebi yükseltmeye çalışır. Talebin yükseltilmesi için tüketicilerin satın alma güçlerinin arttırılması gereklidir. Bunun yanı sıra devlet gelir dağılımını adil bir şekilde sağlamak zorundadır. Üretilen malların ihracat olanaklarının arttırılması da bu dönemde talep üzerinde etkili olmaktadır. Kıtık dönemlerinde ise, devlet tüketimi kısmak için ekonomideki para miktarının azaltılması, tüketim mallarına karşı olan talebin düşürülmesi, zorunlu tasarrufa gidilmesi, ürünlerin karne ve vesikaya bağlanması gibi önlemlere başvurulabilir. Belirli dönemlerde bazı ürünlerin satışı yasaklanabilir, bazı ürünlere narhlar konularak fiyat artışları önlenebilir. Böylece genel olarak arzın yetersiz olduğu durumlarda spekülasyonu önlemek ve fakirlere satın alma gücü vermek amacı güdülmektedir.¹²⁹

¹²⁸ Karagölge, Kızıloğlu ve Yavuz, 80.

¹²⁹ Kunt, 39.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSPIR FASULYESİNİN ÜRETİM-PIYASAYA ARZ SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ÜZERİNE UYGULAMALI BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Çalışma Erzurum iline bağlı İspir ilçesinde yetiştirilen İspir Kuru Fasulyesi'nin üretim ve piyasaya arz sürecinde karşılaşılan sorunları belirlemek ve bu sorunlara uygun çözüm önerileri geliştirmek amacı ile yapılmaktadır.

Bölgede kuru fasulyenin üretim ve piyasaya arz süreci, bu aşamalarda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin herhangi bir bilimsel araştırmaya rastlanılmamıştır. Konu bu açıdan irdelendiğinde araştırmanın orijinallik arz ettiği söylenebilir.

Çalışmada, İspir Kuru Fasulyesi'nde üretimden markalaşmaya kadar yaşanan sorunlar belirlenmekte ve yerel kalkınma argümanı olarak İspir Kuru Fasulyesi'nin daha etkin bir rol oynaması için çözüm önerileri sunulmakta, böylece kırsal kalkınma literatürüne katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

3.2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini Erzurum ili İspir ilçesinde kuru fasulye yetiştiren üreticiler ile yapılan anketlerden elde edilen birincil nitelikteki veriler oluşturmuştur.

Anket uygulanacak örnek hacminin belirlenmesinde öncelikle Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Erzurum-İspir İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtları incelenmiş ve İspir'i temsil edeceği düşünülen köyler (Çiçekli, Köprüköy, Numanpaşa, Öztoprak, Petekli, Tekpınar, Duruköy, Madenköprübaşı) seçilmiştir. Bu kapsamda Tarım Bilgi Sistemi'ne kayıtlı olan 188 adet üretici ile tam sayım yöntemine göre anket gerçekleştirilmiştir.

Anketler 13 Nisan-13 Mayıs 2015 tarihleri arasında üreticilerin mahallelerinde yüz yüze görüşmek suretiyle bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Anket soruları kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Üreticilerden elde edilen birincil veriler bilgisayar ortamında SPSS for Windows 13.0 programı kullanılarak analiz edilmiş ve uygun çizelgeler haline getirilerek yorumlanmıştır.

Kuru fasulye üreticilerine uygulanan anket formu literatür özetinde temas edilen tarımsal ürünlere ilişkin olarak yapılan önceki çalışmalarda kullanılan anket formlarının incelenmesi ve yeniden düzenlenmesi ile oluşturulmuştur. Çalışmada uygulanan anket formu Ek-1’de verilmiştir.

3.3. LİTERATÜR ÖZETLERİ

Genelde tarımsal ürünlerde ve özelde de fasulye üretiminde/arzında yaşanan sorunların belirlenmesi amacıyla güden bu çalışma, Türkiye’de farklı tarımsal ürünler üzerine yapılan çalışmaları dikkate alacak şekilde kurgulanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede değişik tarih, bölge ve ürünler üzerine yapılmış çalışmalara ilişkin özet bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.1. Literatür Tablosu

Yazar (Yıl)	Yöntem	Uygulama	Elde Edilen Bulgular
Esengün (1993)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Tokat ili meyve üretiminde gerek üretim aşamasında, gerekse pazarlamada birçok sorun olduğu, bu sorunların il meyveciliğini ve meyve üreticilerini olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmıştır.
Gündüz ve Akay (2003)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Malatya’da kayırsızlığın üretim ve pazarlama sorunları ortaya konularak etkili bir pazar sisteminin olmadığı belirlenmiştir. Üretim ve pazarlamaya yönelik çalışmalarla üretici gelirlerinin arttırılabileceği sonucuna varılmıştır.
Şahin ve Konak (2004)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Aydın ilinde kuru incir üreticileri ve kuru incir ihracat eden firmalar ele alınarak, bu üretici ve firmaların üretim ve pazarlama problemleri ortaya konulmuş ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur.

Tablo 3.1. (Devam)

Dere (2006)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik ANOVA	Sultandağı'nda kiraz pazarlamasında önemli sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların çözümünde ilçedeki kurumların ve yetiştiricilerin yetersiz kaldıkları ortaya çıkmıştır.
Tüfekci ve Tüfekci (2006)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Buldan'da üzüm üreticisinin pazarlama sürecinde karşılaştığı sorunları ele alarak bunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmiştir.
Yulafcı ve Cinemre (2007)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Çarşamba ovası üzerine yapılan araştırmada üreticilerin fiyat tespitinde oranın düşük olduğu, üreticilerin ürünlerini pazarladıkları ilçe ve semt pazarlarında en önemli şikâyet konusunun yer darlığı olduğu ayrıca kapalı alan ve sergi yeri gibi altyapı eksikliklerinin olduğu ortaya çıkmıştır.
Gelibolu (2009)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Çalışma kaşar peyniri işletmelerinin Kars ili ekonomisi için vazgeçilmez bir sektör olmasına rağmen, gerekli markalaşma ve katma değer yaratma süreçlerini doğru yönetemediğini göstermiştir.
Ok (2009)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Araştırma yapılan Tokat ilinde sırik domates üreticilerinin, üretim ve pazarlama konularında birçok sorunlarının olduğu, teknik bilgi açısından eksiklikleri bulunduğu, özellikle pazarlamada örgütlenme yetersizliği olduğu ve mevcut örgütlerin yeterli güce sahip olmamaları nedeniyle üreticiler tamamen alıcılara bağlı kaldıkları ortaya çıkmıştır.
Sıray ve Akçay (2010)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Giresun ili Merkez ilçede Fındık yetiştiren işletmelerin ekonomik analizi yapılmış, üretim ve pazarlama sorunlarının tespiti ortaya konularak, üretimde en önemli sorunun girdilerin pahalı olması, pazarlamada ise serbest piyasada ürün fiyatının düşüklüğü sonucuna varılmıştır.
Yalçın ve Kızıltan (2010)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Türkiye'de fındık sektöründe üreticilerin sorunlarını Samsun ilinde bir uygulama ile ele alınarak, tekeli konumda bulunan fındık sektörünün hem bölge hem de ülke ekonomisine sağlayacağı ekonomik katkıların artırılabilceği ortaya çıkmıştır.
Kan (2011)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Akşehir'de yapılan değerlendirmeler sonucunda, bölge ekonomisi açısından önemli olan kirazın görüşülen işletmelerin birincil gelir kaynağını oluşturduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.1. (Devam)

Özbek (2013)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Amasya Suluova kirazının dış pazarda rekabet edecek bir konumda olduğu, üreticilerin kiraz yetiştirme konusunda yeterli birikime sahip oldukları ortaya çıkmıştır.
Gözener, Kaya ve Sayılı (2014)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Erzincan/Üzümlü’de yapılan araştırmanın sonucunda üreticiler arasında örgütlenmenin olmaması ve ürünün muhafazasının zor olması, işletmelerin pazarlama aşamasında karşılaştığı en önemli sorunlardır.
Köksal (2014)	Anket	Tanımlayıcı İstatistik	Burdur ceviz ezmesi üzerine yapılan çalışmadan elde edilen bulgular KOBİ’lerin genel pazarlama sorunları ile benzerlikler göstermektedir.

Esengün (1993) tarafından yapılan çalışmada, Tokat ilinde yoğun olarak üretimi yapılan bazı meyvelerin üretim ve pazarlama durumlarını ortaya konularak bu konudaki mevcut sorunlar incelenmiştir. Sonuç olarak, Tokat ili meyve üretiminde gerek üretim aşamasında, gerekse pazarlamada birçok sorun olduğu, bu sorunların il meyveciliğini ve meyve üreticilerini olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmıştır.

Gündüz ve Akay (2003) tarafından yapılan çalışmada, Malatya ili Merkez ilçede kayısı yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerinin yapısal özellikleri belirlenmiş ve işletme sonuçları ortaya konulmuştur. Ayrıca kayısıcılığın üretim ve pazarlama sorunları ortaya konularak etkili bir pazar sisteminin olmadığı belirlenmiştir. Üretim ve pazarlamaya yönelik çalışmalarla üretici gelirlerinin arttırılabileceği sonucuna varılmıştır.

Şahin ve Konak (2004) yaptıkları çalışmada, Aydın ilinde kuru incir üreticileri ve kuru incir ihracat eden firmalar ele alınarak, bu üretici ve firmaların üretim ve pazarlama problemleri ortaya konulmuş ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur.

Dere (2006), “Tarımsal Pazarlama Sorunları ve Sultandağı Kirazı Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasını Türkiye’de tarımsal pazarlamanın sorunlarını tespit etmek amacıyla yapmıştır. Sultandağı’nda kiraz pazarlamasında önemli sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların çözümünde ilçedeki kurumların ve yetiştiricilerin yetersiz kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Tüfekci ve Tüfekci (2006), “Buldan ve Çevresindeki Üzüm Üreticisinin Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri” adlı çalışmasında üzüm üreticisinin pazarlama sürecinde karşılaştığı sorunları ele alarak bunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmiştir.

Yulafcı ve Cinemre (2007) tarafından yapılan çalışmada, Çarşamba Ovasında üretilen yaş meyve ve sebzelerin pazarlama yapısını, pazarlama ile ilgili karşılaşılan problemleri tespit etmeye ve bu problemlerin çözümü konusunda öneriler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmada üreticilerin fiyat tespitinde güçlerinin zayıf olduğu, üreticilerin ürünlerini pazarladıkları ilçe ve semt pazarlarında en önemli şikâyet konusunun yer darlığı olduğu, ayrıca kapalı alan ve sergi yeri gibi altyapı eksikliklerinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Gelibolu (2009) tarafından yapılan çalışmada Kars ilindeki kaşar peyniri işletmelerinin pazardaki mevcut durumları ile pazarlama sorunları incelenmiş ve çözüm önerileri verilmiştir. Çalışma kaşar peyniri işletmelerinin Kars ili ekonomisi için vazgeçilmez bir sektör olmasına rağmen, üreticilerin gerekli markalaşma ve katma değer yaratma süreçlerini doğru yönetemedikleri tespiti yapılmıştır.

Ok (2009) tarafından yapılan çalışmada, sırık domatesin Tokat ekonomisine katkısı, önemi, üreticilerin üretim ve pazarlamada karşılaştıkları sorunlar ile bu sorunlara çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma yapılan bölgede sırık domates üreticilerinin, üretim ve pazarlama konularında birçok sorunlarının olduğu, teknik bilgi açısından eksikliklerinin bulunduğu, özellikle pazarlamada örgütlenme yetersizliği olduğu ve mevcut örgütlerin yeterli güce sahip olmamaları nedeniyle üreticiler tamamen alıcılara bağlı kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Sıray ve Akçay (2010) tarafından yapılan çalışmada, Giresun ili Merkez ilçede Fındık yetiştiren işletmelerin ekonomik analizi yapılmış, üretim ve pazarlama sorunlarının tespiti ortaya konulmuştur. Ayrıca üretimde en önemli sorunun girdilerin pahalı olması, pazarlamada ise serbest piyasada ürün fiyatının düşüklüğü sonucuna varılmıştır.

Yalçın ve Kızıltan (2010), Türkiye’de fındık sektöründe üreticilerin sorunlarını Samsun ilinde bir uygulama ile ele almaktadır. Tekelci konumda olunan fındık sektörünün hem bölge hem de ülke ekonomisine sağlayacağı ekonomik katkıların daha

da artırılabilceği ve dolayısıyla potansiyelin altında kaldığına dair bulgular elde edilmiştir.

Kan (2011)'ın yaptığı çalışmada Akşehir Kirazı'nın coğrafi işaret aldığı Afyonkarahisar ili Sultandağ bölgesi ile Konya ili Akşehir bölgesinde coğrafi işaretin yerel ekonomik kalkınmaya etkisi ve nasıl bir örgütlenme modelinin kurulması gerektiği araştırmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, bölge ekonomisi açısından önemli olan kirazın görüşülen işletmelerin birincil gelir kaynağını oluşturduğu belirlenmiştir.

Özbek (2013), araştırmasında Amasya ili Suluova ilçesinde kiraz üreten tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı ve sorunlarını incelemiştir. Araştırmada kiraz üretiminin yapısal durumu, ürünlerin tüketiciye ulaştırma sürecindeki pazarlama kanallarındaki sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Suluova kirazının dış pazarda rekabet edecek bir konumda olduğu, üreticilerin kiraz yetiştirme konusunda yeterli birikime sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Gözener, Kaya ve Sayılı (2014) araştırmalarında, Erzincan ili Üzümlü ilçesinde yetiştirilen cimin üzümü üretimi, pazarlama durumu ve sorunlarını incelemiştir. Araştırmanın sonucunda üreticiler arasında örgütlenmenin olmaması ve ürünün muhafazasının zor olması, işletmelerin pazarlama aşamasında karşılaştığı en önemli sorunlardır.

Köksal (2014) yaptığı çalışmada, yöresel ürünlerin ulusal pazarlara açılmasında karşılaşılan temel sorunlar ve bu sorunlara getirilebilecek çözüm önerilerini 'Burdur ceviz ezmesi' örneği üzerinden ele almaktadır. Elde edilen bulgular, KOBİ'lerin genel pazarlama sorunları ile benzerlikler göstermektedir.

İspir fasulyesine ilişkin olarak yapılması planlanan bu çalışmanın teorik tabanını yukarıda literatür özetleri verilen çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmaların temel özelliği yerel nitelik taşıyan, ancak nispi olarak tanınırlığı yüksek ürünlerin ulusal/uluslararası pazarlara sunumunun önündeki temel sorunların başında üretim, stoklama, piyasaya ulaştırma ve fiyatlardaki istikrarsızlıklar gelmektedir.

3.4. İSPİR İLÇESİNDE FASULYE YETİŞTİRİCİLİĞİ

Erzurum'un diğer ilçelerine nazaran İspir'in iklimi kışları daha ılıman geçmektedir. Bundan dolayı İspir ilçesinde çok sayıda çeşitli meyve ve sebze üretimi yapılmaktadır. Bu ürünler arasında kuru fasulyenin çok önemli bir yeri vardır. İspir için oldukça değerlidir ve ilçe ekonomisine katkısı da fazla olup ilçenin en büyük gelir kaynaklarından biridir. İspir Kuru Fasulyesi diye bilinen bu yöresel ürün, yöre arazisinin dağlık olması ve makineli tarımın yaygın olmaması nedeniyle çok zor şartlar altında üretilmektedir.

Öncelikle Ekim ayında kuru fasulye ekilecek tarla sürülür. Hayvan gübresinden başka hiçbir gübre ve kimyasal madde kullanılmadan gübre tarlaya dağıtılır. Mayıs ayında ekime başlanır ve Haziran ayında çapası yapılır. Her hafta düzenli olarak sulaması yapılır. Hasat zamanı genellikle Eylül sonu Ekim başları gibidir. Yörede makineli tarım yaygın olmadığından hasat, ırgat usulü ile yapılır. Ancak son yıllarda fasulyenin ekiminde ve hasatında makine çiftçiler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Fasulyeler tarladan söküldükten sonra elle tek tek ayıklanır. Sonra kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra fasulyeler ayak ile çiğnenir ve daha sonra rüzgarlı havada savrulularak tanelerin ayrılması sağlanır. Taneler ayrıldıktan sonra içerisinde bulunan yabancı maddeleri ayıklamak için elek ile elenir. Böylece fasulye satışa sunulur. Bu aşamalardan geçen fasulye üreticisi, üretimin çok zor şartlar altında olduğunu ve ürünün elde edilmesinin çok emek istediğini ifade etmektedir. Fasulyenin ayıklandıktan sonraki kabuğu ise herhangi bir amaçla kullanılmayıp çöp olmaktadır. Hem sızık fasulye hem de yer fasulyesi şeklinde yetişen kuru fasulyenin yüksek kesimlerde ve toprağa yakın olan yerlerde yetişen fasulyesi (yer fasulyesi) daha lezzetlidir.

İspir fasulyesine ilişkin kısıtlı da olsa son birkaç yıla ait ekim-verim ilişkileri incelendiğinde; hem ekim alanı hem de rekoltenin arttığı gözlenmektedir. İlginç olan arz artışının fiyatı baskılamadığı gibi bir durumun varlığıdır.

Tablo 3.2. Yıllık Kuru Fasulye Ekim Alanı ve Ortalama Verim

Yıl	Fasulye Ekim Alanı (da)	Yıllık Ortalama Verim (kg)	Fasulye Ortalama Fiyat (TL)
2009	1670	334000	8,00
2011	1926	385200	9,00
2013	2037	407400	13,00
2014	3000	660000	16,00

Kuru fasulye ilçede en fazla üretilen sebze türüdür. 1 dekarдан alınan verim 230-305 kg arasındadır. İspir Tarım İlçe Müdürlüğü verilerine göre 2014 yılında 3000 dekarlık alanda kuru fasulye yetiştiriciliği yapılmakta olup yıllık ortalama 660000 kg fasulye üretimi yapılmıştır. İlçede başka meyve ve sebzeler de yetiştirilebilmesine rağmen son zamanlarda yetiştiriciler bu bahçelerinin bir kısmını söküp yerine ekonomik getirisi yüksek olan kuru fasulye ekmeye başlamışlardır. Bunda İspir kuru fasulyesinin markalaşması önemli bir etken olmuştur. Markalaşma ile üreticiler daha fazla ekim yapmaya başlamışlardır. Çünkü üreticiden alınan fasulyenin fiyatı yükselmiştir. Böyle olunca da üreticiler fasulye üretimini artırmışlardır.

3.5. İSPİRLİ FASULYE YETİŞTİRİCİLERİNİN FASULYE ÜRETİMİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ÜZERİNE ARAŞTIRMA BULGULARI

3.5.1. Fasulye Yetiştiricilerinin Demografik Özellikleri

Bu bölümde İspir ilçesinde anketlere katılan fasulye yetiştiricilerinin demografik özelliklerini yansıtan cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, ailedeki kişi sayısı ile gelir düzeyi, fasulye bahçe büyüklüğü ve en son yapılan üretimleri dikkate alınarak tablolarla tanıtılmaktadır.

3.5.1.1. Cinsiyet Dağılımı

Anket uygulanan çiftçilerin cinsiyet itibariyle dağılımları Tablo 3.3.'de sunulmuştur. Tabloya göre, 188 yanıtlayıcının 55'i erkek 133'ü kadındır. Yörede kuru fasulyenin üretiminde yoğunlukla kadınların emeğinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 3.3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımını Gösteren Frekans Tablosu

Cinsiyet	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Erkek	55	29,3
Kadın	133	70,7
Toplam	188	100,0

3.5.1.2. Yaş Dağılımı

Örneklemin yaşlar itibariyle özelliklerini ayrıntılardan arındırmak için gruplandırmaya gidilmiş ve sonuçlar Tablo 3.4’de sunulmuştur. Ankete katılanların %1,6’sı 25-34 yaş arası genç grup, %19,1’i 35-44 yaş arası genç üstü grup, %33,5’i 45-54 yaş arası orta yaş grup, %45,7’si 55 yaş ve üzerinde olan orta yaş üstü gruba uygulanmıştır.

Tablo 3.4. Katılımcıların Yaş Seviyelerini Gösteren Frekans Tablosu

Yaş Seviyeleri	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
25-34	3	1,6
35-44	36	19,1
45-54	63	33,5
55 ve üstü	86	45,7
Toplam	188	100,0

3.5.1.3. Eğitim Düzeyi

Tablo 3.5’e göre katılımcıların eğitim durumu incelenmiş ve dört grup itibariyle dağılımları gösterilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere cevaplayıcıların çoğunluğu ilköğretim mezunlarından (%58,5) oluşmaktadır. %36,2’sinin ise okur-yazar olmadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.5. Fasulye Yetiştiricilerinin Eğitim Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Eğitim Düzeyi	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Okuryazar değil	68	36,2
İlköğretim	110	58,5
Lise	5	2,7
Üniversite	5	2,7
Toplam	188	100,0

3.5.1.4. Meslek Durumları

Tablo 3.6'ya göre ankete katılanların çoğunluğunu ev hanımları (%70,2) oluşturmaktadır. Bunda fasulye üretiminde kadınların daha ağırlıklı rol oynaması etkilidir.

Tablo 3.6. Fasulye Yetiştiricilerinin Meslek Dağımlarını Gösteren Frekans Tablosu

Meslek	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Çiftçi	40	21,3
Ev hanımı	132	70,2
Esnaf	2	1,1
Memur	3	1,6
Emekli	11	5,9
Toplam	188	100,0

3.5.1.5. Gelir Düzeyi

Tablo 3.7'den anlaşılacağı üzere cevaplayıcıların büyük bir oranı (83,5) aylık 1500 TL ve altında bir gelire sahiptir.

Tablo 3.7. Fasulye Yetiştiricilerinin Gelir Düzeyini Gösteren Frekans Tablosu

Gelir	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Asgari ücret	65	34,6
891-1500 TL	92	48,9
1501-2500 TL	22	11,7
2501-3500 TL	8	4,3
3501 ve üzeri	1	,5
Toplam	188	100,0

3.5.1.6. Ailedeki Kişi Sayısı

Tablo 3.8 ankete katılanların ailelerindeki kişi sayısını göstermektedir. Tablo 8’de kişi sayısı 3-5 arasında değişen aile oranının en yüksek (%56,9) olduğu görülmektedir.

Tablo 3.8. Fasulye Yetiştiricilerinin Ailedeki Kişi Sayısını Gösteren Frekans Tablosu

Ailedeki Kişi Sayısı	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
2 ve altı	32	17,0
3-5	107	56,9
6-8	47	25,0
9 ve üstü	2	1,1
Toplam	188	100,0

3.5.1.7. Fasulye Bahçe Büyüklüğü

Katılımcıların fasulye bahçelerinin büyüklüğünü gösteren tablo aşağıdaki gibidir. Tablo 3.9’a göre ankete katılanların çoğunluğu 4 dekar ve altında (%78,2) fasulye bahçesine sahiptir. Ayı korkusundan dolayı kuru fasulye için uygun olan birçok arazi boş bırakılmaktadır. Denekler ayının fasulye bahçelerini telef ettiğini belirtmişlerdir.

Tablo 3.9. Fasulye Yetiştiricilerinin Fasulye Bahçe Büyüklüğünü Gösteren Frekans Tablosu

Fasulye Bahçe Büyüklüğü (da)	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
4 ve altı	147	78,2
5-14	31	16,5
15-24	4	2,1
25 ve üstü	6	3,2
Toplam	188	100,0

3.5.1.8. En Son Yapılan Üretim

Tablo 3.9’da 4 ve altı dekarlık alanda üretim yapanların daha yoğunlukta olduğu dikkat çekmekte ve bu durumun yansıması da şüphesiz daha düşük rekoltedir.

Cevaplayıcıların en son yaptıkları üretimi yansıtan tablo aşağıdaki gibidir. Tablo 3.10 ankete katılanların büyük çoğunluğunun 1000 kg ve altında (%90,4) üretim elde ettiklerini göstermektedir. 2014 senesi kuraklık olduğu için bu sene fasulye veriminin az, fiyatının yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.10. Fasulye Yetiştiricilerinin En Son Yaptıkları Üretimi Gösteren Frekans Tablosu

En Son Yapılan Üretim (kg)	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
1000 ve altı	170	90,4
1001-3000	14	7,4
3001-5000	1	,5
5001 ve üstü	3	1,6
Toplam	188	100,0

3.5.2. Fasulye Yetiştiriciliği Sırasında Karşılaşılan Sorunlar

İspir’de fasulye yetiştiricilerinin fasulye üretimi sırasında karşılaştıkları sorunlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

1. İlaç ve gübre temini
2. Zirai mücadele konusunda yeterli bilgiye sahip olunmaması

3. Fasulye yetiştiriciliği konusunda yeterli teknik bilgiye sahip olunmaması
4. İşçilik masrafları
5. Teknik araç yetersizliğinden kaynaklanan problemler
6. Sulama maliyetleri

Fasulye yetiştiricilerinin fasulye yetiştiriciliği sırasında karşılaştıkları problemlerin önem derecelerini tespit etmek için yukarıda sıralanan sorunlar anket formunda belirtilip yetiştiricilerden bu sorunlardan önem derecelerine göre ilk 3 tanesini sıralamaları istenmiştir.

Buna göre şu şekilde bir ölçek geliştirilmiştir.

- 1: Çok önemli
- 2: Önemli
- 3: Önem derecesi düşük

Yetiştiricilerden kendilerine göre en önemli 3 problemi 1'den 3'e kadar sıralamaları istenmiştir.

Anket yapılan ve anketi analize tabi tutulan 188 üreticinin fasulye yetiştiriciliği sırasında karşılaştıkları problemler hakkındaki tutumları aşağıda tablo halinde verilip yorumlanmıştır.

Tablo 3.11. Fasulye Yetiştiriciliği Sırasında Karşılaşılan Sorunlar İlişkin Frekans Tablosu

Anketteki İfade	Çok Önemli		Önemli		Önem Derecesi Düşük		%
	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	
İlaç ve gübre temini	13	6,9	49	26,1	14	7,4	40,4
Zirai mücadele konusunda yetersiz bilgi	18	9,6	16	8,5	22	11,7	29,8
Fasulye yetiştiriciliği konusunda yetersiz teknik bilgi	2	1,1	5	2,7			3,8
İşçilik masrafları	3	1,6	30	16,0	47	25,0	42,6
Teknik araç yetersizliği	14	7,4	26	13,8	30	16,0	37,2
Sulama maliyetleri	138	73,4	26	13,8	4	2,1	89,3

Fasulye yetiştiricilerinin yaklaşık %60'ı ilaç ve gübre teminiyle ilgili çok büyük sorunlar yaşamadıklarını düşünmektedirler. Buna karşılık yetiştiriciler %26,1 oranında ilaç ve gübre ile ilgili problemleri önemli değeriyle sıralarken, yetiştiricilerin %6,9'u ilaç ve gübre ile ilgili problemleri çok önemli, %7,4 ilaç ve gübre ile ilgili problemleri önem derecesi düşük olarak değerlendirmişlerdir. Elde edilen bu bulgu Sıray ve Akçay¹³⁰ tarafından yapılan çalışmada “üreticiler ilaç ve gübre kullanımına dikkat etmektedirler” çıkarımıyla örtüşmektedir. Benzeri sonuç Kızıltan ve Yalçın¹³¹ tarafından yapılan çalışmada “gübre kullanma verimi artırmak için en gerekli işlem olarak görülmektedir” çıkarımında da görülmüştür.

Fasulye yetiştiricilerinin yaklaşık %70'i zirai mücadeleyle ilgili çok büyük sorunlar yaşamadıklarını düşünmektedirler. Buna karşılık %9,6'sı çok önemli, %8,5'i önemli, %11,7'si önem derecesi düşük olarak değerlendirmişlerdir.

Fasulye yetiştiricilerinin %96,2'si teknik bilgi yetersizliğinden kaynaklanan ciddi problemlerle karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Ok¹³² tarafından yapılan çalışmada üreticilerin teknik bilgi yetersizliğinin olduğu ortaya çıkmıştır. Özbek¹³³ tarafından yapılan çalışmada düşük oranda da olsa teknik bilgi yetersizliğinin olduğu ve işletmelerin tamamının zirai mücadele yaptıkları ortaya çıkmıştır. Gözener v.d.¹³⁴ tarafından yapılan çalışmada üreticilerin tamamının ilaç ve gübre kullanıp, yoğunlukla teknik bilgi yetersizliğinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Yetiştiricilerin yaklaşık %58'i işçilik masraflarıyla ilgili önemli problemlerle karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Sadece %1,6'sı işçilik masraflarıyla ilgili problemleri en önemli sorun olarak belirtmişlerdir. Üreticilerin büyük çoğunluğu kendileri, eşleri ve çocukları ile işi yaptığından emek maliyeti açısından aşırı bir masraf söz konusu olmamaktadır. Ancak bunun fırsat maliyeti boyutu incelenmeye değerdir.

¹³⁰ Erdal Sıray ve Yaşar Akçay, “Giresun İli Merkez İlçede Fındık Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi, Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 2010,43-56.

¹³¹ Hanife Yalçın ve Alaattin Kızıltan, “Türkiye’de Fındık Sektöründe Üreticilerin Sorunları: Samsun İlinde Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24 (4), 2010, 79-98.

¹³² Ümit Ok, *Tokat İli Merkez Köylerinde Sırık Domates’in Üretim ve Pazarlaması*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat 2009.

¹³³ Kemal Özbek, *Amasya İli Suluova İlçesinde Kiraz Üretimi Yapan İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Sorunları*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat 2013.

¹³⁴ Bilge Gözener, Yakup Kaya ve Murat Sayılı, “Erzincan İli Üzümlü İlçesinde Cimin Üzümü Üretimi ve Pazarlama Durumu”, *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (9), 2014, 74-80.

Özellikle emekli ya da kalifiye meslek sahibi olamama durumunda, alternatif maliyetin de düşük olacağı ve dolayısıyla bu türden üretimde bulunmanın görece daha yüksek katma değer taşıyacağı düşünülebilir.

Yetiştiricilerin yaklaşık %63'ü teknik araç konusunda büyük sorunlar yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşılık yetiştiricilerin %7,4'ü teknik araç yetersizliğinden kaynaklanan problemleri sıralamada en önemli sorun olarak belirtmişlerdir. Fasulye yetiştiriciliği sırasında tarlanın sürülmesi ve ekilmesi için traktör ve otundan ayıklanması için de patos makineleri kullanılmaktadır. İlçede yaşayan çiftçilerin büyük çoğunluğu bu makinelere sahiptir. Özellikle büyük bahçe sahipleri her türlü makineyi hazır bulundurmaktadır. Küçük bahçe sahipleri ise bu makinelere fazla ihtiyaç duymamakta, makineyi emekle ikame etmektedirler.

Fasulye yetiştiricilerinin yaklaşık %10'u sulama konusunda problem yaşamadıklarını belirtirken, %89,3 oranındaki yetiştiricinin %73,4'ü sulamayı en önemli problem olarak görmektedir. İlçede su potansiyelleri yeterli durumda değildir ve uzak yerlerden gelmektedir. Su kaynağının yetersiz olduğunu belirterek bu yöndeki sıkıntılarının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Hatta çoğu zaman bazı mahallelerin içme sularının kesilerek diğer mahallelere sulama amacıyla verildiği belirtilmektedir. Bunlar da sulamayı en önemli problem haline getirmektedir. Gerektiğinde ve zamanında yapılan sulama verimini artırmaktadır. Aksi takdirde fasulye taneleri dökülmekte ve hiç verim alınamamaktadır.

Gündüz ve Akay¹³⁵ tarafından yapılan çalışmada, gübre kullanımına yeterli önemin verilmediği, sulama konusunda sıkıntı çekildiği, yetiştiricilik konusunda teknik bilgi eksikliği, zirai mücadeleyi de kendi bilgi ve tecrübeleriyle yaptıklarına dair bulgu elde etmişlerdir. Kan¹³⁶ tarafından yapılan çalışmada ilaç ve gübrenin bilinçsiz kullanımının yanı sıra bölgede sulama teknolojilerinin yavaş yaygınlaşması, kaliteli araç ve gereç teminindeki güçlükler üretim aşamasında yaşanan sıkıntıların başında

¹³⁵ Orhan Gündüz ve Metin Akay, "Malatya İli Merkez İlçede Kayısı Yetiştiriciliği Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Üretim ve Pazarlama Sorunları", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 2003, 61-67

¹³⁶ Mustafa Kan, *Yerel Düzeyde Ekonomik Kalkınmada Coğrafi İşaretlerin Kullanımı ve Etkisi: Akşehir Kirazı Araştırması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011.

gelmektedir. Dere¹³⁷ tarafından yapılan çalışmada ise ilaç ve gübre, zirai mücadele, teknik bilgi yetersizliği, işçilik masrafları, teknik araç yetersizliği ön planda iken; sulamada fazla sıkıntı çekmediklerini ortaya koymuştur.

3.5.3. Fasulyenin Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Araştırma Bulguları

Fasulye yetiştiricilerinin fiyatlandırmadan ve fasulye bedellerinin alınamamasından kaynaklanan problemleri, komisyoncu veya aracı, maliyet ve yıllık gelir-gider, çiftçi organizasyonlarına üyelik durumu, birlikte hareket etme eğilimleri, temel geçim kaynağı olup olmama ve aksama durumuna ilişkin sorunları, maliyet hesapları yapma davranışlarının eğitim seviyelerine göre incelenmesi ve likertli ifadelerle ilişkin tutumları dikkate alınarak tablolarla sunulmuştur.

3.5.3.1. Fiyatlandırmadan Kaynaklanan Problemler

İspir kuru fasulyesi 2014 hasat sezonunda ortalama 15-16 TL'den alıcı bulmuştur. 15 TL'den başlayan kuru fasulye fiyatları sezon bitimine doğru bazı satıcılar tarafından 20 TL'ye kadar çıkarılmıştır. MİSPİR markasıyla üretilen kuru fasulye bir hiper markette birer kiloluk özel paketlerde 22,5 liradan satılmaktadır.

Aşağıda fasulyenin fiyatlandırılmasıyla ilgili frekans analizi yapılmıştır. Fasulye yetiştiricilerinin %94,2'si fasulye fiyatlarından memnun iken, %5,9'u fasulye fiyatlarının düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Fiyatın düşük olduğunu düşünenler bunu çektikleri zahmete bağlarken, yüksek olduğunu düşünenler alıcıların alabilme güçlerine bağlamaktadır.

¹³⁷ Hurşit Ertuğrul Dere, *Tarımsal Pazarlama Sorunları ve Sultandağı Kirazı Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2006.

Tablo 3.12. Fasulye Yetiştiricilerinin Fasulye Fiyatlarıyla İlgili Düşüncelerine Ait Frekans Tablosu

Seviyeler	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Düşük	11	5,9
Normal	137	72,9
Yüksek	40	21,3
Toplam	188	100,0

Dere¹³⁸ tarafından yapılan çalışmada çoğunluğun kiraz fiyatlarını düşük bulduğu ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle İspir fasulyesinin piyasada yeterli fiyatlamayla satıldığına dair bir kanaatin yaygın olduğu ileri sürülebilir.

Tarımsal ürün arzının önemli bir özelliği, ürünün fiyatının ürün elde edildikten sonra oluşmasıdır. Piyasa döneminde ürün arzının fiyatlara etkisi, ürün elde edildikten sonra ve ürünün ekilmesiyle hasadı arasındaki dönemde olmak üzere farklı özellikler gösterir. Birinci halde, üreticinin alternatifleri olmadığı ve alternatifleri olduğu iki ayrı durum söz konusudur. Hububat, pamuk, tütün, fındık gibi ürünler yıllık ve bekletilebilir (veya stok edilebilir) nitelikte iken, taze meyve ve sebze, süt gibi ürünler çabuk bozular, bekletilemez, stok edilemez bir nitelik taşırlar. Tarım ürünleri fiyatları bu noktada diğer mal ve hizmet fiyatlarından farklılık gösterir. Hasattan sonra, o yılın fiyatı, var olan ürün miktarı (arz) ve talep miktarı tarafından belirlenir. Ürün ne kadar çabuk bozuluyorsa, üreticinin değerlendirme seçenekleri ne kadar az ise, arz eğrisinin dik bir doğru olma ihtimali o kadar fazladır; bu durumda talep eğrisi, fiyatı oluşturmakta o kadar etkili olur.¹³⁹

Tarımsal ürün piyasalarında fiyat oluşumu tarım dışı ürün piyasalarından farklıdır. Tarımsal ürün fiyatlarının oluşumunda üreticinin pek etkisi yoktur ve bundan dolayı piyasa fiyatını veri olarak kabul etmektedir. Tarımın iklim koşulları, çeşitli zararlılar gibi durumlardan etkilenmesinden dolayı, tarım kesiminde üreticiler her zaman fiyat dalgalanmaları ile karşı karşıyadır. Piyasada oluşan fiyat üreticiler için veri olan fiyattır.

¹³⁸ Dere, 70.

¹³⁹ Günay Güner, "Tarımsal Ekonomide Üretim-Fiyat İlişkileri", *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi*, (165), 2005, 36-41.

Kuru fasulye stoklanabilir bir üründür. Bu ürünün fiyatının oluşmasında çok kısa dönem koşulları geçerli olup üründe mevsimlik fiyat dalgalanmaları görülmektedir. Çok kısa dönem koşullarının geçerli olmasının sebebi; malın piyasaya gelmesi ile üretimin söz konusu olmadığı dönemdir. Yani üretim yoktur. Dolayısıyla çok kısa dönem, bir hasat döneminden öbür hasat dönemine kadar geçen süredir. Depolanabilir ürünlerde hasat döneminde arz miktarı yüksek, ürün fiyatı düşüktür. Takip eden hasat dönemine yaklaşıldıkça, ürünün arz miktarı azalır ürün fiyatı yükselir. Araştırma konusu olan İspir Kuru Fasulyesi fiyatları hasat döneminde çok düşük olmamakla birlikte sezon sonuna göre düşüktür. Çünkü hasat döneminde ürününü istediği fiyattan satamayan satıcı ürününü bekleterek ya sezon sonunda ya da ertesi sene daha yüksek fiyattan satmaktadır.

Fasulye yetiştiricileri örgütlü hareket edemediklerinden dolayı fasulye fiyatları belirlenirken yetiştiricilerin kendisi direkt fiyat belirleyememekte alıcı ile anlaşma yapmak zorunda kalmaktadır. Nitekim ankette yetiştiricilere fasulyenin fiyatının nasıl oluştuğu sorulmuş ve cevapların dağılımı aşağıdaki gibidir.

Yetiştiricilerin %93,6'sı fasulye fiyatını belirlerken, anlaşarak fiyatın oluştuğunu belirtmişlerdir. Fasulye yetiştiricilerinin birlikte hareket edememesi sonucunda fiyatı tek/monopolistik olarak belirlenemeyip çoğunlukla anlaşarak belirlenmektedir.

Tablo 3.13. Fiyat Oluşumuna İlişkin Frekans Tablosu

Fiyat Oluşumu	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Firmalarla anlaşarak fiyat oluşturuyoruz	176	93,6
Firmalar fiyatı kendileri belirliyorlar	2	1,1
Fasulyenin fiyatı miktara bağlı olarak değişiyor	10	5,3
Toplam	188	100,0

Şahin ve Konak¹⁴⁰ tarafından yapılan çalışmada fiyat, piyasada oluşan fiyata göre belirlenmekte olup bir sene öncesinin fiyatları göz önünde bulundurulmaktadır. Ok¹⁴¹ tarafından yapılan çalışmada fiyat alıcılar tarafından belirlenmektedir. Yulafcı ve Cinemre¹⁴² tarafından yapılan çalışmada fiyatların tespitinde en etkili olan taraf komisyoncular olup üreticilerin rolü düşük orandadır. Kan¹⁴³ tarafından yapılan çalışmada fiyatın anlaşarak oluştuğu ortaya çıkmıştır. Dere¹⁴⁴ tarafından yapılan çalışmada çoğunlukla firmalar fiyatları kendileri belirlemektedir. Burada literatürde sadece Kan'ın elde ettiği bulguya paralel bulgu söz konusudur ki, bu da üretici için görece daha esnek ve avantajlı bir yapının varlığına işaret etmektedir.

3.5.3.2. Fasulye Bedellerinin Alınmamasından Kaynaklanan Problemler

Fasulye bedellerinin alınmasında zorluk çekilmesi konusunda çoğunluk sıkıntı çekmemektedir. Ancak, özellikle Rize'ye satış yapan bazı köylerde bazen alıcıların kuru fasulyeyi alıp parayı vermeden gittikleri ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı yetiştiriciler fasulyelerini peşin satmaya başlamışlardır. Yine de bazıları tanıdıkları ve güvendikleri alıcılara bedelini daha sonra almak üzere satmaktadır.

Aşağıda yetiştiricilerin fasulyelerini hangi yöntemlerle sattığını gösteren frekans dağılımları verilmiştir. Fasulye yetiştiricilerinin büyük çoğunluğu (%95,7) peşin satış şeklini tercih etmektedir.

Tablo 3.14. Fasulyenin Satış Türlerine İlişkin Frekans Tablosu

Satış Şekilleri	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Peşin satış	180	95,7
Bir kısmı vadeli bir kısmı peşin satıyorum	5	2,7
Şartlara göre değişiyor	3	1,6
Toplam	188	100,0

¹⁴⁰ Berrin Şahin ve Kezban Konak, “Ekolojik Kuru İncirin Üretim ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma”, *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 2004, 53-61.

¹⁴¹ Ok, 89.

¹⁴² Ahmet Yulafcı ve Hüseyin Avni Cinemre, “Çarşamba Ovasında Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22(3), 2007, 260-268.

¹⁴³ Kan, 122.

¹⁴⁴ Dere, 71.

Gündüz ve Akay¹⁴⁵ tarafından yapılan çalışmada çoğunlukla peşin fiyata satış yaptıkları sonra bir kısmını vadeli bir kısmını peşin sattıkları ortaya çıkmıştır. Köksal¹⁴⁶ tarafından yapılan çalışmada tahsilatla birlikte satış yapılmakta, kredili satış yapılmamaktadır. Gözener, v.d.¹⁴⁷ ile Ok¹⁴⁸ tarafından yapılan çalışmada peşin, vadeli, peşin+vadeli şeklinde üç satış türünün olduğu ortaya çıkmıştır. Yulafcı ve Cinemre¹⁴⁹ tarafından yapılan çalışmada büyük ölçüde peşin satış yapıldığı, daha sonra da vadeli satış yapıldığı ortaya çıkmıştır. Dere¹⁵⁰ tarafından yapılan çalışmada satışın şartlara göre değiştiği türde bir satış daha ağırlıklıdır. Satış konusunun genel olarak literatürle örtüştüğü söylenebilir.

3.5.3.3. Komisyoncu veya Aracı, Maliyet ve Yıllık Gelir-Gider, Çiftçi Organizasyonlarına Üyelik Durumu, Birlikte Hareket Etme Eğilimleri, Temel Geçim Kaynağı Olup Olmama ve Aksama Durumuna İlişkin Sorunları

İspir’de fasulye yetiştiricilerinin herhangi bir komisyoncu veya aracıya bağlı olma durumu, maliyet ve yıllık gelir gider hesabı yapma davranışları, herhangi bir çiftçi organizasyonuna üye olma, birlikte hareket etme eğilimi ile fasulyenin yetiştiriciler için temel geçim kaynağı olup olmadığı, ek iş olarak yapılması halinde asıl yapılan işin fasulye yetiştirmeyi aksatması durumu Tablo 3.15’te sunulmuştur.

¹⁴⁵ Gündüz ve Akay, 66.

¹⁴⁶ Yüksel Köksal, “Yöresel Ürünlerin Ulusal Pazarlara Açılmasında Karşılaşılan Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri; Burdur Ceviz Ezmesi Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(3), 2014,159-171

¹⁴⁷ Gözener, Kaya ve Sayılı, 78.

¹⁴⁸ Ok, 83.

¹⁴⁹ Yulafcı ve Cinemre, 265.

¹⁵⁰ Dere, 73.

Tablo 3.15. Komisyoncu veya Aracıya Bağlılık Durumu, Maliyet ve Yıllık Gelir-Gider Hesaplama ile Çiftçi Organizasyonlarına Üyelik Durumu ve Birlikte Hareket Etme Eğilimleri ile Temel Geçim Kaynağı Olup Olmama ve Aksama Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları

Anketteki İfade	Evet		Hayır		%
	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	
Bağlı bulunduğunuz herhangi bir komisyoncu veya aracı firma var mı?	—	—	188	100	100
Fasulye yetiştirirken maliyet hesabı yapıyor musunuz?	70	37,2	118	62,8	100
Düzenli olarak yıllık gelir-gider hesabı yapıyor musunuz?	70	37,2	118	62,8	100
Fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili herhangi bir organizasyona üye misiniz?	—	—	188	100	100
Fasulyenizi satarken diğer yetiştiricilerle ortak hareket ediyor musunuz?	31	16,5	157	83,5	100
Temel geçim kaynağınız fasulye yetiştiriciliği midir, (yoksa ek iş olarak mı yapıyorsunuz)?	18	9,6	170	90,4	100
Ek iş olarak yapıyorsanız asıl yaptığınız iş fasulyeyi daha iyi yetiştirmenizi aksatıyor mu?	9	4,8	161	85,6	90,4

Frekans tablosundan da görüldüğü gibi fasulye yetiştiricilerinin tamamı hem herhangi bir komisyoncu veya aracıya bağlı değil hem de herhangi bir organizasyona üyelikleri yoktur. Gündüz ve Akay¹⁵¹, Gözener, v.d.¹⁵², Tüfekci ve Tüfekci¹⁵³, Ok¹⁵⁴, Özbek¹⁵⁵, Kızıltan ve Yalçın¹⁵⁶, Yulafcı ve Cinemre¹⁵⁷ ve Kan¹⁵⁸ tarafından yapılan çalışmada pazarlama kanalı olarak komisyoncu ve aracılardan kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

Tarımsal üretimde hem üretim hem de fiyat riski bulunduğu için, bu riskleri azaltmanın yollarından biri üreticiyi destekleyebilecek bir üretici organizasyonuna sahip

¹⁵¹ Gündüz ve Akay, 67.

¹⁵² Gözener, Kaya ve Sayılı, 78.

¹⁵³ Ömer Kürşad Tüfekci ve Nezihe Tüfekci, “Buldan ve Çevresindeki Üzüm Üreticisinin Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri”, İrfan Ertuğrul ve Turgut Tok (Ed), *Buldan Sempozyumu Bildirileri:23-24 Kasım 2006*, (983-987), Buldan Kaymakamlığı, Buldan 2006.

¹⁵⁴ Ok, 86.

¹⁵⁵ Özbek, 43.

¹⁵⁶ Yalçın ve Kızıltan, 88.

¹⁵⁷ Yulafcı ve Cinemre, 265.

¹⁵⁸ Kan, 108.

olmaktır.¹⁵⁹ İlçede tarım kredi kooperatifi ve ziraat odası olmasına rağmen, üreticilerin hiçbiri bu organizasyonlara üye değildir. Sıray ve Akçay¹⁶⁰, Gündüz ve Akay¹⁶¹, Ok¹⁶², Kan¹⁶³ ve Dere¹⁶⁴ tarafından yapılan çalışmalarında çiftçi organizasyonlarına üyelik söz konusu iken, Yulafcı ve Cinemre¹⁶⁵ tarafından yapılan çalışmada üreticilerin hiçbirinin herhangi bir organizasyona üyelikleri bulunmamaktadır.

Yetiştiricilerin büyük çoğunluğu (%83,5)'i diğer yetiştiricilerle hareket etmemektedir. Aslında yetiştiricilerin fasulyelerini daha yüksek oranda satabilmek için birlikte hareket etmeleri gerekir. Bu da çiftçi organizasyonlarıyla mümkündür. Bu örgütlerin başarılı olabilmesi için öncelikle üye sayılarının yeterli düzeyde olması ve çiftçi örgütlerinin profesyonelce yönetilmeleri gerekir.¹⁶⁶Sıray ve Akçay¹⁶⁷, Gözener, Kaya ve Sayılı¹⁶⁸ ile Ok¹⁶⁹ tarafından yapılan çalışmada yoğunlukla üreticilerin birlikte hareket etmediği sorunu ortaya çıkmıştır.

%62,8'i hem maliyet hem de gelir-gider hesabı yapmamaktadır. Dere¹⁷⁰ tarafından yapılan çalışmada hem maliyet hem de gelir-gider hesabı yapılmaktadır.

Fasulye, yetiştiricilerin %90,4'ünün temel geçim kaynağı olmayıp ek iş olarak yaparken, %85,6'sı asıl yaptıkları işin fasulyeyi daha iyi yetiştirmesini aksatmadığını ortaya koymuştur.

Tablo 3.16 incelendiğinde çalışmaya konu bireylerin %36,2'sinin okur-yazar olmadığı görülmektedir. Okur-yazar olmayan bu oranın %8,5'i maliyet hesabı yaparken, %27,7'si maliyet hesabı yapmamaktadır. Ankete katılanların %58,5'i ilköğretim mezunudur. Bu bireyler de maliyet hesabı yapanların oranı %25, yapmayanların oranı %33,5'tir. Tabloda cevaplayıcıların %2,7'si (aynı oran) lise ve üniversite mezunudur. Lise mezunlarının %2,1'i, üniversite mezunlarının %1,6'sı maliyet hesabı yaparken, lise mezunlarının %0,5'i, üniversite mezunlarının %1,1'i fasulye maliyet hesabı

¹⁵⁹ Ok, 93.

¹⁶⁰ Sıray ve Akçay, 54.

¹⁶¹ Gündüz ve Akay, 67.

¹⁶² Ok, 105.

¹⁶³ Kan, 135.

¹⁶⁴ Dere, 76.

¹⁶⁵ Yulafcı ve Cinemre, 265.

¹⁶⁶ Dere, 77.

¹⁶⁷ Sıray ve Akçay, 54.

¹⁶⁸ Gözener, Kaya ve Sayılı, 78.

¹⁶⁹ Ok, 92.

¹⁷⁰ Dere, 74.

yapmamaktadır. Görüldüğü gibi genel olarak eğitim düzeyi yükseldikçe, maliyet hesabı yapma davranışı da yükselmektedir. Yani fasulye yetiştiricilerinin fasulye maliyetlerini hesaplama davranışları tüm yetiştiricilerin eğitim seviyelerine göre değişmektedir. Dere¹⁷¹ tarafından yapılan çalışmada kiraz yetiştiricilerinin kiraz maliyetlerini hesaplama davranışları tüm yetiştiricilerin eğitim seviyelerine göre değişmemektedir ki, bu bulgu yapılan çalışmayla örtüşmemektedir. Ancak, Dere'nin Sultandağı için yaptığı çalışmayla karşılaştırıldığında, İspir özelinde daha bilinçli bir üretici profilinin varlığından söz edilebilir.

Tablo 3.16. Eğitim ve Maliyet Çapraz Tablosu

		Maliyet		Toplam
		Evet	Hayır	
Eğitim Okuryazar değil	Sayı	16	52	68
	Eğitim içindeki %	23,5%	76,5%	100,0%
	Maliyet içindeki %	22,9%	44,1%	36,2%
	Toplam %	8,5%	27,7%	36,2%
İlköğretim	Sayı	47	63	110
	Eğitim içindeki %	42,7%	57,3%	100,0%
	Maliyet içindeki %	67,1%	53,4%	58,5%
	Toplam %	25,0%	33,5%	58,5%
Lise	Sayı	4	1	5
	Eğitim içindeki %	80,0%	20,0%	100,0%
	Maliyet içindeki %	5,7%	,8%	2,7%
	Toplam %	2,1%	,5%	2,7%
Üniversite	Sayı	3	2	5
	Eğitim içindeki %	60,0%	40,0%	100,0%
	Maliyet içindeki %	4,3%	1,7%	2,7%
	Toplam %	1,6%	1,1%	2,7%
Toplam	Sayı	70	118	188
	Eğitim içindeki %	37,2%	62,8%	100,0%
	Maliyet içindeki %	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam %	37,2%	62,8%	100,0%

¹⁷¹ Dere, 75.

3.5.3.4. Maliyet Hesapları Yapma Davranışlarının Eğitim Seviyelerine Göre İncelenmesi

Analizin varsayımı

Fasulye yetiştiricilerinin fasulye maliyeti hesabını yapma davranışları eğitim seviyelerine göre farklılık arz etmektedir.

Tablo 3.17. Anova Tablosu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Seviyesi
Gruplar arası	2,783	3	,928	4,147	,007
Gruplar içinde	41,153	184	,224		
Toplam	43,936	187			

Sonuç

Analiz sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,007 çıkmıştır. Bu durumda analizin varsayımı kabul edilmiştir. Fasulye yetiştiricilerinin fasulye maliyetlerini hesaplama davranışları tüm yetiştiricilerin eğitim seviyelerine göre farklılık arz etmektedir.

ANOVA analizi, çalışmada yapılan çapraz tablo analizini istatistiki bakımdan desteklemektedir.

3.5.3.5. Fasulye Yetiştiricilerinin Likertli İfadelere İlişkin Tutumları

Fasulye yetiştiricilerinin fiyat, tanıtım, kurum ve eğitim, örgütlenme ile geliştirmeye dair sorunları dikkate alınarak tablolarla sunulmaktadır.

3.5.3.5.1. Fiyata Dair Sorunlar

Fasulye yetiştiricilerinin birlikte hareket etmesi ile fasulyenin farklı pazarlara tanıtılabilmesi durumunda fiyatın yükselebileceği, İspir fasulyesinin bedelini alırken zorluk çekme, fasulyenin kalitesine oranla ucuza satılması ve fasulyenin satış fiyatı belirlenirken yetiştiricilerin hiçbir etkisinin olmaması gibi fiyata dair sorunlar Tablo 3.18'de verilmiştir.

Tablo 3.18. Likertli İfadelere İlişkin Fiyata Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu

Anketteki İfade	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans		
Fasulye yetiştiricileri birlikte hareket edebilseler fasulyelerini daha yüksek fiyattan satabilirler.	80	42,6	85	45,2	12	6,4	10	5,3	1	0,5	1,7606	0,83451
Fasulye farklı pazarlara tanıtılabilse daha yüksek fiyata satılabilir.	95	50,5	77	41	11	5,9	4	2,1	1	0,5	1,6117	0,74091
Fasulye bedellerini alırken zorluk çekiyorum.	7	3,7	5	2,7			10	5,3	166	88,3	4,7181	0,90175
İspir fasulyesi kalitesine oranla daha ucuza satılıyor.	20	10,6	18	9,6	1	0,5	91	48,4	58	30,9	3,7926	1,27273
Fasulyenin satış fiyatı belirlenirken yetiştiricilerin hiçbir şekilde etkisi olmuyor.	36	19,1	47	25	1	0,5	76	40,4	28	14,9	3,0691	1,42195

Ortalamalara bakıldığında, yetiştiricilerin birlikte hareket edebilmesi halinde fasulyelerini daha yüksek fiyattan satabilecekleri ve fasulyenin farklı pazarlara tanıtılabilse, daha yüksek fiyata satılabileceği fikirlerine tamamen katıldıkları görülmektedir. Nitekim cevaplayıcıların %42,6'sı birlikte hareket etmeleri durumunda fiyatın yükseleceğine tamamen katılırken, %45,2'si katılıyorum fikrine sahiptir. Aynı şekilde cevaplayıcıların %50,5'i fasulyenin farklı pazarlara tanıtılması durumunda fiyatın yükseleceğine tamamen katılırken, %41'i katılıyorum fikrine sahiptir. Yani fasulye üreticileri birlikte hareket etmeleri ve fasulyenin farklı pazarlara tanıtılması durumunda fasulyelerini daha yüksek fiyattan satabileceklerini düşünmektedir ki bu bulgular Dere¹⁷² tarafından yapılan çalışma ile tamamen örtüşmektedir.

¹⁷² Dere, 79.

Fasulye bedellerini alırken zorluk çektiklerine dair fikre katılmadıklarını belirtmişlerdir. Yetiştiricilerin çoğunluğunun (%88,3) fasulye bedellerini alırken zorluk çekmediği, çok az bir kısmının zorluk çektiği görülmektedir. Gözener, v.d.¹⁷³ ve Ok¹⁷⁴ tarafından yapılan çalışmada bazen ürün bedelinin tahsilinde sıkıntılar yaşandığına dair literatürden farklı sonuçlar çalışmadan elde edilmiştir.

Ortalamaya bakıldığında, İspir fasulyesi kalitesine oranla daha ucuza satılması ve fasulyenin satış fiyatı belirlenirken yetiştiricilerin hiçbir şekilde etkisi olmaması gibi konularda da fikre sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Yetiştiricilerin %48,4'ünün fasulyenin kalitesine oranla ucuza satıldığı fikrine katılmadıkları, %30,9'unun ise tamamen katılmadıkları ortaya çıkmıştır. Fasulyenin satış fiyatı belirlenirken yetiştiricilerin hiçbir şekilde etkisinin olmamasına ise yetiştiricilerin %40,4'ü katılmamaktadır. Dere¹⁷⁵ tarafından yapılan çalışmada tamamen katılım ortaya çıkmıştır.

3.5.3.5.2. Tanıtıma Dair Sorunlar

İspir fasulyesinin ulusal ve uluslararası pazarlarda “İspir Fasulyesi” olarak tanınıp tanınmadığı, tanıtım çalışmalarının yeterli düzeyde olup olmadığı, ilçede düzenlenen festivallerin fasulyenin tanıtımına katkı sağlayıp sağlamadığı gibi tanıtıma dair sorunlar Tablo 3.19'da sunulmuştur.

¹⁷³ Gözener, Kaya ve Sayılı, 78.

¹⁷⁴ Ok, 83.

¹⁷⁵ Dere, 79.

Tablo 3.19. Likertli İfadelere İlişkin Tanıtıma Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu

Anketteki İfade	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok			Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans			
İspir fasulyesi ulusal ve uluslararası pazarlarda “İspir Fasulyesi” adıyla tanınmaktadır	178	94,7	6	3,2			2	1,1	2	1,1	1,1064	0,53674	
İspir fasulyesinin ulusal ve uluslararası pazarlara tanıtım çalışmaları yeterli düzeyde değildir.	60	31,9	34	18,1			61	32,4	33	17,6	2,8564	1,57372	
İlçede düzenlenen fasulye festivalleri fasulyenin tanıtımına katkı sağlıyor.	148	78,7	23	12,2	6	3,2	8	4,3	3	1,6	1,3777	0,86583	

Ortalamalara göre, İspir fasulyesinin ulusal ve uluslararası pazarlarda “İspir Fasulyesi” adıyla tanındığı, ilçede düzenlenen fasulye festivallerinin fasulyenin tanıtımına katkı sağladığı fikirlerine tamamen katıldıkları görülmektedir. Tablodan görüldüğü gibi yetiştiricilerin %94,7’si fasulyenin ulusal ve uluslararası pazarlarda “İspir Fasulyesi” adıyla tanındığını, %1,1’i ise bu fikre katılmadıklarını belirtmişlerdir. Yetiştiricilerin %78,7’si ilçede düzenlenen fasulye festivallerinin fasulyenin tanıtımına katkı sağlayacağına tamamen katılırken, %1,6’sı tamamen katılmamaktadır.

Ortalamaya göre yetiştiriciler İspir fasulyesinin ulusal ve uluslararası pazarlara tanıtım çalışmaları yeterli düzeyde olmadığı fikrine de katılmaktadırlar. İspir fasulyesinin ulusal ve uluslararası pazarlara tanıtım çalışmalarının yetiştiricilerin yarısı (%50) tarafından yeterli düzeyde görülmediği, yarısı (%50) tarafından yeterli düzeyde olduğu düşünülmektedir. Dere¹⁷⁶ tarafından yapılan çalışmada da yetiştiriciler tanıtımın yeterli düzeyde olmadığını düşünmektedirler.

¹⁷⁶ Dere, 79.

Üretilen ürünlerin miktar ve kalitesi hakkında yapılan tanıtım faaliyetleri yeni taleplerin ortaya çıkması, mevcut talebin de artması bakımından önem arz etmektedir.¹⁷⁷ Araştırma bölgesinde fasulyenin tanıtımı amacıyla Fasulye Festivali düzenlenerek planlı, programlı faaliyetler yürütülmüş, bu süreçte markalaşma sağlanmış ve bu da İspir ilçesinin ekonomisine katkı sağlayarak üreticilerin gelirlerini artırmıştır.

Ankete katılanların bazıları İspir kuru fasulyesinin ulusal ve uluslararası piyasalarda İspir Kuru Fasulyesi adıyla bilinmediğini, fasulyenin tanıtım çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığını; yeterli düzeyde tanıtılsa ya da bilinse hem fasulyenin ellerinde kalmayacağını hem de diğer fasulyelerin İspir Kuru Fasulyesi adıyla piyasaya çıkmayıp ve satılamayacağını ifade etmektedirler. Gelibolu¹⁷⁸, Köksal¹⁷⁹, Ok¹⁸⁰ ve Kan¹⁸¹ tarafından yapılan çalışmalarında tanıtım çalışmalarının yeterli düzeyde yapılmadığı ve bu nedenle de markalaşma yönünde zayıf kaldığı ortaya çıkmıştır. Gözener, v.d.¹⁸² tarafından yapılan çalışmada taklit ürünlerin satıldığı ifade edilmektedir.

3.5.3.5.3. Kurumlara ve Eğitime Dair Sorunlar

Araştırma bölgesinde tarımla ilgili en önemli ve en yetkili kurum İlçe Tarım Müdürlüğüdür. İlçe Tarım Müdürlüğü üreticilerin bilgi kaynakları arasında da yer almaktadır. Devletin tüm tarım politikası ile ilgili enstrümanlarını İlçe Tarım Müdürlükleri vasıtası ile kırsal alanda uygulamaktadır. Bu nedenle İlçe Tarım Müdürlüğü devlet ile üretici arasındaki en önemli köprüdür. Araştırmada ilçe tarım müdürlüğünün etkin çalışma yapıp yapmadığı incelenmiştir.

¹⁷⁷ Ok, 108.

¹⁷⁸ Levent Gelibolu, "Kars Kaşar Peyniri İşletmelerinin Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Alan Araştırması", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 2009, 151-165

¹⁷⁹ Köksal, 166

¹⁸⁰ Ok, 108.

¹⁸¹ Kan, 298.

¹⁸² Gözener, Kaya ve Sayılı, 78.

Tablo 3.20. Likertli İfadelere İlişkin Kurumlara ve Eğitime Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu

Anketteki İfade	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans		
İspir'de faaliyet gösteren resmi ve yarı resmi yetiştirici organizasyonları fasulyenin pazarlanması için etkin çalışmalar yapıyorlar.			6	3,2	4	2,1	6	3,2	172	91,5	4,8298	0,61424
İlçede gerçekleşen eğitim programlarını takip ediyorum ve bu programlara katılıyorum.	1	0,5			1	0,5	6	3,2	180	95,7	4,9362	0,36734

Ortalamalara göre, yetiştiricilerin büyük çoğunluğu İspir'de faaliyet gösteren resmi ve yarı resmi yetiştirici organizasyonları fasulyenin pazarlanması için etkin çalışmalar yapmadıklarını düşünmektedirler. Ayrıca ilçede gerçekleşen eğitim programlarını takip edip ve bu programlara katılma fikrine de katılmadıklarını belirtmişlerdir. Fasulye yetiştiricilerinin %91,5'i İspir'de faaliyet gösteren resmi ve yarı resmi yetiştirici organizasyonlarının fasulyenin pazarlanması için etkin çalışmalar yapmadıkları, %95,7'si ilçede gerçekleşen eğitim programlarını takip etmeyip ve bu programlara katılmadığı fikrine sahiptir. Kızıltan ve Yalçın¹⁸³ ile Ok¹⁸⁴ tarafından yapılan çalışmalarında eğitim faaliyetlerine katılımın olduğu, fakat düşük oranda gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Dere¹⁸⁵ tarafından yapılan çalışmada ilçedeki yetiştiricilerin büyük çoğunluğu ilçedeki sivil ve resmi kurumların kirazın pazarlanması için etkin çalışmalar yapmadıklarını düşünmektedirler.

İlçede çiftçilerin bazıları İspir kuru fasulyesi yetiştiriciliği hakkındaki eğitim programlarından haberdar olmadıklarını, bazıları ise bu eğitimlerin bir veya iki kez yapılıp daha yapılmadığını, verilen eğitimlerin de yeterli düzeyde olmadığı ve memnun

¹⁸³ Yalçın ve Kızıltan, 86.

¹⁸⁴ Ok, 101.

¹⁸⁵ Dere, 80

kalmadıkları sorunu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çiftçilerin projenin ortaklarından olan İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulu ile görüşerek eğitim programlarının düzenlenmesini istedikleri halde düzenlenmediğini de belirtmişlerdir.

İspir’de faaliyet gösteren İspir Hamza Polat Meslek Yüksekokulu, İlçe Tarım Müdürlüğü gibi resmi kurumların fasulye yetiştiriciliği için etkin çalışma yapmadıkları ortaya çıkmıştır. Kurumların sadece İspir Kuru Fasulyesi markalaşana kadar çalışma yaptıkları, daha sonra hiç ilgilenilmediği çiftçiler tarafından belirtilmiştir. Yani yapılan çalışmalardan haberdar değiller ve kurum-kuruluş çalışanlarının büyük bir ilgisizliği söz konusudur.

Türkiye’de üreticileri, tarımsal teknoloji ve girdi kullanımı konusunda bilgilendirmekle görevli resmi kuruluş Tarım ve Köy İşleri Bakanlığıdır. Yapılan çeşitli araştırmalar, Bakanlığın ilgili birimlerinin üreticileri bilgilendirme konusunda yeterince etkili olamadığını göstermektedir.¹⁸⁶

3.5.3.5.4. Örgütlenmeye Dair Sorunlar

Fasulye yetiştiricilerinin birlikte hareket edebilmeleri açısından aralarında güven problemi olup olmadığı, birlikte satış organizasyonu oluşturabilmeleri için devlet kurumlarının desteği ve yetiştiricilerin gelecekte örgütlü hareket edeceklerine inanma gibi örgütlenmeye dair sorunları Tablo 3.21’de verilmiştir.

¹⁸⁶ Kan, 137.

Tablo 3.21. Likertli İfadelere İlişkin Örgütlenmeye Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu

Anketteki İfade	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans		
Yetiştiriciler arasında güven ortamı tesis edilemediğinden dolayı, yetiştiriciler birlikte hareket etmiyorlar.	10	5,3	35	18,6	15	8	78	41,5	50	26,6	3,6543	1,20721
Devlet kurumlarının desteği olmadan ilçede tüm yetiştiricilerinin birlikte hareket edeceği satış organizasyonu oluşturulamaz.	11	5,9	42	22,3	12	6,4	99	52,7	24	12,8	3,4415	1,14312
Fasulye yetiştiricilerinin gelecekte örgütlü hareket edeceklerine inanıyorum	1	0,5	49	26,1	45	23,9	42	22,351	51	27,1	3,4947	1,16315

Ortalamalara bakıldığında, yetiştiriciler arasında güven ortamı tesis edilemediğinden dolayı yetiştiriciler birlikte hareket etmemesi, devlet kurumlarının desteği olmadan ilçede tüm yetiştiricilerinin birlikte hareket edeceği satış organizasyonu oluşturulamaması, fasulye yetiştiricilerinin gelecekte örgütlü hareket edeceklerine inanma gibi konularda da fikre sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Yetiştiricilerin %68,1 aralarında güven problemi olmadığını ifade ederken, %23,9'u aralarında güven ortamı tesis edilemediğinden birlikte hareket etmediklerini belirtmişlerdir.

Üreticilerin devlet desteği olmadan kendi kendilerine yeterli olabilmeleri için üretici birlikleri şeklinde teşkilatlanmaları gerekir.¹⁸⁷ Yetiştiricilerin birlikte hareket ederek satış yapabilmesi için devlet kurumlarının desteğini gerekli gören oran %28,2 iken, gerekli görmeyen oran %65,5'tir. Birçoğu devlet olsa da olmasa da üretici ürettiğini istediği şekilde sattığını belirterek gerekli görmez.

¹⁸⁷ "Tarımsal Amaçlı Üretici Birlikleri", *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi*, (134), Temmuz-Ağustos 2000, 44-45

Yetiştiricilerin çoğunluğu (%49,4) fasulye yetiştiricilerinin gelecekte örgütlü hareket edeceklerine inanmazken, %26,6'sı inanmakta, %23,9'u ise herhangi bir fikre sahip değildir. Üretici birlikleri ve kooperatifler üreticilerin tarımsal üretim ve pazarlamasında daha etkili ve bilinçli hareket etmesinde önemli örgütsel araçlardır. 5200 sayılı kanunla kurulmuş olan üretici birlikleri ile ilgili kanunda kuruluş amaçları “üretimi talebe göre planlamak, ürün kalitesini iyileştirmek, kendi mülkiyetine almamak kaydıyla pazara geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek ve ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama gücünü artırıcı tedbirler almak üzere tarım üreticilerinin, ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelerek, tüzel kişiliği haiz tarımsal üretici birlikleri kurmalarını sağlamak” olarak belirlenmiştir.¹⁸⁸

3.4.3.5.5. Geliştirmeye Dair Sorunlar

Fasulye yetiştiricilerinin yeterli teknik bilgiye sahip olup olmadığı ve fasulye pazarının geliştirilmesiyle ilgili her türlü çalışmaya destek verip vermedikleri gibi geliştirmeye dair sorunları Tablo 3.22’de sunulmuştur.

Tablo 3.22. Likertli İfadelere İlişkin Geliştirmeye Dair Sorunları Gösteren Frekans Tablosu

Anketteki İfade	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Fikrim Yok		Katılmıyorum		Tamamen Katılmıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans	Mutlak Frekans	Nispi Frekans		
Fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili yeterli teknik bilgi ve beceriye sahibim.	81	43,1	96	51,1			10	5,3	1	0,5	1,6915	0,77427
Fasulye pazarlamasının geliştirilmesiyle ilgili her türlü çalışmaya gerekli desteği vermeye hazırım.	184	97,9	4	2,1							1,0213	0,14469

¹⁸⁸ Kan, 133-134.

Ortalamalara göre yetiştiricilerin fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili yeterli teknik bilgi ve beceriye sahip olduğu, fasulye pazarlamasının geliştirilmesiyle ilgili her türlü çalışmaya gerekli desteği vermeye hazır oldukları fikirlerine tamamen katıldıkları görülmektedir. Tablodan görüldüğü gibi yetiştiricilerin %43,1'i fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili yeterli teknik bilgi ve beceriye sahip olduğuna tamamen katılırken, %51,1'i katılmakta, az bir kısmı (%5,8) ise katılmamaktadır.

Yetiştiricilerin tamamı fasulye pazarlamasının geliştirilmesiyle ilgili her türlü çalışmaya gerekli desteği vermeye hazırdır. Yetiştiricilerin %97,9'u fasulye pazarlamasının geliştirilmesiyle ilgili her türlü çalışmaya gerekli desteği vermeye hazır olduğuna tamamen katılırken, %2,1'lik kısmı ise katılmaktadır. Dere¹⁸⁹ tarafından yapılan çalışmada yetiştiriciler kirazın daha iyi koşullarda satılabilmesi için pazarlama çalışmalarının yapılması gerektiğine inanmakta ve bu konuda her türlü desteği vermeye hazır olduklarını belirtmektedirler.

3.5.4. Fasulyenin Üretimi ve Satışı

İspir'de yetiştiricilerin çoğunluğu fasulyeyi yetiştirmenin satmaktan daha zor olduğunu ifade etmektedirler. Fasulye yetiştiricilerinin %94,1'i fasulyeyi yetiştirmenin satmaktan daha zor olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3.23. Fasulye Yetiştiricilerinin Fasulye Yetiştirme ve Satmada Zorluk Çekme Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

Zorluk çekme	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Yetiştirirken daha fazla zorluk çekiyorum	177	94,1
Satarken daha fazla zorlanıyorum	11	5,9
Toplam	188	100,0

Satarken daha fazla zorluk çektiklerini ifade edenlerin sebebi ise; fasulyenin çok pahalı olması, dışarıdaki fasulyelerin İspir fasulyesi adıyla daha ucuza satılması sonucu insanların İspir'deki fasulyeyi pahalı bulup almamasıdır. Dere¹⁹⁰ tarafından yapılan

¹⁸⁹ Dere, 80.

¹⁹⁰ Dere, 81.

çalışmada yetiştiricilerin çoğunluğu tarım ürünlerini satmanın yetiştirmekten daha zor olduğunu ifade etmektedirler.

Fasulye yetiştirildikten sonra satılması kolaydır. Satılması ise hasat sonrası yapılmaktadır. Nitekim ankete katılan cevaplayıcıların tamamının satışlarını hasat sonrası yaptığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.24. Fasulyenin Satış Zamanına İlişkin Frekans Tablosu

Satış Zamanı	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Hasat sonrası	188	100,0

Üreticiler fasulye hasadını genellikle Eylül ayının son haftası ile Ekim ayının ilk haftası arasında yaptıklarını belirtmişlerdir. Hasat faaliyetinde hem kadın hem erkek işgücü vardır. Hasat ırgat usulüyle ve elle yapılmaktadır. Özbek¹⁹¹ ve Dere¹⁹² tarafından yapılan çalışmada ürün hasat döneminde satılmaktadır.

Katılımcılara fasulyelerini daha iyi şartlarda satabilmek için hangi yöntemlere başvurdukları sorulmuş verilen cevaplara ait frekans tablosu aşağıdaki gibi oluşmuştur. Araştırma sonucuna göre yetiştiricilerin çoğunluğunun (%84,0) fasulyeyi en az zarar görecektir şekilde toplayıp ayıkladıkları ortaya çıkmıştır. Yetiştiriciler bunu; güneş görmeyecek, sopyla vurulmayacak, elle tek tek seçilecek ki fasulye kırılmasın şeklinde ifade etmektedirler.

Tablo 3.25. Yetiştiricilerin Fasulyeyi Daha İyi Şartlarda Satabilmek İçin Başvurdukları Yöntemlere İlişkin Frekans Tablosu

Yöntemler	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Fasulyeyi en az zarar görecektir şekilde toplayım	158	84,0
Kalibrasyon işlemi çok dikkatli bir şekilde yaparım	10	5,3
Değişik pazarlara numune götürür müşteri ararım	20	10,6
Toplam	188	100,0

¹⁹¹ Özbek, 44.

¹⁹² Dere, 81.

Dere ¹⁹³ tarafından yapılan çalışmada yetiştiricilerin kirazları için pazar aramadıkları tespit edilmiştir.

İspir'de fasulye yetiştiricilerinin fasulye üretimlerini geliştirmeleri için herhangi bir uygulama yoktur.

Aşağıdaki tabloda fasulye yetiştiricilerinin fasulye üretimlerini geliştirmek için başvurduğu yöntemler verilmiştir.

Fasulye yetiştiricilerinin %77,1'i fasulye üretimlerini geliştirmek için gübre ve ilaç kullanımına dikkat etme yolunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Resmi ve yarı resmi kurumlardan bilgi alma yolu ile bilimsel çalışmalar yapan enstitülerden yardım alma yolunu tercih edenleri ise çok az bir kısımdır. Bu da ilçede fasulye yetiştiriciliğine adı geçen kurumlar tarafından fazla önem verilmediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.26. Fasulye Üretimini Geliştirme Yollarına Ait Frekans Tablosu

Fasulye Üretimini Geliştirme Yolları	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Resmi ve yarı resmi kurumlardan bilgi alırım	5	2,7
Gübre ve ilaç kullanımına dikkat ederim	145	77,1
Bilimsel çalışmalar yapan enstitülerden yardım alırım	2	1,1
Tecrübeli fasulye yetiştiricilerinden bilgi alırım	36	19,1
Toplam	188	100,0

Dere ¹⁹⁴ tarafından yapılan çalışmada yetiştiricilerin üretimlerini geliştirmek için tecrübeli yetiştiricilerden bilgi alma ve gübre ile ilaç kullanımına dikkat etme yolunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

İspir ilçesinde zirai eğitim veren herhangi bir kurum yoktur. Aslında ilçede ilçe tarım, yüksekokul gibi kurumlar vardır, fakat eğitim verilmemektedir. Dolayısıyla insanlar birbirlerinden gördükleri ve olumlu sonuç aldıkları yöntemleri uygulayarak fasulye yetiştirme konusunda gerekli zirai bilgi ve beceriye sahip olduklarına inanmaktadırlar. Hatta bazı yetiştiriciler kendilerini fasulye yetiştiriciliği konusunda

¹⁹³ Dere, 82.

¹⁹⁴ Dere, 83.

ilçedeki birçok ziraat mühendisi ve yüksekokulda çalışmalar yapan kişilerden daha fazla bilgili olduklarını düşünmektedirler. Bu alanda çalışmalar yapan yüksekokul çalışanlarının hiçbir şekilde bilgi sahibi olmadığı ve onların sorularına cevap veremediklerini belirtmişlerdir. Sonuç olarak fasulye yetiştiricileri ilaçlama, gübreleme, zirai zararlılara mücadele konusunda bilimsel bilgiye güvenmemekte ve kendi bildikleri yöntemleri uygulamaktadırlar. Bu da bilginin halka ulaştırılmasında sorunların bulunduğu ve halkın da bilgiye açıklıkta tutuculuğuna işaret etmektedir.

Aşağıdaki frekans tablosunda yetiştiricilerin fasulyelerinin tanıtımını nasıl yaptığını gösteren tablo verilmiştir.

Tablo 3.27. Fasulyenin Tanıtımını Gösteren Frekans Tablosu

Fasulyenin Tanıtımı	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Alıcı firmaları bahçeme götürüyorum	141	75,0
Fasulye numunelerini farklı pazarlara götürüyorum	43	22,9
Fasulyemin tanıtımını yapmadan komisyoncuya satıyorum	4	2,1
Toplam	188	100,0

Fasulye yetiştiricilerinin %75'i fasulyelerinin tanıtımını alıcıları bahçelerine götürerek yapmaktadır. %22,9'u ise fasulye numunelerini farklı pazarlara götürmektedir. Alıcıların bahçeye gelip bakmalarını; başka üreticilerin diğer yerlerin fasulyesini İspir fasulyesi adında sattığını ve hatta İspirli üreticilerin de dışarıdan fasulye getirip İspir fasulyesi adında satmalarına bağlamaktadırlar.

3.5.5. Fasulye Pazarına İlişkin Araştırma Bulguları

Aşağıdaki frekans tablosunda yetiştiricilerin fasulye pazarıyla ilgili bilgileri nereden elde ettiklerini gösteren tablo verilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi yetiştiricilerin büyük çoğunluğu (%83,0) fasulye pazarını kendileri araştırmakta; herhangi bir kurumdan bilgi almamaktadır.

Tablo 3.28. Fasulye Pazarına İlişkin Bilgilerin Alındığı Yerleri Gösteren Frekans Tablosu

Kurumlar	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Kooperatiflerden	1	,5
İlçe tarım müdürlüğünden	1	,5
Diğer yetiştiricilerden	30	16,0
Fasulye pazarını kendim araştırıyorum	156	83,0
Toplam	188	100,0

Gözener, v.d.¹⁹⁵ ve Ok¹⁹⁶ tarafından yapılan çalışmalarda yoğunlukla bölgedeki tarımsal kuruluşlardan sonra kendi tecrübelerinden ve diğer yetiştiricilerden yararlanmaktadırlar. Özbek¹⁹⁷ ve Kan¹⁹⁸ tarafından yapılan çalışmada yoğunlukla kendi tecrübeleri, daha sonra da tarım kuruluşları ve diğer yetiştiricilerden yararlanmaktadırlar. Dere¹⁹⁹ tarafından yapılan çalışmada çoğunlukla ihracatçı firmalar ve diğer yetiştiricilerden bilgi almaktadırlar. Yine yapılan birçok araştırmada, modern tarım teknolojileri konularında çiftçilerin bilgi kaynakları olarak; kendi aile bireyleri, komşu çiftçiler ve akrabalar gibi geleneksel bilgi kaynaklarını kullandıkları saptanmıştır. Çiftçilerin çeşitli tarımsal konularda modern bilgi kaynakları olarak nitelendirilebilen tarım il ve ilçe müdürlükleri, ziraat fakülteleri, girdi sağlayıcılar ve sulama birlikleri gibi kuruluşlardan yararlanma oranı %21 olarak saptanmıştır. Çiftçilerin bilgi kaynağı olarak geleneksel bilgi kaynaklarını kullanmaları, kırsal alanda tarım teknolojilerinin yenilenmesini zorlaştırmaktadır.²⁰⁰

¹⁹⁵ Gözener, Kaya ve Sayılı, 78.

¹⁹⁶ Ok, 58.

¹⁹⁷ Özbek, 27.

¹⁹⁸ Kan, 138

¹⁹⁹ Dere, 88.

²⁰⁰ Kan, 137.

Tablo 3.29. Eğitim ve Fasulye Pazar Bilgileri Çapraz Tablosu

		Kurumlar				Toplam
		Kooperatiflerden	İlçe tarım müdürlüğünden	Diğer yetiştiricilerden	Fasulye pazarını kendim araştırıyorum	
Eğitim Okuryazar değil	Sayı	0	0	7	61	68
	Eğitim içindeki %	,0%	,0%	10,3%	89,7%	100,0%
	Fasulye pazarı bilgileri içindeki %	,0%	,0%	23,3%	39,1%	36,2%
	Toplam %	,0%	,0%	3,7%	32,4%	36,2%
İlköğretim	Sayı	1	1	16	92	110
	Eğitim içindeki %	,9%	,9%	14,5%	83,6%	100,0%
	Fasulye pazarı bilgileri içindeki %	100,0%	100,0%	53,3%	59,0%	58,5%
	Toplam %	,5%	,5%	8,5%	48,9%	58,5%
Lise	Sayı	0	0	3	2	5
	Eğitim içindeki %	,0%	,0%	60,0%	40,0%	100,0%
	Fasulye pazarı bilgileri içindeki %	,0%	,0%	10,0%	1,3%	2,7%
	Toplam %	,0%	,0%	1,6%	1,1%	2,7%
Üniversite	Sayı	0	0	4	1	5
	Eğitim içindeki %	,0%	,0%	80,0%	20,0%	100,0%
	Fasulye pazarı bilgileri içindeki %	,0%	,0%	13,3%	,6%	2,7%
	Toplam %	,0%	,0%	2,1%	,5%	2,7%
Toplam	Sayı	1	1	30	156	188
	Eğitim içindeki %	,5%	,5%	16,0%	83,0%	100,0%
	Fasulye pazarı bilgileri içindeki %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam %	,5%	,5%	16,0%	83,0%	100,0%

Bu tablo incelendiğinde çalışmaya konu bireylerin %36,2'sinin okur-yazar olmadığı görülmektedir. Okur-yazar olmayan bu oranın %3,7'si diğer yetiştiricilerden bilgi alırken, %32,4'ü fasulye pazarını kendi araştırmaktadır. Ankete katılanların %58,5'i ilköğretim mezunudur. Bu bireylerde kooperatiflerden ve ilçe tarım müdürlüğünden bilgi alanların oranı %0,5 (aynı oran), diğer yetiştiricilerden bilgi

alanların oranı %8,5 ve fasulye pazarını kendi araştıranların oranı %48,9'dur. Tabloda cevaplayıcıların %2,7'si (aynı oran) lise ve üniversite mezunudur. Lise mezunlarının %1,6'sı üniversite mezunlarının %2,1'i diğer yetiştiricilerden bilgi alırken, lise mezunlarının %1,1'i üniversite mezunlarının %0,5'i fasulye pazarını kendi araştırmaktadır. Yani fasulye yetiştiricilerinin fasulye pazarı ile ilgili bilgilere ulaşma şekli tüm yetiştiricilerin eğitim seviyelerine göre değişmektedir. Dere²⁰¹ tarafından yapılan çalışmada kiraz yetiştiricilerinin kiraz pazarı ile ilgili bilgilere ulaşma şekli eğitim seviyelerine göre farklılaşmamaktadır.

3.5.5.1. Fasulye Pazarı İle İlgili Bilgilere Ulaşma Şeklinin Eğitim Seviyesine Göre İncelenmesi

Analizin Varsayımı

Fasulye yetiştiricilerinin fasulye pazarı ile ilgili bilgilere ulaşma şekli eğitim seviyelerine göre farklılık arz etmektedir.

Tablo 3.30. Anova Tablosu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Seviyesi
Gruplar arası	12,832	3	4,277	6,751	,000
Gruplar içinde	116,572	184	,634		
Toplam	129,404	187			

Sonuç

Analiz sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,0 çıkmıştır. Bu durumda analizin varsayımı kabul edilmiştir. Fasulye yetiştiricilerinin fasulye pazarı ile ilgili bilgilere ulaşma şekli tüm yetiştiricilerin eğitim seviyelerine göre farklılık arz etmektedir.

ANOVA analizi, çalışmada yapılan çapraz tablo analizini istatistiki bakımdan desteklemektedir.

Fasulye yetiştiriciliği için uygun araziye sahip yetiştiriciler fasulye üretimine ağırlık vermektedirler. Özellikle markalaşmayla da beraber fasulye fiyatları arttığında, yetiştiriciler birçok tarlasını sökerek fasulye ekmeye başlamışlardır.

²⁰¹ Dere, 89

Aşağıdaki frekans tablosunda yetiştiricilerin fasulye üretimi için gerekli finansmanı nereden temin ettiklerini gösteren tablo verilmiştir. Yetiştiricilerin %99,5'i kredi kullanmamakta, %0,5'i ise başkalarından borç almaktadır. Kredi kullanmamalarını ise çoğunluk fazla dönüm ekmemelerine bağlamaktadırlar.

Tablo 3.31. Fasulye Üretimi İçin Gerekli Finansmanın Alındığı Yerleri Gösteren Frekans Tablosu

Finansman Alınan Yerler	Mutlak Frekans	Nispi Frekans
Kredi kullanmıyorum	187	99,5
Başkalarından borç alıyorum	1	,5
Toplam	188	100,0

Gündüz ve Akay²⁰², Gözener, v.d.²⁰³, Ok²⁰⁴, Özbek²⁰⁵, Yulafcı ve Cinemre²⁰⁶ ve Esengün²⁰⁷ tarafından yapılan çalışmalarda kredi kullanmayanların oranının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Şahin ve Konak²⁰⁸ ise yaptıkları çalışmada katılımcıların hepsi kredi kullanmaktadır.

Literatürde de genel olarak kredi şeklinde finansal destek alma eğiliminin düşük oluşu, tarımsal işletmelerin hem geleneksel kaldığına hem de büyüyemeden kaynaklanan sorunları bünyesinde barındırdığına işaret etmektedir.

²⁰² Gündüz ve Akay, 66.

²⁰³ Gözener, Kaya ve Sayılı, 79.

²⁰⁴ Ok, 74.

²⁰⁵ Özbek, 37.

²⁰⁶ Yulafcı ve Cinemre, 264.

²⁰⁷ Kemal Esengün, "Tokat İlinde Yetiştirilen Başlıca Meyvelerin Üretim ve Pazarlama Durumu ve Mevcut Sorunları", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 10, 1993, 43-58

²⁰⁸ Şahin ve Konak, 57.

Tablo 3.32. Gelir ve Finansman Çapraz Tablosu

		Finansman		Toplam
		Kredi kullanmıyorum	Başkalarından borç alıyorum	
Gelir Asgari ücret	Sayı	65	0	65
	Gelir içindeki %	100,0%	,0%	100,0%
	Finansman içindeki %	34,8%	,0%	34,6%
	Toplam %	34,6%	,0%	34,6%
891-1500 TL	Sayı	92	0	92
	Gelir içindeki %	100,0%	,0%	100,0%
	Finansman içindeki %	49,2%	,0%	48,9%
	Toplam %	48,9%	,0%	48,9%
1501-2500 TL	Sayı	22	0	22
	Gelir içindeki %	100,0%	,0%	100,0%
	Finansman içindeki %	11,8%	,0%	11,7%
	Toplam %	11,7%	,0%	11,7%
2501-3500 TL	Sayı	7	1	8
	Gelir içindeki %	87,5%	12,5%	100,0%
	Finansman içindeki %	3,7%	100,0%	4,3%
	Toplam %	3,7%	,5%	4,3%
3501 ve üzeri	Sayı	1	0	1
	Gelir içindeki %	100,0%	,0%	100,0%
	Finansman içindeki %	,5%	,0%	,5%
	Toplam %	,5%	,0%	,5%
Toplam	Sayı	187	1	188
	Gelir içindeki %	99,5%	,5%	100,0%
	Finansman içindeki %	100,0%	100,0%	100,0%
	Toplam %	99,5%	,5%	100,0%

Tabloda çalışmaya konu bireylerin %34,6'sı asgari ücret, %48,9'u 891-1500 TL, %11,7'si 1501-2500 TL, %0,5'i 3501 TL ve üzeri geliri olup tamamı kredi

kullanmamaktadır. %4,3'ü ise 2501-3500 TL gelir elde etmektedir. Bu oranın %3,7'si kredi kullanmazken, %0,5'i başkalarından borç almaktadır. Yetiştiricilerin gerekli finansmanı nereden temin ettikleri gelir düzeylerine göre değişmektedir. Genel olarak cevaplayıcılar öz kaynak kullanımına yönelik bir davranış içinde olup borçlanmaktan korkmaktadırlar. Üreticilerin kredi kullanmamalarının nedeni; geri ödeme zorluğu çekmeleri ve faiz oranlarının yüksek olmasıdır.

3.5.5.2. Yetiştiricilerin Gerekli Finansmanı Nereden Temin Ettiklerinin Gelir Düzeylerine Göre İncelenmesi

Analizin Varsayımı

Yetiştiricilerin gerekli finansmanı nereden temin ettikleri gelir düzeylerine göre farklılık arz etmektedir.

Tablo 3.33. Anova Tablosu

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Seviyesi
Gruplar arası	2,992	4	,748	6,258	,000
Gruplar içinde	21,875	183	,120		
Toplam	24,867	187			

Sonuç

Analiz sonucuna göre anlamlılık düzeyi 0,0 çıkmıştır. Bu durumda analizin varsayımı kabul edilmiştir. Yetiştiricilerin gerekli finansmanı nereden temin ettikleri gelir düzeylerine göre farklılık arz etmektedir.

ANOVA analizi, çalışmada yapılan çapraz tablo analizini istatistiki bakımdan desteklemektedir.

SONUÇ

İspir ilçesinde İspir fasulyesinin üretim ve piyasaya arz sürecinde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmadaki veriler fasulye yetiştiriciliği yapan üreticilerden anket yoluyla sağlanmıştır.

Anket yapılacak üreticiler Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Erzurum-İspir İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtları incelenmiş, İspir'i temsil edeceği düşünülen köyler seçilerek Tarım Bilgi Sisteminden belirlenmiştir. Araştırma 2014-2015 üretim sezonunda seçilmiş köylerde 188 üreticiden anket yoluyla elde edilen verileri kapsamıştır. Üreticilerden elde edilen anket bilgileri SPSS for Windows 13.0 paket programında analiz edilerek yorumlanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda kuru fasulye üreticilerinin üretimden piyasaya arz edilmesine kadar geçen süreçte birçok sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu sorunların çözülmesi gerek üreticiler, gerekse İspir ekonomisi açısından yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Kuru fasulyenin üretim ve piyasaya arz aşamasında tespit edilen bulgular, sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik yapılabilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Araştırmada cinsiyet itibarıyla üreticilerin çoğunluğunu kadın üreticiler (%70,7) oluşturmaktadır. Yörede kuru fasulyenin üretiminde erkeklerden ziyade, kadınların emeğinin daha fazla olduğu söylenebilir.

- Üretim 55 ve üstü yaş grubunda (%45,7) yoğunlukla yapıлып, üretimi yapan genç nüfus (%1,6) azdır. Üretimin çok zor olması, çok emek ve tecrübe istemesi, gençlerin tarımla uğraşmak istememesi bu işi yapan genç nüfusun az olmasına neden olmaktadır. Ayrıca fasulye yetiştiriciliği bir tür emekli aktivitesi gibi gözükmemektedir.

- İspir'in temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğundan yörede sadece fasulye değil, diğer tarım ürünleri de yetiştirilmekte olup hayvancılıkla da uğraşılmaktadır. Dolayısıyla fasulye, üreticilerin sadece %9,6'sı için temel geçim kaynağı iken, %90,4'ü için temel geçim kaynağı değildir.

- Üreticilerin yarısından fazlası okur-yazar (%63,9) olmakla birlikte yaygın eğitim seviyesi ilköğretim (%58,5) seviyesindedir. Eğitim seviyesinin düşüklüğü, üreticilerin üretimde ve piyasaya arz sürecinde modern tekniklerin öğrenilmesi ve üreticilerin iyi

gelir sağlamaları açısından olumsuz bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bunun için eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

- Üreticilerin büyük bir oranı (%83,5) aylık 1500 TL ve altında gelire sahiptir.

- Yetiştiricilerin ailedeki kişi sayısı, 3-5 arasında değişen nüfus oranı (%56,9) en yüksektir. Fasulye yetiştiriciliği daha çok ailedeki bireyler ile yapıldığından bu oranın üretime ek katkı sağladığı söylenebilir.

- Üreticiler son yıllarda bahçelerinin bir kısmını söküp ekonomik getirisi daha fazla olan fasulye ekmeye başlamışlardır. Ancak, yetiştiricilerin çoğunluğu 4 da ve altında (%78,2) ekim yapmakta, bunun sonucunda da 1000 kg ve altında yapılan üretim (%90,4) ortaya çıkmaktadır. Bu durum daha çok küçük işletmelerin yaygın olduğuna işaret etmektedir. Arazi engebeli; dolayısıyla taraçalama vb. yöntem ile ekilebilir alan oluşturulabilir.

- İlçede dekara verim düşüktür. Kuru fasulye üretiminden bir dekardan alınması gereken verim ortalama 200 kg olması gerektiğinden, verim düşüklüğünün sebebi üniversite, ilçe tarım müdürlüğü ve araştırma kurumlarınca araştırmaya değer bir konu olduğu açıktır.

- Üreticilerin fasulye yetiştiriciliğinde karşılaştıkları en büyük problemlerin başında sulama maliyetleri (%89,3) gelmektedir. Bu problemin çözülebilmesi için; daha bilimsel ölçekte damlama sulama sistemi yaygınlaştırılmalı, sulama şebekelerinin performansı yükseltilmeli ve etkin su kullanımı sağlanmalıdır. Bunun için de çiftçilerin bilgilendirilmesi ve eğitim çalışmalarına öncelik verilmesi gerekir. Buna karşılık işletmelerin küçük olması, gelir düzeyinin yetersizliği, eğitim seviyesinin düşüklüğü ile daha çok yaşlı kadınların üretim faaliyetinde bulunması gibi unsurlar dikkate alındığında, radikal değişim gerçekleşmedikçe, belirtilen sorunların aşılamayacağı dikkat çekmektedir.

- Geniş ölçekli üretim yapabilmenin önünde küçük toprakların bulunmasının yanı sıra büyük toprak sahipleri açısından fasulye yetiştiriciliğinde karşılaşılan ikinci büyük problem işçilik masrafları (%42,6)'dır. İşçilik maliyetinin yanında bir diğer maliyet unsuru ve dolayısıyla üçüncü büyük problem ise ilaç ve gübre temini (%40,4)'dir. Üreticilere gübre konusunda destekleme yapılarak masrafları düşürülmeye çalışılmalıdır.

▪ Yetiştiricilerin çoğunluğu (%94,2) fiyatlandırmadan kaynaklanan bir problem yaşamamaktadır. Dolayısıyla fasulyenin piyasada yeterli bir fiyatlamayla satıldığı söylenebilir. Bu bulgu, tarımsal fiyatlamada karşılaşılan sorunlar dizisi dışında ortaya çıkan ve İspir fasulyesine özgü bir avantaj olarak görülebilir.

▪ Yukarıda belirlenen fiyat avantajına rağmen, üreticilerin %93,6'sı fiyatı anlaşarak belirlediklerini ifade etmişlerdir. Bu duruma da üreticilerin örgütlenememeleri etkili olmakta; örgütlenme yoluna gidilerek pazarlama konusunda aktif rol oynamalarının daha doyurucu bir fiyatlama sağlayacağı açıktır.

▪ Üreticiler yoğunlukla (%95,7) peşin satış yöntemini tercih ettiğinden fasulye bedellerinin alınmamasında sorun yaşanmamaktadır.

▪ Üreticilerin tamamı (%100) herhangi bir komisyoncu veya aracıya bağlı değildir.

▪ Kuru fasulye üreticilerinin tamamının (%100) fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili herhangi bir organizasyona üye olmadıkları görülmüştür. Üreticiler, ürünlerin üretim ve pazarlanması için örgütleri desteklemeleri gerekir.

▪ Üreticilerin %83,5'i ortak hareket etmemektedir. Risk ve belirsizlikler sonucu sıkıntıların yaşanmaması ve sorunların azaltılması için üretici birlikleri kurularak bu şekilde üretim yapılmalıdır.

▪ Maliyet ve gelir-gider hesabı yapmayanların (%62,8) daha fazla olduğu görülmüştür. Bu yoğunlukla 4 da ve altında yapılan üretimin sonucudur. Yani üreticilerin çoğunlukla küçük ölçekte kalmalarına bağlı olarak ekim yaptıklarından, maliyet ve gelir-gider hesabı yapmaya fazla gerek duymamaktadırlar. Ancak, üreticilerin daha sağlıklı üretim ve satış yapabilmesi için her birinin maliyet ve gelir-gider hesabı yapması gerektiği ihmal edilmemelidir.

▪ Fasulye yetiştiricilerinin fasulye maliyetlerini hesaplama davranışları tüm yetiştiricilerin eğitim seviyelerine göre değiştiği gözlemlenerek üreticilerin eğitim düzeyi yükseldikçe, maliyet hesabı yapma davranışlarının yükseldiği belirlenmiştir.

▪ Fasulye yetiştiricilerinin birlikte hareket etmesi (%87,8) durumunda fasulyelerini daha yüksek fiyattan satabilecekleri görülmüştür. Herhangi bir çiftçi organizasyonuna üye olmayan ve ortak hareket etmeyen yöre üreticisinin ivedilikle örgütlenmeye gitmesi gerekir.

▪ Fasulyenin tanıtım çalışmalarının yeterli düzeyde olmadığı (%50) belirlenmiştir. Tanıtım çalışmalarına daha fazla ağırlık verilerek festival ve fuar organizasyonlarına daha çok katılım sağlanmalıdır. İlçede düzenlenen fasulye festivalleri daha planlı ve programlı olarak düzenlenmelidir.

▪ İlçede bulunan resmi ve yarı resmi kurumların fasulye pazarlamasında ortaya çıkan problemleri çözme noktasında yetersiz kaldıkları (%94,7) görülmektedir. Fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili gerekli çalışmalar yapılarak üreticiler tarımsal teknoloji ve girdi kullanımını konusunda bilgilendirilmelidir.

▪ Üreticilerin ilçede gerçekleşen eğitim programlarını takip etme ve bu programlara katılma konusunda duyarlı olmadıkları (%98,9) görülmüştür. Bu tür eğitim programlarına katılım üretim faaliyetlerini kolaylaştırarak üretimin daha sağlıklı yapılmasını sağlayacaktır.

▪ Fasulye yetiştiricilerinin fasulyeyi yetiştirirken daha fazla zorluk çektikleri (%94,1) belirlenmiştir. Geleneksel yöntemlerle üretim yapıldığından tarımsal faaliyetlerle ilgili üreticiler bilgilendirilmeli ve yönlendirilmelidir.

▪ Fasulyenin satış zamanı tüm yetiştiriciler için hasat sonrası (%100) gerçekleşmektedir. Çünkü fasulyenin toplanıp, kabuklarından ayıklanıp, elekten geçirilmesi ve satışa hazır hale getirilmesi hasat sonrasında gerçekleşmektedir.

▪ Yetiştiricilerin çoğunluğunun (%84,0) fasulyeyi en az zarar göreceği şekilde toplayıp ayıkladıkları belirlenmiştir. Bu da yetiştiricilerin fasulyenin kırılmamasına büyük özen göstererek kaliteli fasulye elde edebilmek için çaba sarf ettiklerini göstermektedir. Nitekim fasulyenin kırılmaması için sopayla vurulmamalı ve fasulye güneş görmemelidir.

▪ Üreticilerin fasulye üretimlerini geliştirmek için resmi ve yarı resmi kurumlar ile bilimsel çalışmalar yapan enstitülerden yardım almadıkları ortaya çıkmıştır. Üreticiler eğitime kapalı bir yapıda olup bilgiye ulaşma konusunda isteksizdir. Üreticilerin bu kurumlardan bilgi alarak kendilerini fasulye üretimi konusunda geliştirmeleri gerekir.

▪ Yetiştiricilerin %83,0'ü fasulye pazarını kendileri araştırmakta, %16'sı da diğer yetiştiricilerden bilgi almaktadır. Dolayısıyla üreticiler bilgi kaynağı olarak geleneksel bilgi kaynaklarını kullanmakta; kooperatif, ilçe tarım müdürlüğü gibi kurumlardan bilgi almamaktadırlar. Bu da kırsal alanda tarım teknolojilerinin yenilenmesini

zorlaştırmaktadır. Yetiştiricilerin devlet ve üretici arasında bir köprü görevi gören bu tür kurumlarla sürekli bilgi alışverişinde bulunması gerekir.

- Fasulye yetiştiricilerinin fasulye pazarı ile ilgili bilgilere ulaşma şeklinin eğitim seviyelerine göre değiştiği gözlemlenmiştir.

- Üreticilerin fasulye üretiminde ihtiyaç duydukları sermaye için gerekli finansman faiz oranlarının yüksek olması, geri ödemede yaşanan sıkıntılar, ölçeği genişletememeleri gibi nedenlerden dolayı kredi kullanmak istemedikleri (%99,5) belirlenmiştir.

- Yetiştiricilerin gerekli finansmanı nereden temin ettikleri gelir düzeylerine ve dolayısıyla ölçek büyüklüğüne göre değiştiği görülmüştür.

- Yetiştiricilerin tamamının (%100) fasulye pazarlamasının geliştirilmesiyle ilgili her türlü çalışmaya gerekli desteği vermeye hazır oldukları belirlenmiştir.

- Tarımsal ürünlerde görülen King Kanunu, Cobweb Teoremi, konjonktürel dalgalanmalar ve mevsimlik fiyat dalgalanmalarının araştırma konusu olan İspir kuru fasulyesinde olmadığı görülmektedir. Çünkü kuru fasulye ekim alanı arttıkça verim de artmakta dolayısıyla fiyat da sürekli artış göstermektedir. Depolanabilirlik arzı kontrol etmeye, dolayısıyla fiyat dalgalanmasını elimine etmeye yardımcı olur.

- Literatürde tarımsal ürün piyasalarının tam rekabet piyasalarına yakın olduğu kabul edilmekte ise de gerçek ekonomik hayatta sayıları binleri bulan üretici ve tüketicilerin karşı karşıya gelmeleri zordur. Bundan dolayı üreticiler ve tüketiciler arasında genellikle aracılar girmekte; bu da tarımsal ürün piyasalarında rekabetin aksamasına sebep olmaktadır. Çünkü aracılardan malı alıp işleyerek, ambalajlayarak, kalite garantisi vererek belirli bir isim altında piyasaya sürmeleri tarım ürünlerini homojenlikten uzaklaştırmaktadır. Yani tarımsal ürünler piyasası tam rekabet piyasasından uzaklaşma eğiliminde olmaktadır.

Sonuç olarak; araştırma yapılan bölgede kuru fasulye üreticilerinin üretim ve piyasaya arz konularında birçok sorunlarının olduğu, teknik konularda problemlerin bulunduğu, örgütlenme yetersizliği ve buna bağlı olarak fiyat oluşumu, finansal sorunlar, fasulye üretimini geliştirme, fasulye piyasasıyla ilgili bilgiye ulaşma, tanıtım çalışmalarının yetersizliği, eğitim programlarına katılım, resmi ve yarı resmi kurumların yetersiz kalması gibi sorunların varlığı söz konusudur. Bu sebeple üreticilerin sorunlarının çözülmesi, hak ettikleri geliri elde edebilmeleri ve ürünlerini daha da iyi bir

değerden satabilmeleri için gerekli desteklerin sağlanması gerekir. Böylece İspir hem ekonomik hem kırsal kalkınma anlamında daha güçlenerek kuru fasulyenin ulusal ve uluslararası piyasalarda daha fazla tanınması sağlanacak ve böylece yaşlıların yürüttükleri tarımsal hobi anlayışından, daha etkin bir üretim ve pazarlama konseptine vardıkça, kalkınma etkilerinin daha fazla olacağı ileri sürülebilir.

KAYNAKLAR

- Aktemur, A.M., “İspir ve Çevresindeki Kültür Varlıkları”, Fahri Yavuz (Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*, (37), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- Aktemur, A.M ve Kukaracı İ.U., *Kültür Varlıkları İle İSPİR*, İspir Kaymakamlığı Kültür Yayınları, Erzurum 2004.
- Bağrıaçık, A., *Taban Fiyatlar ve Türkiye’deki Uygulaması*, İTO Yayınları, İstanbul 1979.
- Balgalmış, Kunt H., *Türkiye’de Tarımsal Ürün Piyasalarında Dönemsel Fiyat Dalgalanmaları: Cobweb Teoremi Üzerine Bir Uygulama*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2009.
- Bektaş, İ., Tizi, M. ve Baki, İ., “2005 Yılı İspir Ormancılığı ve Sosyal Yapıya Katkıları”, Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*, (579-580), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- Börekçi, M., “Dil-Kültür Bağlantısı Açısından İspir Mutfak Kültürü”, Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*, (101), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008
- Çağlayan, M.Y., *Şu Bizim İspir*, Ünal Matbaası, İstanbul 1981.
- Çakmakçı, R., Erdoğan Y, ve Ayyıldız, F., “Yukarı Çoruh Havzasının Eko ve Botanik Turizm Potansiyeli”, Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*, (457), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- Demirci, A. ve Yüksek, S., “Madencilikğin Önemi ve İspir Bölgesinde Maden Varlığı”, Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*,(238-239), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

- Dere, H. E., *Tarımsal Pazarlama Sorunları ve Sultandağı Kirazı Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2006.
- Dinler, Z., *İktisada Giriş*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 1998.
- Dinler, Z., *Tarım Ekonomisi*, Ekin Yayınları, Bursa 2000.
- Erzurum Orman Genel Müdürlüğü
- Esengün, K., “Tokat İlinde Yetiştirilen Başlıca Meyvelerin Üretim ve Pazarlama Durumu ve Mevcut Sorunları”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 10, 1993, 43-58.
- Filiz, O. N., *Tarımsal Destekleme Politikalarının Ekonomiye Etkisi*, (Uzmanlık Tezi), DPT, Ankara 1983.
- Gelibolu, L., “Kars Kaşar Peyniri İşletmelerinin Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Alan Araştırması”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (3), 2009, 151-165.
- Gözener, B., Kaya, Y., ve Sayılı, M., “Erzincan İli Üzümlü İlçesinde Cimin Üzümü Üretimi ve Pazarlama Durumu”, *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (9), 2014, 74-80.
- Gündoğdu, F., “İspir Ekonomisine Genel Bir Bakış ve Potansiyel Yatırım Alanları”, Fahri Yavuz (Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*, (178), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- Gündüz, O. ve Akay, M., “Malatya İli Merkez İlçede Kayısı Yetiştiriciliği Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Üretim ve Pazarlama Sorunları”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 2003, 61-67.
- Güner, G., “Tarımsal Ekonomide Üretim-Fiyat İlişkileri”, *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi*, (165), 2005, 36-41.
- Hamilton, W. J., “Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia with Some Account of Their Antiquities and Geology”, *Journal of the Royal Geographical Society of London*, London 1842.

İnce, A. T., *Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Analizi: Manisa Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2007.

İspir İlçe Tarım Müdürlüğü

İspir Kaymakamlığı

Kan, M., *Yerel Düzeyde Ekonomik Kalkınmada Coğrafi İşaretlerin Kullanımı ve Etkisi: Akşehir Kirazı Araştırması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2011.

Karagölge, C., Kızıloğlu S ve Yavuz O, *Tarım Ekonomisi Temel İlkeleri*, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Erzurum 2011.

Kesim, A., “Türkiye’de Tarım Ürünleri Fiyatları”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (4), 1977, 157-171.

Kırzioğlu M. F., *Milli Tarih ve Edebiyatımızda 27 Asırlık Türklük Bölgesi İspir*, Erzurum 1970.

Koç, M., *Ege Bölgesin’de Çekirdeksiz Kuru Üzüm Fiyatlarında Dalgalanmalar ve Etkileri Üzerine Bir Araştırma*, Proje Raporu (Rapor No: 122), Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Ankara 2004.

Koşan, A., “İspir ve Çevresinin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, Fahri Yavuz(Ed), *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26-28 Haziran 2008, İspir-ERZURUM*, (520), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

Köksal, Y., “Yöresel Ürünlerin Ulusal Pazarlara Açılmasında Karşılaşılan Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri; Burdur Ceviz Ezmesi Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,28 (3), 2014, 159-171.

Köse, A., *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.

Ksenophon, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, (Çev.: Tanju Gökçöl), Hürriyet Yayınları, İstanbul 1974.

- Ok, Ü., *Tokat İli Merkez Köylerinde Sırk Domates'in Üretim ve Pazarlaması*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat 2009.
- Orhan, O. Z., *Türkiye'de Tarımsal Destekleme ve Taban Fiyatları Politikası*, İTO Yayınları, İstanbul 1999.
- Özbek, K., *Amasya İli Suluova İlçesinde Kiraz Üretimi Yapan İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Sorunları*, (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat 2013.
- Özdemir, Z., "Türk Tarımında Destekleme Uygulamaları ve Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47 (1-4) 1989, 261-279.
- Özger, Y., "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında İspir ve Köylerinin Nüfusu", *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (34), 2007, 275-294.
- Özgüven, A., *Tarım Ekonomisi ve Politikası*, Bursa Üniversitesi Yayınları, Bursa 1977.
- Parasız, İ., *İktisada Giriş Prensipler ve Politika*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1992.
- Rehber, E., *Tarım Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa 2013.
- Sıray, E. ve Akçay, Y., "Giresun İli Merkez İlçede Fındık Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi, Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 2010, 43-56.
- Stratil-Sauer, G., "From Baiburt via İspir to Lazistan", *The Geographical Journal*, 86 (5), 1935, 402-410
- Şahin, B. ve Konak, K., "Ekolojik Kuru İncirin Üretim ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma", *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 2004, 53-61.
- "Tarımsal Amaçlı Üretici Birlikleri", *Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi*, (134), Temmuz-Ağustos 2000, 44-45.
- Tuna, Y., "Tarım Ürünleri Fiyatlarına Devlet Müdahalesi ve Türkiye'de Müdahale Fiyat Politikasının Tarihçesi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47 (1-4), 1989, 345-363.

- Tüfekci, Ö.K. ve Tüfekci, N., “Buldan ve Çevresindeki Üzüm Üreticisinin Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri”, İrfan Ertuğrul ve Turgut Tok (Ed), *Buldan Sempozyumu Bildirileri:23-24 Kasım 2006*, (983-987), Buldan Kaymakamlığı, Buldan 2006.
- Türkay, O., *İktisat Teorisine Giriş-Mikro İktisat*, İmaj Yayıncılık, Ankara 1997.
- Türkbal, A., *Fiyat Teorisi-Mikro İktisat*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1983.
- Türkiye İstatistik Kurumu
- Ülken, Y., *Fiyat Teorisi- Mal Piyasası*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çağlayan Basımevi, İstanbul 1982.
- Ünsal, E.M., *Mikro İktisat*, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.
- Ünsal, V., “Doğu Karadeniz’in Tarihi Coğrafyası”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 2006, 129-144.
- Ünsal, V., *Eskiçağ’da İspir ve Çevresi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000.
- Yalçın, H. ve Kızıltan, A., “Türkiye’de Fındık Sektöründe Üreticilerin Sorunları: Samsun İlinde Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 2010, 79-98.
- Yaylalı, M., *Mikroiktisat*, Beta Yayınları, İstanbul 2004.
- Yulafcı, A. ve Cinemre H. A., “Çarşamba Ovasında Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 22(3), 2007, 260-268.

EKLER

EK 1

ANKET FORMU

Sayın yetiştirici, bu anket Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yürütülmekte olan “İspir Fasulyesinin Üretim-Piyasaya Arz Süreçlerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı yüksek lisans tezine veri sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Göstereceğiniz ilgi için şimdiden teşekkür ederiz.

Rabia EFEOĞLU

Cinsiyetiniz: E () K ()

Yaşınız: _____

Eğitim Düzeyiniz: Okur-yazar değil () İlköğretim () Lise () Üniversite () Lisansüstü ()

Mesleğiniz: _____

Geliriniz: ()Asgari Ücret ()891-1500 TL ()1501-2500 TL ()2501-3500 TL ()3501 ve üzeri

Aileniz kaç kişi: _____

Fasulye bahçenizin büyüklüğü (dekar cinsinden) –En Son Yapılan Üretim
().....

1.) Fasulye yetiştiriciliğinde karşılaştığımız en önemli sorunlar nelerdir? İlk üçünü önem derecesine göre sıralayınız. (1: Çok Önemli 2:Önemli 3:Önem Derecesi Düşük)

- () İlaç ve gübre temini
- () Ziraî mücadele konusunda yetersiz bilgi
- () Fasulye yetiştiriciliği konusunda yetersiz teknik bilgi
- () İşçilik masrafları
- () Teknik araç yetersizliği
- () Sulama maliyetleri

2.) Yetiştirdiğiniz fasulyeyi ne zaman satıyorsunuz?

- a.) Olgunlaşma öncesi b.) Hasat Sonrası c.) Hasat Sırasında d.) Sözleşmeli ekim yapıyorum.

3.) Fasulye pazarı ile ilgili bilgileri nereden alıyorsunuz?

- a.)Kooperatiflerden b.)Ziraat Odasından c.)İlçe Tarım Müdürlüğünden d.)Diğer Yetiştiricilerden e.) Medyadan f.) Fasulye pazarını kendim araştırıyorum g.) İhracatçı firmalardan

4.) Fasulye sattığınız firmalar ödemelerinizi nasıl yapıyor? a.) Vadeli satış b.) Peşin satış

- c.) Bir kısmını vadeli bir kısmını peşin satıyorum. d.) Şartlara göre değişiyor.

5.) Fasulye üretiminizi geliştirmek için hangi yolu izlersiniz?

- a.) Ziraat odasından, ilçe tarımdan vb. resmi ve yarı resmi kurum kurumlardan bilgi alırım.
- b.) Gübre ve ilaç kullanımına dikkat derim.
- c.) Bilimsel çalışmalar yapan enstitülerden yardım alırım.
- d.) İhracatçı firmaların eğitim programlarına katılırım.
- e.) Tecrübeli fasulye yetiştiricilerinden bilgi alırım.

6.) Fasulyenizi daha iyi şartlarda satabilmek için aşağıdaki tedbirlerin hangisini alıyorsunuz?

- a.) Fasulyemi en az zarar göreceğim şekilde toplarım.
b.) Kalibrasyon işlemini çok dikkatli bir şekilde yaparım.
c.) Değişik pazarlara numune götürürmüş müşteri ararım.
d.) Fasulyeyi topladıktan hemen sonra ihracatçı firmanın komisyoncusuna götürürüm.

7.) Yetiştirdiğiniz fasulyelerin üretiminde mi, yoksa satışta mı daha fazla zorluk çekiyorsunuz?

- a.) Yetiştirirken daha fazla zorluk çekiyorum. b.) Satarken daha fazla zorlanıyorum.

8.) Fasulye fiyatı hakkındaki fikriniz nedir?

- a.) Çok düşük b.) Düşük c.) İdare eder d.) Normal e.) Yüksek

9.) Bağlı bulunduğunuz herhangi bir komisyoncu veya aracı firma var mı?

- a.) Evet b.) Hayır yok şartlara göre en uygun komisyoncuya satıyorum.

10.) Fasulye yetiştirirken maliyet hesabı yapıyor musunuz?

- a.) Evet b.) Hayır

11.) Düzenli olarak yıllık gelir- gider hesabı yapıyor musunuz?

- a.) Evet b.) Hayır

12.) Fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili herhangi bir organizasyona üye misiniz?

- a.) Hayır b.) Evet üyeyim () ziraat odası () sulama kooperatifi () kalkınma kooperatifi () tarım kredi kooperatifi

13.) Fasulyenizi satarken diğer yetiştiricilerle ortak hareket ediyor musunuz?

- a.) Evet b.) Hayır

14.) Fasulye üretimi için gerekli finansmanı nereden temin ediyorsunuz?

- a.) Kredi kullanmıyorum b.) Ziraat Bankasından c.) Tarım Kredi Kooperatifinden d.) Diğer bankalardan e.) Aracılarından borç alıyorum. f.) Başkalarından borç alıyorum.

15.) Fasulyenizin tanıtımını nasıl yapıyorsunuz?

- a.) Alıcı firmaları bahçeme götürüyorum. b.) Fasulye numunelerini farklı pazarlara götürüyorum. c.) Fasulyemin tanıtımını yapmadan komisyoncuya satıyorum.

16.) Fasulyenin fiyatı nasıl oluşuyor?

- a.) Firmalarla anlaşarak fiyat oluşturuyoruz. b.) Firmalar fiyatı kendileri belirliyorlar. c.) Fasulyenin fiyatı miktara bağlı olarak değişiyor.

17.) Temel geçim kaynağınız fasulye yetiştiriciliği mi, yoksa ek iş olarak mı yapıyorsunuz?

- a.) Evet temel geçim kaynağım. b.) Hayır ek iş olarak yapıyorum.

18.) Ek iş olarak yapıyorsanız asıl yaptığınız iş fasulyeyi daha iyi yetiştirmenizi aksatıyor mu?

- a.) Evet aksatıyor. b.) Hayır her iki işimi de rahatlıkla yapabiliyorum.

Aşağıdaki ifadelerle katılma derecelerinizi işaretleyiniz.

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1.) Fasulye yetiştiricileri birlikte hareket edebilseler fasulyelerini daha yüksek fiyattan satabilirler.	()	()	()	()	()
2.) Fasulye yetiştiriciliğiyle ilgili yeterli teknik bilgi ve beceriye sahibim.	()	()	()	()	()

3.) İspir fasulyesi ulusal ve uluslar arası pazarlarda “İspir Fasulyesi” adıyla tanınmaktadır.	()	()	()	()	()
4.) Yetiştiriciler arasında güven ortamının tesis edilemediğinden dolayı, yetiştiriciler birlikte hareket etmiyorlar.	()	()	()	()	()
5.) İspir’de faaliyet gösteren resmi ve yarı resmi yetiştirici organizasyonları fasulyenin pazarlanması için etkin çalışmalar yapıyorlar.	()	()	()	()	()
6.) İlçede gerçekleşen eğitim programlarını takip ediyorum ve bu programlara katılıyorum.	()	()	()	()	()
7.) Devlet kurumlarının desteği olmadan ilçede tüm yetiştiricilerinin birlikte hareket edeceği satış organizasyonu oluşturulamaz.	()	()	()	()	()
8.) Fasulye farklı pazarlara tanıtılabilse daha yüksek fiyata satılabilir.	()	()	()	()	()
9.) Fasulye bedellerini alırken zorluk çekiyorum.	()	()	()	()	()
10.) İspir fasulyesinin ulusal ve uluslararası pazarlara tanıtım çalışmaları yeterli düzeyde değildir.	()	()	()	()	()
11.) İspir fasulyesi kalitesine oranla daha ucuza satılıyor.	()	()	()	()	()
12.) Fasulye yetiştiricilerinin gelecekte örgütlü hareket edeceklerine inanıyorum.	()	()	()	()	()
13.) İlçede düzenlenen fasulye festivalleri fasulyenin tanıtımına katkı sağlıyor.	()	()	()	()	()
14.) Fasulyenin satış fiyatı belirlenirken yetiştiricilerin hiçbir şekilde etkisi olmuyor.	()	()	()	()	()
15.) Fasulye pazarlamasının geliştirilmesiyle ilgili her türlü çalışmaya gerekli desteği vermeye hazırım.	()	()	()	()	()

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Rabia EFEOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi	İspir, 20.04.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	rabiaefeoglu@mynet.com
Tarih	